

PËRMBAJTJA

HYRJE	1
LËNDA E HULUMTIMIT	1
QËLLIMET E HULUMTIMIT.....	3
HIPOTEZAT E HULUMTIMIT.....	4
Hipoteza e përgjithshme:	4
Hipoteza themelore (specifike) 1:	5
Hipoteza themelore (specifike) 2:	5
METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	5
Metoda e analizës dhe sintezës:	5
Sinteza:	6
Metoda komparative (krahasuese)	6
Metoda e përgjithshme dhe specifikimit.....	6
Metoda kuantitative (sasiore).....	6
ANKETA	7
RËNDËSIA E PUNIMIT	7
KAPITULLI I I-RË	9
1 KARAKTERI SHOQËRORË I ZGJEDHJEVE.....	9
1.1. Kuptimi i sistemit të zgjedhjeve dhe i të drejtës zgjedhore	10
2 SISTEMI ZGJEDHOR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË.....	12
2.1. Sqarime hyrëse mbi sistemin zgjedhor	16
2.1.1 Modeli zgjedhor i shumicës	19
2.1.2 Modeli zgjedhor – Proporcional.....	21
3.1. Karakteristikat e të drejtës zgjedhore.....	24
3.2. Parimet e përgjithshme mbi zgjedhjet.....	26
KAPITULLI I II-TË.....	28
1 VOTIMI I PËRGJITHSHËM.....	28
1.1. Rregulla dhe përjashtime	28
1.2. Lista e zgjedhësve.....	29
1.3. Paraqitja e kandidaturave.....	31
2 VOTIMI I BARABARTË	33

2.1 Të drejtat për votim të barabartë	33
2.2 Fuqia e barabartë e votës	34
2.3. Shanse të barabarta	35
2.4. Barazia dhe pakicat kombëtare	35
2.5. Barazia gjinore	36
3 VOTIMI I LIRË	37
3.1. Liria e votuesve për të formuar opinionin e tyre.....	37
3.2. Liria e votuesve për të shprehur dëshirën e tyre dhe lufta ndaj mashtrimit elektoral	39
3.3. Në përgjithësi	41
3.4. Procedurat e votimit.....	41
3.5. Votimi me postë ose me ndërmjetës në rethana të caktuara	42
3.6. Votimi në ushtri	43
3.7. Metodat e votimit mekanik dhe elektronik	45
3.8. Numërimi	45
3.9. Transferimi i rezultateve	47
4 VOTIMI I FSHEHTË	49
4.1. Votimi i drejtëpërdrejtë.....	50
4.2. Shpeshmëria e zgjedhjeve.....	52
4.3. Kushtet për zbatimin e parimeve	53
4.4. Respektimi i të drejtave themelore	54
4.5. Nivelet normative dhe qëndrueshmëria e së drejtës zgjedhore.....	55
4.6. Garancitë proceduriale.....	56
4.6.1. Organizimi i zgjedhjeve nga një organ asnjës	57
4.6.2 Vëzhgimi i zgjedhjeve.....	58
4.6.3 Një sistem i efektshëm apelimi	60
4.6.4 Organizimi dhe funksionimi i qendrave të votimit	61
4.6.5 Financimi i zgjedhjeve	62
4.6.6 Siguria e zgjedhjeve	63
KAPITULLI I III-TË	66
1. VEPRAT PENALE KUNDËR ZGJEDHJEVE DHE VOTIMEVE.....	66
2. VËSHTRIME TË PËRGJITHSHME	67

2.1	Pengimi i të drejtës së zgjedhjeve dhe votimeve	68
2.2	Keqpërdorimi i të drejtës zgjedhore.....	68
2.3	Cënimi i fshehtësisë së votimit	69
3.	MASHTRIMET ZGJEDHORE DHE KORRUPSIONI GJATË ZGJEDHJEVE DHE VOTIMIT	70
	KAPITULLI I IV-TË	72
1.	HULIMTIMI EMPIRIK.....	72
1.1.	Testimi i hipotezave.....	74
1.1.1.	Testimi i hipotezës specifike (të veçantë) 1	74
1.1.2	Testimi i hipotezës specifike (të veçantë) 2	77
1.1.3	Testimi i hipotezës së përgjithshme (gjenerale)	80
	PËRFUNDIMI.....	83
	BIBLIOGRAFIA.....	88
	BURIME TJERA	89
	SHTOJCA.....	91
	Shtojca nr.1	91
	Shtojca nr. 2	92

HYRJE

Zgjedhjet duhet të përcaktohen, organizohen, zbatohen dhe vlerësohen mirë. Të gjitha këto aktivitete të listuara janë punë e administratës zgjedhore. Menaxhimi i procedurës së përgjithshme zgjedhore i është besuar administratës zgjedhore për të siguruar ligjshmërinë dhe legjitimitetin zgjedhor. E gjithë kjo do të arrihet duke përcaktuar dhe definuar procesin zgjedhor, si dhe vetë organizimin dhe menaxhimin e zgjedhjeve, në mënyrë që të realizohen dhe mbrohen të drejtat zgjedhore të të gjithë pjesëmarrësve në proces.

Në bazë të asaj që u tha më lartë, është e një rëndësie të veçantë brenda një shoqërie për të parandaluar shpërdorimin e të drejtës së votës për secilin votues, në veçanti shkeljen e fshehtësisë së votimit. Liria e votuesit duhet të mbrohet nga represioni që mund të pëson në rast se kuptohet se për kend ka votuar. Votuesi, nëpërmjet fshehtësisë së votës, mbrohet nga presioni, por edhe vetë votuesi nuk duhet të bëjë presion me votimin e tij transparent.

Qëllimi i këtij punimi është të shihet procedura aktuale për zhvillimin e procesit zgjedhor, si dhe të gjitha palët e përfshira dhe aktorët të cilët kanë një rol për zgjedhje të drejta dhe demokratike. Përveç kësaj, në bazë të një përpunimi të vazhdueshëm të temës, përveç pjesës teorike të punimit, është përfshirë edhe një hulumtim empirik i zbatuar ndaj një grupi qytetarësh pjesëmarrës në sistemin zgjedhor të Republikës së Maqedonisë.

Fjalët kyçe: kodi zgjedhor, zgjedhjet, modeli zgjedhor, votimi, e drejta për fshehtësi

Lënda e hulumtimit

Lëndë e hulumtimit në këtë punim janë zgjedhjet dhe Kodi zgjedhor i Republikës së Maqedonisë me theks të veçantë **“Cënimi i fshehtësisë së votimit”** Maqedonia në periudhën pas pavarësisë që nga viti 1990 disa herë ka bërë përpjekje që të gjen një model më të mirë zgjedhor me qëllim që qytarëve të ju mundësohet një mekanizem demokratik nëpërmjet të cilit do të zgjedhin përfaqësuesit e tyre ku të njëjtit në mënyrë të drejtë do ti përfaqësojnë interesat e tyre në organin ligjdhënës.

Kështu në vitet 1990 dhe 1994 u praktikua modeli zgjedhor i shumicës i pasuar nga modeli i përzier në vitin 1998 ku 85 deputetë u zgjodhën sipas modelit të shumicës në numrin e njëjtë të njësisë zgjedhore dhe 35 deputetë sipas modelit proporcional nga lista e partive ku Maqedonia

ishite një njësi zgjedhore.

Më pas nga viti 2002 me ndryshimet në Kodin Zgjedhor Maqedonia kalon në modelin zgjedhor proporcional të pastër, sipas së cilit zgjedhjet për deputetë në Kuvend mbahen në gjashtë njësi zgjedhore me mandat të njëjtë ku zgjedhen nga 20 deputetë nga listat e përcaktuara të partive politike ndërsa numri i mandateve llogaritet sipas modelit të D'Hondtit, kurse pragu zgjedhor për hyrje në Kuvend është 4%.

Gajtë pregaditjes të këtij punimi theks të veçantë i është dhënë cënimit të fshehtësisë së votimit, në baze të analizave të Kodit Zgjedhor të Republikës së Maqedonisë. Punimi fillon me një analizë dhe paraqitje të karakterit të përgjithshëm të zgjedhjeve, veçanërisht në fushën e rëndësisë së sistemit zgjedhor dhe të ligjit zgjedhor, shpjegimet hyrëse të tij, si dhe analizën e sistemit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë.

Më tutje, procesi i votimit analizohet në bazë të rregullave dhe përjashtimeve të nevojshme, bazës së listës zgjedhore, si dhe kontekstit të paraqitjes së listës së kandidatëve. Është me rëndësi të veçantë të theksohen bazat e votimit të barabartë, gjegjësisht të drejtën e votimit të barabartë, fuqia e votës së barabartë si dhe mundësitë e barabarta gjatë votimit duke mos anashkaluar pakicat nacionale si dhe përfaqësimin e barabartë gjinorë. Theksi mbi lirinë e votimit është një nga themelet bazë të këtij punimi, sepse kështu theksohet nevoja për të parandaluar mashtrimet dhe "tregëtimin" me votën në zgjedhje, dhe në veçanti, shkeljen e fshehtësisë së votimit.

Në kontekst të kësaj, theksohen kushtet dhe mundësitë për votim në bazë të qasjeve moderne. Përveç theksimit të procedurave të votimit kushteve dhe mbarëvajtjes zgjedhore, me rëndësi të veçantë është edhe roli i misionëve vëzhguese gjatë zgjedhjeve, si dhe siguria e zgjedhjeve në përgjithësi. Në mënyrë që të parandalohet prishja e procesit zgjedhor, fshehtësia e votimit dhe shkelja e plotë e ligjit zgjedhor, nevojitet edhe njohuri në interpretimin e akteve ligjore që kanë të bëjnë me mbarëvajtjen e procesit zgjedhor. Në këtë mënyrë sigurohet parandalimi i keqpërdorimit të së drejtës zgjedhore, shpërdorimi i ligjit zgjedhor dhe shkelja e tij. Aspektet thelbësore të rëndësisë së punimit, përveç se në rishikimin teorik, janë të prezantuara edhe në kuadër të hulumtimit empirik, ku analizohet popullata e përgjithshme dhe në të njëjtën kohë votuesit gjatë zgjedhjeve në Republikën e Maqedonisë. Prandaj, ky punim në vete është një tërësi që në të ardhmen duhet të merret në konsideratë, duke siguruar një qasje për të kuptuar

efikasitetin dhe efektivitetin e zbatimit të Kodit Zgjedhor dhe afirmimin e tij strategjik ndaj publikut të gjerë.

Qëllimet e hulumtimit

Qëllimet e hulumtimit të këtij punimi janë që nëpërmjet metodave të ndryshme, analizave dhe statistikave kësaj problematike ti jepet një këndvështrim kritik për sa ju përket të drejtave dhe lirive të qytetareve gjatë zgjedhjeve duke hapur dhe përkufizuar konceptet kryesore që kontribuojnë në avancimin e të drejtave dhe lirive të qytetarëve.

E drejta e votës në Republikën e Maqedonisë është e garantuar me Kushtetutë. Te drejtë vote kanë të gjithë qytetarët të cilët i kanë mbushur 18 vjet e që janë të aftë për punë. Kodi zgjedhor këtë çështje e rregullon në hollësi dhe për çdo shkelje të dispozitave ligjore janë paraparë denime adekuate me çrast më hollesishtë do të sqarohet në vijim.

Përcaktimi dhe arsyetimi kryesorë për punimin e kësaj teme është se në legjislacionin e Maqedonisë edhe pse janë paraparë rregulla dhe dispozita të ndryshme me të cilat garantohen të drejtat e qytetarëve përsëri hasim në pargullësi të shumta gjatë fushatës elektorale ku si rezultat i kësaj dukurie negative vjen deri te cënimi i votës së qytetarëve në zgjedhje nga grupacione apo individ të ndryshëm, partitë politike duke mos përjashtuar edhe institucionet përgjegjëse për mbarvajtjen e procesit zgjedhor.

Si rezultat i kësaj shpesh ndodhë edhe kontestimi i vetë zgjedhjeve nga partitë politike duke mos njohur rezultatet e zgjedhjeve si dhe duke kontestuar legjitimitetin dhe legalitetin e procesit zgjedhor me pasoja të rënda për vendin dhe qytetarët duke shkaktuar nga njëra anë krizë politike në vend dhe nga ana tjetër polarizimin e shoqërisë në baza etnike apo politike.

Qëllimi parësor i hulumtimit është të inspektojë mundësitë për shkelje të fshehtësisë së votimit, si nga aspekti i esencës së Kodit Zgjedhor, ashtu edhe nga aspekti i transparencës dhe afatit kohor të transmetimit të informacionit të duhur në publik, por edhe efikasitetit dhe efektivitetit të organeve zgjedhore si dhe angazhimit të administratës zgjedhore në këtë fushë.

Qëllimi i dytë i hulumtimit është që nëpër mjet interpretimit të hulumtimit empirik, të realizuar në territorin e Republikës së Maqedonisë të tregohet në rëndësinë e kuptimit të përmbajtjes së Kodit Zgjedhor si dhe rregullave të votimit nga ana e trupit votues, me qëllim të parandalimit të parregullsive dhe keq përdorimeve gjatë procesit zgjedhor, të cilat mund të rezultojnë me cënimin e fshehtësisë së votimit si dhe të drejtave tjera të zgjedhësve.

Pra, objektivat e hulumtimit do të orjentohen drejt qëllimit që të realizohen:

- Analiza të shkeljes së fshehtësisë së votimit dhe ndikimit në procesin zgjedhor;
- Marrja e drejtimeve të reja dhe identifikimi i qasjeve të caktuara që në të ardhmen do të rrisin sigurinë e votuesve, por gjithashtu do të parandalojnë abuzimin e votave të tyre;
- Të mësohen qasje të reja dhe moderne në zhvillimin e procesit zgjedhor, dhe zbatimin e tyre në praktikë;
- Pasi që teoretikisht do të kuptohet prania/mos prania e lidhjes pozitive midis zakoneve socio-kulturore të popullësisë dhe zgjedhjeve si proces, do të bëhet përpjekje për ta deshmuar këte nëpërmjet shembujve realë në praktikë;
- Nga rezultatet e arritura, do të nxirren përfundime të cilat do të përcaktojnë qasjet sipas të cilave parregullsitë zgjedhore dhe shkelja e fshehtësisë së votimit do të jenë një kusht i rëndësishëm për efikasitet dhe efektivitet më të madh të procesit zgjedhor nga organet zgjedhore dhe të gjitha palët e përfshira;
- Përcaktimi i sfidave në të njëjtat çështje si dhe çështjet e reja që duhet të zhvillohen në të ardhmen për të kontribuar në mënyrë të konsiderueshme në analizën e mundësive dhe kushteve të shkeljes së fshehtësisë së votimit.

Hipotezat e hulumtimit

Në kuadër të këtij punimi janë të implementuara hipoteza të përgjithshme dhe themelore. Të drejten për votim të barabartë që nënkupton se: çdo votues ka, në parim, një votë; në rastet kur një sistem zgjedhor i akordon zgjedhesve më tepër se një votë, çdo zgjedhes duhet të ketë të njëjtin numër votash.

Fuqia e barabartë e votës nënkupton se: mandatet duhet të ndahen në mënyrë të barabartë ndërmjet zonave zgjedhore duke mos lënë anësh përfaqësimin e barabartë midis gjinive, rregullat ligjore, të cilat kërkojnë një përqindje minimale të personave të seciles gjini në numrin e përgjithshëm të kandidatëve, në raste të veçanta nuk duhen konsideruar si shkelje të parimit për votim të barabartë, nëqoftëse kanë një bazë kushtetuese.

Hipoteza e përgjithshme:

Nëse Kodi Zgjedhor respektohet plotësisht nga autoritetet kompetente për zhvillimin e

zgjedhjeve, si dhe nga palët e interesit dhe publiku, atëherë pritet që të zhvillohen zgjedhje të drejta dhe transparente.

Hipoteza themelore (specifike) 1:

Nëse ka një fushatë efikase dhe efektive për të drejtat e votuesve brenda shoqërisë, konform dispozitave të Kodit Zgjedhor, në atë rast zvogëlohen në masë të madhe mundësitë e shkeljes së fshehtësisë së votimit.

Hipoteza themelore (specifike) 2:

Nëse ngritet një nivel më i lartë i vetëdijes për sa i përket mënyrës së arritjes së fitores gjatë zgjedhjeve në bazë të kompetencave të deklaruara nga kandidatët (individët apo partitë politike), në atë rast, pritet parandalim i situatave të shpërdorimit apo abuzimit të së drejtës së votës, në veçanti fshehtësisë së votimit si një e drejtë e pakontestueshme për të votuar.

Metodologjia e hulumtimit

Në pregaditjen e këtij punimi do të mundohem që të jap një vështrim më të detajuar në përshtatjen e normave juridike dhe raporteve konkrete shoqërore për sa i përket të drejtës në zgjedhje, mbrojtjes së votës së lirë dhe mos cënimit të së njejtës duke krahasuar sistemin aktual zgjedhor të R. së Maqedonisë me vendet e rajonit si dhe vendet me demokraci më të theksuar si shtetet e Unionit Evropian dhe SHBA-të duke përdorur metoda historike, normative, metoda krahasuese si dhe ilustrime grafike dhe statistikore.

Në rastin e caktuar të hulumtimit, si rezultat i kompleksitetit të temës që po hulumtohet, procesit të testimit të hipotezave, por edhe për një kuptim më të plotë të fenomenit që do të hulumtohet, do të përdoret një strategji e kombinuar induktive ose kualitative e hulumtimit dhe një strategji sasiore kërkimore – duke synuar mbledhjen e të dhënave cilësore dhe sasiore.

Nga metodat kualitative do të përdoren:

Metoda e analizës dhe sintezës:

Analiza e përmbajtjes së materialeve:

Në bazë se lëndës së tezës si dhe qëllimet e vendosura me qëllim për të arritur në rezultatin e dukshëm përfundimtar të tezës, do të analizohen materialet të ndryshme që i referohen bazës së

përgjithshme dhe analizës në territorin e Republikës së Maqedonisë:

- Analiza të ekspertëve të botuara në: revista, media, botime të veçanta (libra, broshura, artikuj etj);
- Materiale dhe dokumente (raporte) të përgatitura nga Institutet dhe qendrat kërkimore, të disponueshme për publikun (materiale me raporte vlerësimi, rekomandimi etj.);
- Materiale që dalin nga hulumtime në simpoziume shkencore për të vërtetuar ekzistencën, ndikimin si dhe përfitimet/disavantazhet e sistemit zgjedhor ekzistues në Republikën e Maqedonisë dhe më gjërë me qëllim të krahasimeve që dalin nga (forumet, tekstet, botimet e shtypura, shqyrtimet, etj.)
- Analiza të literaturës profesionale dhe perspektivave shkencore që trajtojnë lëndën.

Sinteza:

- Objektet dhe fenomenet e mbuluara nga analiza e përmbajtjes janë studiuar në tërësinë e tyre dhe në strukturën e tyre të përgjithshme, si dhe bashkëveprimin e ndërsjellë të të gjitha elementeve dhe segmenteve të tyre në një tërësi të vetme.

Metoda komparative (krahasuese)

- Është bërë analizë krahasuese e ofruar në kuadër të qasjes teorike, me qëllim të inspektimit të kushteve të ndryshme për miratimin e Kodit Zgjedhor, rregullave dhe teknikave, me qëllim parandalimin e shkeljeve të të drejtave të votuesve, në veçanti cenimin e fshehtësisë së votimit.

Metoda e përgjithshme dhe specifikut

- Metoda e përgjithshme dhe e specifikut (në bazë të të gjitha rezultateve do të bëhet një konkluzion i përgjithshëm në lidhje me llojet specifike të shprehive socio-kulturore të zonës së hulumtuar në Republikën e Maqedonisë duke theksuar të gjitha gjetjet shkencore dhe perceptimet praktike që zbatohen pikërisht në këtë segment.

Metoda kuantitative (sasiore)

- Metodën kuantitative (sasiore) do të përdoren për mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave empirike të nevojshme për analizë në vlerësimin e situatës që ka të bëjë me shkeljen e fshehtësisë

së votimit dhe në përgjithësi situatën me zbatimin e rregullave dhe rregulloreve të Kodit Zgjedhor në nivel të Republikës së Maqedonisë. Nga ato do të përdoren:

Anketa

(pyetësi i anketës me pyetje të kombinuara të tipit të mbyllur) në një mostër përfaqësuese prej 100 të anketuarve, qytetarë të moshës madhore, votues të rregullt gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë,

Burimet shkencore të të dhënave që do të përdoren në hulumtim parashikohen të jenë të natyrës teorike. Përveç burimeve sekondare të të dhënave, burimet primare do të përdoren në varësi të shkallës së disponueshmërisë.

Përmes aplikimit të duhur të metodologjisë së veprimtarisë shkencore dhe hulumtuese, konsiderohet se tema do të bëhet një punim me veti të mira shkencore, ku e njëjta do të japë një kontribut të caktuar në zgjidhjen e problemeve praktike në fushën e sistemeve politike.

Rëndësia e punimit

Cilësia e votimit dhe e sistemeve të numërimit të votave dhe zbatimi i procedurave elektorale varen nga mënyra e organizimit dhe funksionimit të qendrave të votimit. Raportet e Byrosë së Asamblesë pranë OSBE-së për vëzhgimin e zgjedhjeve në vende të ndryshme kanë konstatuar një numër të madh çrregullimesh të karakterit logjistik. Për shembull, janë vënë re dallime të mëdha midis qendrave të votimit në rajone të ndryshme në të njëjtin shtet. Misionet vëzhguese të Asamblesë kanë konstatuar gjithashtu shumë raste të çrregullimeve teknike, si kuti votimi të vulosura gabimisht, fletë votimi të nderlikuara, kuti votimi jo të vulosura, fletë apo kuti votimi të papërshtatshme, shpërdorim i kutive të votimit, mjete të pamjaftueshme për identifikimin e votuesve dhe mungesën e vëzhguesve lokalë. Të gjitha këto çrregullime dhe mungesa, krahas propagandës elektorale brenda qendrës së votimit dhe nderhyrjeve të policisë, mund të dëmtojnë seriozisht procesin e votimit dhe të vënë në pikpyetje integritetin dhe vlefshmërinë e tij.

Çdo ligj elektoral duhet të parashikojë ndërhyrjen e forcave të sigurimit në rastin e

incidenteve. Në një rast të tillë, kompetencën për të thirrur policinë duhet t'a ketë vetëm kryetari i komisionit të qendrës së votimit ose perfaqesuesit e tij. Është e rëndësishme të mos lejohet që këtë kompetencë t'a kenë të gjithë anëtarët e komisionit të qendrës së votimit, sepse në rrethana të tilla nevojitet marrja menjëherëshme e vendimeve, gjë që nuk duhet të diskutohet. Në disa shtete, prania e policisë në qendrat e votimit është një traditë vendase, e cila, sipas vëzhguesve, nuk provokon incidente dhe as nuk ka ndonjë efekt frikësues ndaj votuesve. Duhet theksuar se prania e policisë në qendrat e votimit parashikohet edhe në ligjet elektorale të disa vëndeve perëndimore, megjithëse kjo praktikë ka ndryshuar me kalimin e kohës.

KAPITULLI i I-rë

1 Karakteri shoqërorë i zgjedhjeve

Rregullimi dhe organizimi i shtetit në përputhje me parimet e demokracisë moderne është i bazuar në institucione funksionale si dhe në qeverisje të mirë nga një pushtet i ligjshëm. Kjo përfshin zgjedhjen e organeve shtetërore në përputhje me parimet dhe normat e caktuara, respekti i të cilave duhet të arrihet, edhe nga vetë shteti, organet e tij dhe të gjithë qytetarët që jetojnë në të. Ky shtet duhet të mbështetet kryesisht në të drejtat kushtetuese si dhe në mbrojtjen e të drejtave themelore të njeriut.¹

Ligjshmëria e pushtetit të zgjedhur do të arrihet nëse respektohen dhe zbatohen rregullat e ligjit zgjedhor. Në radhë të parë, është e domosdoshme të arrihet dhe të mbrohet një e drejtë reciproke e përgjithshme, e barabartë, e lirë, e fshehtë dhe e drejtpërdrejtë për të votuar. Legjitimiteti i pushtetit të zgjedhur ekziston nëse procedurat zgjedhore i përgjigjen me sukses vullnetit zgjedhor në një mandat të përshtatshëm politik në trupin përfaqësues. E gjithë kjo do të varet drejtpërdrejtë nga stabiliteti i rregullores që rregullon procedurën e zgjedhjeve, si dhe në ekzistencën e një procedure cilësore që do të krijojë kushte për miratimin e rregulloreve që rregullojnë çështjet zgjedhore ku në të njëjtën kohë zgjedhjet mund të zbatohen me sukses. Qytetarët si bartës të sovranitetit, duke dhënë votën e tyre në zgjedhje, u japin përfaqësuesve të tyre legjitimitetin për të menaxhuar shoqërinë në emër të tyre. Çdo shkelje e ligjit zgjedhor ose shtrembërim të procesit zgjedhor, i cili mund të shkaktohet nga mënyra të ndryshme si, presion mbi votuesit ose vjedhje të votave do të bëjë autoritetin e zgjedhur të paligjshëm, kështu duke prishur stabilitetin politik që direkt mund të ndikojë në prishjen e rendit shoqëror dhe politik, në përgjithësi.

Zgjedhjet janë një ngjarje komplekse politike të përcaktuar nga rregullat zgjedhore. Gjatë përcaktimit të kuadrit ligjor të zgjedhjeve, fillimisht përcaktohet se kush mund të marrë pjesë në zgjedhje si votues, kush mund të jetë kandidat dhe për këtë qëllim janë të përpiluara listat zgjedhore. Për më tepër, është e rëndësishme të shihet se çfarë informacione mund të ekzistojnë në lidhje me zgjedhjet, në mënyrë që qytetarët të mund të ushtrojnë të drejtën e tyre zgjedhore, ndërsa në anën tjetër të krijojnë një qëndrim se kush mund të jetë i zgjedhur. Gjithashtu është e

---

¹ Васовић, В. Гоати, В. Избори и изборни систем, Београд, 1993, faqe. 54-56

rëndësishme që të mbikqyren organet që do të zhvillojnë zgjedhjet dhe shihet se çfarë është puna e tyre, nga përgatitja dhe shpërndarja e materialit zgjedhor përmes menaxhimit dhe organizimit të punës së qendrave të votimit deri në organizimin e votimit të personave që mungojnë dhe të sëmurë, përkatësisht votimit jashtë qendrës së vendvotimit. Është e rëndësishme të kemi një procedurë të qartë lidhur me mënyrën se si do të përdoren rezultatet e votimit dhe se si do të kryhet shpërndarja e mandateve, se si do të financohen partitë dhe kandidatët politikisht aktivë gjatë zgjedhjeve, por gjithashtu se a do të kontrollohet fushata zgjedhore, votimi si dhe si do të kryhet mbrojtja e të drejtave të subjekteve zgjedhore etj.²

Zgjedhjet duhet të përcaktohen, organizohen, zbatohen dhe vlerësohen mirë. Të gjitha këto aktivitete të listuara mund të futen në punën e administratës zgjedhore. Menaxhimi i procedurës së përgjithshme zgjedhore i është besuar administratës zgjedhore për të siguruar ligjshmërinë dhe legjitimitetin zgjedhor. E gjithë kjo do të arrihet duke përcaktuar procesin zgjedhor, si dhe vetë organizimin dhe menaxhimin e zgjedhjeve, në mënyrë që të realizohen dhe mbrohen të drejtat zgjedhore të të gjithë pjesëmarrësve në proces.

Zgjedhjet duhet të jenë në përputhje me normat kushtetuese dhe ligjore që bazohen në të drejtat njerëzore dhe politike dhe rregullat e legjislacionit zgjedhor, por edhe me normat dhe regjistrimin e votuesve, kandidatëve dhe partive politike që marrin pjesë në zgjedhje, monitoruesit që vëzhgojnë zgjedhjet si dhe zgjidhjet normative që zbatohen në atë rast. Pajtueshmëria duhet të arrihet edhe me normat që lidhen me përcaktimin dhe miratimin e qendrës së votimit, punën e vendvotimeve, kryerjen e votimit, numërimin e fletëvotimeve, vendosjen e procesverbalit, shpalljen e rezultateve të votimit, përcaktimin e saktë të vullnetit zgjedhor dhe ndarjen e mandateve.³

1.1. Kuptimi i sistemit të zgjedhjeve dhe i të drejtës zgjedhore

E drejta e votimit është e mbrojtur me Kushtetutë, Kodin Zgjedhor dhe ligjet e tjera, si dhe me të drejtën ndërkombëtare. Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë në nenin 22 thotë se çdo qytetar i cili ka mbushur moshën 18 vjeçe fiton të drejtën e votës.⁴ E drejta për të votuar është e barabartë, e përgjithshme dhe e drejtpërdrejtë dhe ushtrohet në zgjedhje të lira me votim të

² Пажванчих, М. Изборно право, Правни факултет Центар за издавачку делатност Нови Сад, 2018, faqe. 78-81

³ Пажванчић, М. Речник основних појмова и термина о изборима, Центар за слободне изборе и демократију, Београд, 2001

⁴ Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizmeni.pdf> shqyrtuar më 09.06.2018

fshehtë. Nuk ka të drejtë vote për personat që janë privuar nga aftësia e tyre ligjore. Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut në nenin 21 thotë se secili ka të drejtë të marrë pjesë në drejtimin e vendit të tij, drejtpërdrejt ose nëpërmjet përfaqësuesve të zgjedhur lirshëm. Gjithkush ka të drejtën për qasje të barabartë në shërbimet publike në vendin e tij. Vullneti i popullit duhet të jetë baza e pushtetit dhe shprehet në zgjedhje të rastësishme dhe autentike, të cilat do të mbahen me votim universal dhe të barabartë dhe me votim të fshehtë dhe sipas procedurave korresponduese të votimit të lirë.

E drejta për zgjedhje të lira është një e drejtë e padiskutueshme e të gjithë qytetarëve, e mbrojtur me Kushtetutën dhe Kodin Zgjedhor të Republikës së Maqedonisë dhe me të drejtën ndërkombëtare. Zgjedhjet e lira janë çelësi për krijimin e një demokracie të qëndrueshme dhe efektive të bazuar në sundimin e ligjit dhe respektimin e të drejtave dhe lirive të njeriut. E drejta për të votuar lidhet në thelb me të drejtën për lirinë e përcaktimit të lire, lirinë e shprehjes dhe një sërë të të drejtave të tjera që të gjithë qytetarët njësoj ndajnë në mënyrë të barabartë. E drejta për të votuar nuk është privilegj. Është e drejtë që askush nuk guxon të marrë, as të kufizojë ose të manipulojë. Me të drejtën e votës, askush nuk ka të drejtë të tregtojë ose të kushtëzojë vullnetin e lirë të votuesve me shërbime, përfitime, para, siguri ose benficione të tjera. Të drejtat dhe liritë e njeriut u përkasin të gjithëve, ashtu si e drejta e votës. Këto të drejta nuk mund t'i nënshtrohen shantazhit apo presionit. Shkelja e të drejtave të votës është një sulm i drejtpërdrejtë mbi lirinë dhe demokracinë.

E drejta e votimit gjithashtu rrezikohet edhe nga shkelja e të drejtave të njeriut, padrejtësitë sociale, manipulimet mediatike, diskriminimi i bazuar në përkatësinë etnike dhe politike, ndërhyrjet demografike dhe llojet e ndryshme të dhunës strukturore në nivel lokal dhe qendror.

Sistemi zgjedhor përmbëhet nga:⁵

- Lista e votuesve;
- Kodi zgjedhor;
- Modeli zgjedhor;
- Administrata zgjedhore.

---

⁵ Пајванчих, М. Изборно право, Правни факултет Центар за издавачку делатност Нови Сад, 2018, faqe. 67-68

2 Sistemi zgjedhor në Republikën e Maqedonisë

Sipas Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë, neni 22 thuhet se e drejta e votës është e barabartë, e përgjithshme dhe e drejtpërdrejtë dhe ushtrohet lirisht në zgjedhje me votim të fshehtë. Në Republikën e Maqedonisë, sipas Kodit të parë Zgjedhor (Kodi Zgjedhor, 2006), në zgjedhjen e Presidentit të Republikës së Maqedonisë dhe në zgjedhjen e kryetarëve të komunave u zbatua modeli opcional.⁶ Ky model u tregua shumë i dobishëm për partitë që në momentin e dhënë janë në pushtet, për shkak të mundësive të ofruara nga përdorimi i burimeve shtetërore për motivimin e qytetarëve për të votuar për kandidatin e tyre. Si mbështetës kryesor i përfitimeve të modelit zgjedhor të shumicës, tregohen lidhjet e drejtpërdrejta ndërmjet deputetit dhe zgjedhësit, nivel i lartë i përgjegjësisë në raport me zonën zgjedhore që përfaqëson deputeti.⁷

Sipas këtij modeli zgjedhor, përveç përkatësisë partiake të kandidatit, ekziston mundësia që kandidatët të shprehin personalitetin e tyre, si dhe autoritetin që ata zotërojnë. Gjithashtu është e rëndësishme të përmendet se modeli i shumicës zgjedhore zbatohet në Republikën e Maqedonisë që nga vitet e para të pavarësisë së saj (në zgjedhjet e viteve 1990 dhe 1994), por vetë praktika ka treguar se ky model nuk është i përshtatshëm për zgjedhjen e përfaqësuesve politik. Përveç kësaj, nëse shkohet në dy raunde zgjedhore, ky model është gjithashtu joekonomik, pasi kërkon kosto më të mëdha financiare. Përveç kësaj, kjo është edhe për shkak të rrezikut të lartë të "përsëritjes" të votimit për shkak të parregullsive zgjedhore që mund të shkaktohen nga grupe lobuese të ndryshme të përkrahësve të një kandidati të caktuar, por edhe nga vetë partitë.

Shumica e ekspertëve pajtohen se aplikimi i sistemit të shumicës dhe mundësia e përzgjedhjes së kandidatëve të pavarur, si dhe kandidatëve për partitë më të vogla politike, reduktohet në minimum për shkak të mekanizmit propagandistik të partive më të mëdha kryesore dhe të ndarjes në blloqe të elektoratit. Në këtë rast, gjendja faktike në parlament nuk do të jetë një reflektim i vërtetë i vullnetit të votuesve. Mandatet parlamentare do të ndahen midis dy partive kryesore, të cilat në të vërtetë kanë mbështetjen e rreth 30-40 përqind të votuesve. Është e rëndësishme të theksohet se në ciklet zgjedhore të mëparshme numri i qytetarëve të pavendosur para zgjedhjeve ka qenë veçanërisht i lartë dhe ato zakonisht mbeten "neutrale" dhe të njejtë

---

⁶Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë: amandamentet e Kushtetutës I-XXX), Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Shkup, 2007;

⁷Јовановски, И., За Изборните Модели, Септември, 2015 <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2015/09/izbornite-modeli.pdf> shqyrtuar më 07.05.2018;

përmbahen kategorikisht nga votimi në ditën e zgjedhjeve.⁸

Modeli Zgjedhor me shumicë klasike nuk është asgjë e re për Republikën e Maqedonisë dhe tashmë ka qenë në veprim në dy cikle zgjedhore për zgjedhjen e deputetëve në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë. Ashtu si çdo model zgjedhor, sistemi i shumicës ka me shumë avantazhe krahasuar në raport me sistemin proporcional dhe të përzier, që mund të jenë shumë të rëndësishme në drejtim të ndërtimit të një modeli demokratik zgjedhor, i cili në radhë të parë do të jetë në interes të qytetarëve.

Është e rëndësishme të theksohet se në partitë politike në Republikën e Maqedonisë nuk ka demokraci të brendshme partiake. Përveç kësaj, nuk ka zgjedhje paraprake brendapartiake që kandidatët të konkurojnë për një përkrahje midis anëtarëve dhe mbështetësve të tyre. Maqedonia jeton me një model sulltani të demokracisë së brendshme partiake. Dalja nga kjo situatë është që të u lejohe qytetarëve të ndërhyjnë në listat dhe të regjistrojnë kandidatët e tyre. Pra, nëpërmjet listave të hapura të kandidatëve. Në Zelandën e Re, qytetarët mund të futin në listë kandidatë të rinj. Ndikimi i qytetarëve në listat e partive duhet të jetë më i theksuar në nivel lokal, meqenëse qeverisja vendore është më afër qytetarëve. Nëse shkojnë në votime me lista të hapura, votuesit nuk do të votojnë për një parti, por për kandidatët për deputetë në zonat e tyre zgjedhore. Kjo me siguri do të nënkuptonte një transparencë më të madhe dhe përfshirje të drejtpërdrejtë të votuesve në krijimin e përbërjes së Kuvendit të Republikës së Maqedonisë. Modeli proporcional i listave të hapura, megjithatë, do të ishte një kombinim i modelit ekzistues dhe shumicës zgjedhore.⁹

Një sistem elektoral proporcional me lista të hapura u jep qytetarëve mundësinë, përveç votës që u japin subjektit politik, të votojnë për kandidatët individualë nga lista e atij subjekti. Numri i vendeve që fiton subjekti politik varet nga numri i votave, ndërsa vendet e mandateve parlamentare do t'u jepen atyre kandidatëve nga lista që do të marrin më shumë vota individuale (vota preferenciale). Kjo do të thotë që qytetarët do të kenë mundësinë të ndryshojnë renditjen e kandidatëve në listën e propozuar nga subjektet politike.

Ashtu si u përmend më lartë sistemi zgjedhor përbëhet nga:

- 1) Lista e votuesve;
- 2) Kodi zgjedhor;

---

⁸ Алексоска Р., Прирачник за избори, Граѓанска асоцијација МОСТ, Скопје, 2010

⁹ Васовић, В., Савремене демократије том 1, Београд, 2006, faqe. 89-91

- 3) Modeli zgjedhor;
- 4) Administarta zgjedhore.

1) Lista e Votuesve (LV) është një dokument publik në të cilin të gjithë shtetasit e Republikës së Maqedonisë janë të regjistruar po sa të arrijnë moshën 18 vjeçare dhe janë të aftë për punë. Ajo përmbanë të dhënat: numrin amëz të identifikimit të qytetarit, emrin, mbiemrin, emrin e njërit prej prindërve, gjininë, adresën e vendbanimit (komuna, qyteti, rruga, numri i shtëpisë, hyrja dhe banesa), data e regjistrimit dhe fshirja dhe datën dhe llojin e plotësimit të të dhënave. Të dhënat në listën zgjedhore janë të mbrojtura dhe nuk mund të abuzohen apo keqperdoren.

Organ kompetent për mbajtjen dhe azhurimin e listës së votuesve është Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve (KSHZ). KSHZ kryen regjistrimin, plotësimin dhe fshirjen e të dhënave të qytetarëve në listë sipas detyrës zyrtare në bazë të të dhënave nga regjistrat, të dhënat e vendbanimit dhe shtetësisë së qytetarëve të Republikës së Maqedonisë, të dhënat e tjera dhe me kontroll të drejtë përdrejtë të qytetarëve.¹⁰

Ekzistojnë disa mënyra për të kontrolluar të dhënat në listën e votimit:

- Me kontrollim direkt që bëhet në njësitë rajonale të KSHZ-së;
- Në internet faqen “www.izbirackispisok.gov.mk” ku qytetarët mund të kontrollojnë të dhënat e tyre në listën e zgjedhore gjatë tërë vitit. Ata gjithashtu mund të kontrollojnë për anëtarët e familjes së ngushtë me pëlqimin e tyre dhe me letër njoftimin ose pasaportën e tyre. Dhjetë ditë para shpalljes së zgjedhjeve, Lista e Votuesve vendoset për kontrollim publik në zyrat rajonale të KSHZ-së. Nëse qytetari nuk është i regjistruar në listën e votuesve, ai/ajo nuk do të jetë në gjendje të ushtrojë të drejtën e tij për të votuar. Në një rast të tillë, plotësohet një kërkesë për regjistrim në regjistrin zgjedhor duke prezantuar qytetari një letërnjoftim ose pasaportë biometrike.

2) Kodi Zgjedhor definon dhe përcakton procedurat për mbajtjen e zgjedhjeve, organet zgjedhore, rregullat për zhvillimin e zgjedhjeve, procesin dhe rregullat e votimit dhe përcaktimin e rezultateve, rregullat e vëzhgimit të zgjedhjeve, kostot e mbajtjes së zgjedhjeve, mbrojtja e ligjit

---

¹⁰ Komisioni Shtetëror Zgjedhor, Lista Zgjedhore, <https://izbirackispisok.gov.mk/> shqyrtuar më 12.04.2018

zgjedhor, dhe gjithçka tjetër që nevojitet për zgjedhje dhe është e përcaktuar me ligj.¹¹ Kodi Zgjedhor është miratuar në vitin 2006, por që nga ajo kohë i është nënshtruar disa ndryshimeve dhe shtesave të herëpashershme që kryesisht lidhen me sqarimin e rregullave dhe procedurave të përcaktuara tashmë për mbajtjen e zgjedhjeve dhe fushatave zgjedhore. Ndërhyrje e rëndësishme në Kodin Zgjedhor është realizuar në vitin 2008, kur u fut edhe votimi për qytetarët e Republikës së Maqedonisë që jetojnë jashtë vendit. Megjithatë, ndryshimet më të rëndësishme në Kodin Zgjedhor u bënë në periudhën pas nënshkrimit të Marrëveshjes Politike për tejkalimin e krizës politike në Shkup (Przhino) më 2 qershor dhe 15 korrik 2015, me ndërmjetësimin e bashkësisë ndërkombëtare.

3) Modeli zgjedhor është një grup rregullash që përcakton mënyrën dhe procedurën për kthimin e votave në mandate, domethënë në vende përfaqësuese. Në Republikën e Maqedonisë praktikohen dy lloje të modeleve zgjedhore: ai proporcional dhe ai i shumicës. Modeli proporcional zgjedhor zbatohet në zgjedhjen e deputetëve në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë dhe në përzgjedhjen e këshilltarëve në komuna, ndërsa modeli zgjedhor i shumicës zbatohet në zgjedhjen e Presidentit të Republikës dhe në zgjedhjen e kryetarëve të komunave. Gajtë zbatimit të modelit zgjedhor të shumicës, ai kandidat që merr më shumë vota merr mandatin. Votuesi voton për një nga kandidatët e përcaktuar në fletëvotim. Nëse në raundin e parë zgjedhor asnjëri prej kandidatëve nuk merr shumicën e kërkuar, do të mbahet raundi i dytë në të cilin marrin pjesë dy kandidatë që kanë fituar më së shumti vota në raundin e parë, nëse votojnë më shumë se gjysma e votuesve. Kur zbatohet modeli proporcional i zgjedhjeve, kandidatët apo partitë politike që kanë marrë më shumë vota marrin pjesë në shpërndarjen e mandateve. Në këtë rast, votuesi voton për një listë të kandidatëve (një listë të një partie politike, një koalicion apo listë kandidatësh të pavarur). Pra, kandidatët marrin aq mandate sa ka fituar vota lista e tyre e propozuar.¹²

4) Administrata zgjedhore përbëhet nga organe të themeluara ligjore si përgjegjës për shpalljen dhe zhvillimin e zgjedhjeve dhe procesin zgjedhor. Ata gjithashtu monitorojnë dhe

---

¹¹ Kodi Zgjedhor, Gazeta Zyrtare e Republikë së Maqedonisë, nr. 40/06

¹² Шкарик С., Силјановска-Давкова, Г. Уставно право (второ, дополнето и изменето издание), Скопје, Култура, 2009

kontrollojnë rregullsinë e zgjedhjeve, duke respektuar afatet në të cilat do të zhvillohen aktivitetet zgjedhore, shtypjen e fletëve të votimit, numërimin e votave dhe publikimin e rezultateve. Funksionimi i përgjithshëm i organeve zgjedhore është publik.

Administratën zgjedhore e përbëjnë:

- Komisioni Shtetëror Zgjedhor (KSHZ);
- Komisioni Komunal i Zgjedhjeve (KKZ) dhe Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit;
- Këshillat (komisionet) Zgjedhore (KZ);
- Këshillat Zgjedhore në misionet diplomatike dhe konsullore të Republikës së Maqedonisë.

2.1. Sqarime hyrëse mbi sistemin zgjedhor

Sistemi zgjedhor është një grup rregullash që përcakton mënyrën dhe procedurën për konvertimin e votave të marra nga zgjedhjet në mandate. Në teori, por edhe në praktikë, në një masë të madhe, ekzistojnë dy lloje të modeleve zgjedhore, gjegjësisht: një model zgjedhor proporcional dhe një model zgjedhor me shumicë.

Në shoqëritë me demokraci liberale ku bënë pjesë edhe Republika e Maqedonisë, zgjedhjet bazohen në dy supozime, e që nenkupton, parimin e sundimit të ligjit dhe procedurave legjitime ligjore (përbërja e pushtetit), si dhe vetë sistemit zgjedhor. Në shoqëritë socialiste, zgjedhjet bazohen në idenë e të ashtuquajturës vetë-legjitimitet, që nuk është asgjë më shumë se aklamacion i vullnetit të grupit socialist në pushtet. Zgjedhjet si një mjet për pjesëmarrje politike të votuesve, por edhe si një instrument i rëndësishëm i demokracisë përfaqësuese në çdo sistem juridik dhe demokratik janë të ndryshme dhe jo shpesh të ndërlidhura (dhe të shprehura në shkallë të ndryshme) të funksioneve që janë të rëndësishme për votuesit dhe të sistemit politik në tërësi.

Sipas Hejvud, ekzistojnë disa faktorë të rëndësishëm që përcaktojnë funksionet specifike të zgjedhjeve, që në fakt janë faktorët socialë, faktorët institucionalë, por edhe të gjitha kushtet politike që ekzistojnë në vende të ndryshme. Zgjedhjet kanë një funksion tjetër, dhe kjo është mendimi i një qytetari të zakonshëm i cili mund të ushtrojë të drejtën e tij demokratike për të votuar dhe me këtë të ndikojë së paku në krijimin politik të vendit, duke treguar besnikëri ndaj opsionit të tyre politik.¹³

---

¹³ Hejvud, Endru Politika, Beograd, Clio, 2004, faqe. 34

Lidhur me çështjen e zgjedhjeve, në teorinë ligjore ekzistojnë dy valë teorike dominuese. E para përfaqëson të ashtuquajturit instrumentalistë për të cilët zgjedhjet janë një mjet për të fituar pushtetin. Megjithatë, funksionalistët censurojnë qëndrimin e tyre ndaj kuptimit të zgjedhjeve si një mjet për të balancuar mes shtetit dhe shoqërisë.

Vendosja shumëfunksionale e zgjedhjeve në cilëndo shoqëri demokratike është mjaft e kuptueshme si një nga arsyet kryesore në të cilat bazohet interesi i shoqërisë dhe mënyra se si zhvillohen zgjedhjet. Ushtrimi i procesit zgjedhor kërkon ekzistencën e normave të përcaktuara, rregullave dhe procedurave për realizimin e saj të duhur në nivelin praktik. Prandaj, natyrisht vjen nevoja për të kuptuar idenë e një sistemi zgjedhor që, në kuptimin e saj themelor, mbulon parimet e ligjit zgjedhor dhe teknikën zgjedhore.

Gjatë përcaktimit të këtij sistemi, zakonisht teoricienët fillojnë nga perceptimi se zgjedhjet janë të përcaktuara si një grup normash që rregullojnë parimet dhe marrëdhëniet elektorale, dmth. Tërësia e procedurave dhe veprimeve që bëjnë përzgjedhjen e organeve shtetërore dhe të tjera, dhe posaçërisht të parlamentit si një institucion përfaqësues. Kjo është një mekanizëm kompleks i rregullave dhe veprimeve, parimeve dhe procedurave për realizimin e të drejtës për të votuar dhe garanci për zgjedhje të lira dhe të drejta, si dhe e drejta individuale për votim (aktiv dhe pasiv) që qëndron në një unitet të përbashkët. Me fjalë të tjera, respekti formal i zgjedhjeve dhe votimit duhet të sigurojnë përcaktimin e lirë të votuesit dhe nga ana tjetër ushtrimin e lirë të të drejtës së qytetarëve e drejtë kjo si një kusht në kuadër të së cilit ligjshmëria e procesit zgjedhor dhe legjitimiteti do të varet nga rezultatet e votimit. Sipas disa autorëve, sistemi zgjedhor nuk është gjë tjetër veçse një "mënyrë institucionale në të cilën votuesit shprehin preferencat e tyre politike në formë të votave dhe votat e elektoratit i përshtatin në mënyrë të përshtatshme në mandate.

Një përkufizim i saktë i konceptit të një sistemi zgjedhor është ai i Rein, i ekspozuar në punën e tij "Partitë e mëdha të parashikimit: "Logjika e sistemeve të thjeshta zgjedhore". Sipas autorit kjo, është një çështje e një sërë rregullash që përcaktojnë se si votuesit mund të shprehin preferencat e tyre (struktura e votimit) dhe mënyrën e transferimit të votave në mandate. Gjithashtu është e nevojshme të përcaktohet numri dhe madhësia e njërive zgjedhore, si dhe formula në të cilën bëhet shpërndarja e mandateve.¹⁴ Në bazë të asaj që u përmend më lart,

---

¹⁴ Rein, T., Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems. Oxford: Oxford University Press, 2007, faqe. 27

rezulton se sistemi zgjedhor përfshin disa elemente të rëndësishme, si formulat zgjedhore (modeli shumicë apo proporcional) njësitë zgjedhore, garën zgjedhore, metodat e votimit me të cilën votat janë konvertuar në mandate dhe regjistrimit zgjedhor. Pikërisht nga zgjedhja e formulës zgjedhore matet e gjithë jeta politike (e ardhshme) e shtetit; Kjo çështje duket të jetë shumë komplekse, kështu që prek thelbin e sistemit politik të vendit dhe secili prej ndryshimeve të saj shkakton ndryshime të mëtejshme në marrëdhëniet mes forcave politike, përkatësisht marrëdhëniet në mes të qendrës së pushtetit politik, e cila nga ana tjetër mund të ketë pasoja të gjera ndaj jetës politike të komunitetit.

Duke vendosur përkufizimin e sistemit zgjedhor dhe vetë procesin, në përputhje me karakteristikat e rëndësishme të rendit politik të shtetit, midis përcaktuesve kryesorë, autorët theksojnë rolin dhe rëndësinë e natyrës dhe zhvillimin e sistemit politik të një shteti në veçanti. Për më tepër, përkufizimet ilustruese të sistemeve zgjedhore i jep Duverger. Sipas tij, sistemet zgjedhore janë me të vërtetë "një pajisje interesante dhe e çuditshme: ato janë kamera dhe projektues. Me fjalë të tjera, ata regjistrojnë imazhet që ata i krijojnë, pjesërisht, edhe vetë". Përveç kësaj, autori i njëjtë argumenton se sistemet zgjedhore në të njëjtën kohë paraqiten si të pavarura, por gjithashtu si një gjendje e pavarur e sistemit politik. Pavarësia vjen në shprehje kur vjen puna për ndikim ndaj partive politike dhe sistemin partiak, sjelljen e politikanëve dhe strategjinë e votuesve. Nga ana tjetër, sistemet zgjedhore paraqiten si një gjendje e pavarur, kur zgjedhja e një modeli të veçantë zgjedhor para së gjithash varet kryesisht nga preferencat e politikanëve.¹⁵

Duke u nisur nga formula zgjedhore, sistemet zgjedhore të shteteve janë të ndarë në disa lloje kryesore, në varësi të disa përcaktuesëve, dhe në mes tyre ka një mori kombinimesh apo sisteme të përziera (kombinuara). Dallimet në mes të sistemeve zgjedhore mund të shpjegohen duke u nisur nga disa parametra kryesorë si madhësitë e njërive zgjedhore, strukturave të votimit, pragu zgjedhor, madhësia e trupit parlamentar ("madhësia e kuvendit"), sistemi i llojit të hapur apo llojit të mbyllur të listave të kandidatëve, ku, si kriter më i rëndësishëm, përdoret formula e saktë, e cila në fakt varet nga shpërndarja e mandateve.

Klasifikimi i sistemeve zgjedhore është me të vërtetë i pasur dhe kompleks, edhe pse të gjithë ata, në kuptimin më të përgjithshëm, mund të forcohen në tre kategori kryesore: sistemi i

---

¹⁵ Duverger, M., Which is the best electoral system?" (B. kaj Lijphart, A. Grofman, B. (eds.), Choosing an Electoral System: issues and alternatives, Praeger, New York 1984, faqe. 34

shumicës; sistemi proporcional dhe sistemi i kombinuar (i përzier), dhe në secilin prej tyre bëhet kategorizim shtesë (p.sh. "first past the post voting", votimi bllok, votimi alternativ), një sistem me dy drejtime, këto janë të gjitha variacionet e sistemit të shumicës, ndërsa sistemi proporcional mbizotëron në format e mëposhtme: sistemi arbitrar, modeli i Dhont-it, modeli Kharrov, sistemi Saint-Lage, modeli Adams etj.

Modeli i sistemit të shumicës dhe sistemit proporcional dallohen si dy parime kryesore të përfaqësimit politik dhe, si të tilla, dallojnë ndërmjet tyre në aspektin e përfaqësimeve të tyre për qëllime të përfaqësimit politik. Për shembull, modeli shumicë fokusohet në krijimin e një shumicë parlamentare të një partie politike ose koalicioni, ndërsa parimi i proporcionalitetit kërkon të sigurojë përfaqësim të partive të vogla politike, pra krijimin e një sistemi shumëpartiak. Dihet se numri i partive politike është në proporcion të kundërt me shkallën e proporcionalitetit të sistemit zgjedhor.¹⁶

2.1.1 Modeli zgjedhor i shumicës

Sistemi i shumicës zbatohet në lidhje me zgjedhjet individuale ose kur elektorati është i ndarë në disa njësi zgjedhore, ku vetëm njëri nga lista zgjidhet për deputet. Në formën e tij më të thjeshtë modeli i shumicës do të thotë se kandidati i cili ka fituar më së shumti vota ("që merr më shumë vota do të fitojë") do të konsiderohet fitues. Ky model, në formën e tij të pastër, është kryesisht i pranishëm në territorin britanik, si dhe në vendet ku sistemet zgjedhore janë të formuara nën ndikimin e sistemit britanik (si, Shtetet e Bashkuara, Kanadaja, Indija). Aplikimi i tij është gjithashtu karakteristikë e vendeve të Karaibeve, si dhe për disa vende të Amerikës Latine dhe Azi (Bangladesh, Burma Malajzia dhe Nepali)

Një nënkategori tjetër e sistemit të shumicës është ashtu-quajtur. Votimi Block (BV), sipas të cilit numri i votave të zgjedhësve korrespondon me numrin e mandateve që duhet të plotësohen në zonën e tyre, ku në parim, votuesit mbeten të votojnë për kandidatë individualë, pavarësisht nga anëtarësia e tyre në një parti politike të veçantë. Ky model është tipik për vendet me parti politike të dobëta ose mezi të zhvilluara. Sipas disa burimeve, aplikimi i saj në vitin 2004 është regjistruar në vendet e mëposhtme: Kuvajt, Laos, Liban, Maldive, Palestina, Siria, Tonga, Tuvalu, Ishujt Kajman dhe Ishujt Falkland. Votimi Block – si model u aplikua edhe në Jordani - më 1989

---

¹⁶ Lijphart, A., Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990, Oxford Scholarship Online, October 2011, faqe. 35-37

në Mongoli - deri në fund të vitit 1992, si dhe në Tajlandë dhe Filipine - 1997.¹⁷

Përparësitë e këtij modeli të quajtur Alternative Vote (AV) (ose, më saktë, nën-modele) shprehen së pari përmes aftësisë për të zgjedhur personalisht zgjedhësit për një nga kandidatët e propozuar, ndërsa palët mund të kenë një rol shumë më aktivë nga sistemi i mëparshëm. Në lidhje me sistemin e shumicës me një shumicë relative të votave, konkluzioni është se aplikimi i saj ndikon në reduktimin e numrit të partive politike në dy parti kryesore (sistemi dypalësh). Nga ana tjetër, sistemi i shumicës me votim dytësor stimulon marrëdhëniet mes partive politike, pa e ulur numrin e tyre (sistemi shumëpartiak). Të dyja format marginalizojnë partitë radikale dhe ekstreme, me përjashtim të tërësishëm të formës së parë në skenën politike dhe kjo e fundit e kushtëzon veprimin e tyre me një koalicion të atyre partive që kanë një program të ngjashëm.

Kur aplikohet modeli zgjedhor i shumicës, kandidati që merr më shumë vota merr një mandat. Votuesi ia jep votën një kandidati të caktuar në vetë fletëvotimin. Nëse në raundin e parë zgjedhor, asnjë nga kandidatët e caktuar nuk do të marrë shumicën e kërkuar të votave, shkohet në raundin e dytë të zgjedhjeve, që përfshin dy kandidatët që kanë fituar më shumë vota.

Nga përvoja e gjatë e vendeve të zhvilluara demokratike, mund të konkludohet se përfitimi kryesor i sistemit zgjedhor të shumicës është lidhje e drejtpërdrejtë në mes të anëtarëve të parlamentit dhe votuesve, shkalla e lartë e përgjegjësisë në aspektin zgjedhor përfaqësohet nga një anëtar në parlament, mundësia e zgjedhjes së një kandidati për anëtarë në parlament dhe kualitetet e tij personale, të cilat janë jashtëzakonisht të rëndësishme për votën e dhënë, mundësia që anëtari i parlamentit (deputeti) të njihet drejtpërdrejt me problemet e qytetarëve, por edhe në mënyrë aktive të angazhohet në gjetjen e zgjidhjeve efektive të problemeve të qytetarëve.

Problemet që dalin nga nevoja për një organizim të mundshëm të raundit të dytë shtesë të votimit, si dhe nevoja në rast të braktisjes së shtëpisë parlamentare për të kërkuar zgjedhje plotësuese në zonën e caktuar zgjedhore, janë të vogla në aspektin e përfitimeve që qytetarët do të kenë nga realizimi i komunikimit të drejtpërdrejtë me anëtarin e zgjedhur të parlamentit.

Me sistemin e shumicës, të gjithë kandidatët për deputetë dhe të gjitha partitë politike vendosen në pozitë të barabartë dhe, padyshim që kandidatët për deputetë do të detyrohen të kërkojnë staf profesional dhe moralisht të kualifikuar që në mënyrë efikase dhe efektive të përfaqësojnë interesat e qytetarëve në ekzekutimin e mandatit të tyre në kuvend.

---

¹⁷ Electoral System Design. The New International IDEA Handbook, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2005, faqe. 35-37

2.1.2 Modeli zgjedhor – Proporcional

Antipodi i modelit të shumicës është modeli proporcional, i cili lejon shpërndarjen e mandateve në mes të partive politike varësisht nga numri i votave të fituara në njësinë zgjedhore. Ky sistem u prezantua në fund të shekullit të XIX, në mënyrë për të hequr mangësitë dhe disproporcionin mes votave të votuesve si dhe shpërndarjes së mandateve në shtëpinë ligjdhënëse, të cilat janë pasojë e pabarazisë në madhësinë e zonave zgjedhore dhe aplikimin e teknikave të votimit të caktuar gjegjësisht për të siguruar përfaqësim të drejtë politik në parlament. Prandaj një pjesë e mirë e vendeve të Evropës Perëndimore në procesin e (ri) dizajnit të modelit të tyre zgjedhor janë përcaktuar për një nga variantet e modelit proporcional.

Ky sistem lejon përfaqësimin e partive politike në varësi të numrit të përgjithshëm të votave të pranuar dhe si të tilla mund të ekzistojnë vetëm në kushtet e sistemit shumëpartiak, njësisive zgjedhore më të mëdha dhe votimit për listën e kandidatëve. Qëllimi i tij kryesor është të lejojë që të gjitha partitë politike që kanë marrë pjesë në zgjedhje, në shpërndarjen e barabartë të vendeve në proporcion me numrin e votave, kështu duke përfshirë idenë në një kontekst më të gjerë në Kushtetutë që në parim nenkupton zgjedhje të lira dhe të drejta.

Njihen disa variante të sistemit proporcional: një sistem proporcional në zonat zgjedhore shumicë; sistemi kompensues proporcional me prag opsional (regjstrim); një sistem i personalizuar proporcional me regjistrim; (ose një sistem të bartjes së votës individuale) dhe një sistem proporcional të pastër. Praktika aktuale e zgjedhjeve dominohet nga disa forma të zbatimit të sistemit proporcional: sistemi bashkë-themelues fakultativ, sistemi D' Hont, sistemi Baden, sistemi Harrow etj. Secila prej këtyre teknikave karakterizohet nga një vlerë aritmetike e caktuar ("model i aritmetikës së mirë").

Sistemi D'Hondt (sipas matematicienit belg) është sistemi i kuotës më të madhe elektorale që përpiqet të eliminojë mangësitë e sistemit të kuotave zgjedhore në nivele të njësisive zgjedhore. Ky princip favorizonë partitë e mëdha politike me qëllim që të arrihet shumicë stabile parlamentare, dhe në të njëjtën kohë qeveri stabile dhe demokratike. Sistemi D'Hondt-it parasheh ndarje në më shumë njësi zgjedhore në të cilat zgjidhen më shumë kandidatë, të nominuar nga partitë politike në listat për kandidatë. Pas zgjedhjeve, fillimisht përcaktohet sasia zgjedhore e secilës listë partiake. Numri i votave në çdo listë zgjedhore është i ndarë me 1, 2, 3, 4, etj, deri sa të arrihet numri i përfaqësuesve të zgjedhur në një njësi zgjedhore të caktuar. Rezultatet janë të renditura sipas madhësisë së tyre. Ndryshe nga sistemi zgjedhor herës/pjestues D'Hondt ndan të

gjitha votat, por nuk merr parasysh votat që nuk janë përfshirë në koeficientin më të lartë se listat zgjedhore e të cilat llogariten si vota të humbura.

Një tjetër veçori e rëndësishme e sistemit proporcional është regjistrimi zgjedhor, ose, përqindja ligjore e votave që partia politike duhet të marrë për të hyrë në parlament. Të gjitha vendet ku shpërndarja e mandateve kryhet sipas sistemit proporcional, sigurojnë një periudhë të caktuar pragjesh, në varësi të traditës politike të një vendi. Regjistrimi zgjedhor (pragu) është një element thelbësor i sistemit zgjedhor. Teorikisht, zakonisht përcaktohet si niveli minimal i mbështetjes që kërkohet nga opsioni politik për të qenë në gjendje të merr pjesë në punën dhe strukturën e organit përfaqësues.

Përkrahësit e sistemit proporcional argumentojnë se përparësia e tij është bërë më së miri përmes argumenteve të mëposhtme:¹⁸

- Korrigjimin e anomalive të sistemit të shumicës, duke barazuar votën e secilit votues në mënyrë të barabartë dhe duke reflektuar gjendjen e elektoratit;
- Ndikon në një mënyrë që pengon trazirat dramatike politike që nuk janë rezultat i disa ndryshimeve themelore në qëndrimet politike të votuesve, aq sa mund t'i atribuohet "efektit joproporcional" të sistemit zgjedhor;
- Siguron përfaqësim të partive të vogla politike dhe gjithashtu parandalon shtypjen e tyre nga partitë më të mëdha, ose, me fjalë të tjera, parandalon shfaqjen e të ashtuquajturave sisteme dominuese partiake. Kështu, çdo parti politike, madje e cila merr edhe një përqindje të vogël të votave merr mundësinë për t'u përfaqësuar në parlament, i cili është në përputhje me parimin e gjithëpërfshirjes, gjë e cila është thelbësore për stabilitetin, veçanërisht në shoqëritë e ndara;
- Mbështetja e votuesve (dmth, kur rezultati i zgjedhjeve duhet që sa më shpejt të jetë e mundur i njohur);
- Ti merr parasysh ndryshimet shoqërore dhe tendencat e reja politike në ndarjen e mandateve sipas numrit të votave.

Sistemi proporcional plotëson më shumë kërkesën për zgjedhje të ndershme. Ndër të tjera, kjo është për shkak se, në kushtet e funksionimit të një modeli të tillë, çdo votim merret në shpërndarjen përfundimtare të mandateve midis partive të ndryshme politike dhe në zgjedhjen e

---

¹⁸ Marković, S.B., Okviri demokratije (O demokratiji), Politika i društvo, Beograd, 2005, faqe. 45-49

fituesit. Nga ana tjetër, ndryshe është në sistemin e shumicës, ku përshtypja e përgjithshme është se ndikimi i votave individuale është pothuajse i parëndësishëm. Modeli zgjedhor (shumicë ose proporcional) varet nga masa e rëndësishme dhe dalja dhe interesi i qytetarëve në procesin zgjedhor. Pjesëmarrja e votuesve është gjithnjë më e madhe në sistemin proporcional, gjë që është logjike nëse miret parasyshtë se në kushte të tilla perceptimi i votuesve është që vota e tyre, pas përfundimit të procesit zgjedhor, nuk do të "humbet" dhe do të përfaqësohen ashtu siç duhet në Parlament. Përveç kësaj, kur ka zgjedhje preferenciale, votuesit kanë ndjenjën se ato ndikojnë drejtpërdrejt në rezultatet e zgjedhjeve, nëpërmjet aftësisë për të kryer renditjen e duhur të kandidatëve.

Disa autorë besojnë se dizajni proporcional zgjedhor është veçanërisht i rëndësishëm për vendet e grupit të fundit demokratik, pasi ajo mund të sigurojë përfshirjen e duhur të të gjithë aktorëve kryesorë, një kërkesë kyçe për konsolidimin demokratik. Modeli garanton stabilitet dhe vazhdimësi më të madhe të veprimeve politike.

Me pak fjalë, avantazhi i përfaqësimit proporcional qëndron në rregullën themelore të sistemit, e cila nënkupton shpërndarjen e mandateve, sipas pjesës së votave që kandidatët apo partitë politike i kanë fituar. Si i tillë, sistemi është gurrë - themeli i konceptit të demokracisë konsensuale dhe ofron moderim të madh në mesin e partive politike, që forcon legjitimitetin e të gjithë sistemit politik, duke lejuar, ndër të tjera, përfaqësim më të madh të grupeve të pakicave si një garanci shtesë për veprimet afirmative të shteteve.

Duke u përpjekur për të ulur vlerën e tyre, kundërshtarët e sistemit proporcional tregojnë disa pika kritike që duhet të merren parasysh kur vendosin mbi dizajnin opsional të sistemit. Përveç kësaj, perceptimi i anëve pozitive dhe dobësitë e llojeve dhe varianteve të caktuara të sistemeve zgjedhore është i pa çmuar, duke pasur parasysh efektin që ata kanë në sistemin politik të vendit. Pasojat ose efektet më të rëndësishme të sistemeve zgjedhore janë pikërisht proporcionaliteti i numrit të votave me vendet përfaqësuese, duke pasur parasysh numrin e partive politike, formimin e qeverive të koalicionit ose dominimin e modelit të njohur si "qeveritë njëpartiake" dhe përfaqësimin e grupeve shoqërore.

3.1. Karakteristikat e të drejtës zgjedhore

Modele të ndryshme të votimit në ekonominë politike kanë studiuar efektin e rregullave zgjedhore në ofrimin e politikave të gjera. Persson dhe Tabelini (1999) i krahasojnë sistemet zgjedhore brenda modelit të probabilitetit, ku dy kandidatët (ose partitë) që kërkojnë mandat bëjnë premtime të detyrueshme zgjedhore.¹⁹ Votuesit janë të ndarë në tri grupe (ose zona). Nën zgjedhjet proporcionale, kandidati fiton nëse merr më shumë se 50 përqind të numrit të përgjithshëm të votave në zonën nacionale. Në zgjedhje me sistem të shumicës, secila zonë vendoset sipas rregullit të fituesit dhe kandidati fiton zgjedhjet e përgjithshme nëse fiton në të paktën dy nga tre rajonet. Në një sistem proporcional, konkurrenca politike përqendrohet në grumbullimin e votuesve në popullatën në tërësi (dmth. në të gjithë zonat), ndërsa në sistemin e shumicës konkurrencës përqendrohet vetëm në zonat e interesit. Në rastin e fundit, interesat e rretheve të sigurta nuk janë të përfaqësuara në platformën e bilancit të prezantuar nga kandidatët. Ky mekanizëm çon në politika gjeografikisht të synuara në kurriz të mirëqenies së opinionit në sistemin e shumicës.

Në analizën e Lizeri dhe Persico (2001), politikanët janë ende plotësisht të angazhuar në platformën e tyre zgjedhore, por votuesit tani janë më homogjenë. Sistemet zgjedhore klasifikohen sipas madhësisë së qarkut. Nga njëra anë, ashtu si në zgjedhjet proporcionale, ekziston një zonë e vetme kombëtare dhe zgjedhjet fitohen nga kandidati që merr më shumë se 50% të votave. Nga ana tjetër - si në shumicën e zgjedhjeve - ka shumë zona lokale dhe zgjedhjet i fiton kandidati që merr më shumë se 50% të votave në më shumë se 50% të zonave, 25% e votave janë të mjaftueshme për të fituar zgjedhjet e përgjithshme. Për arsye se sistemi i shumicës zvogëlon madhësinë e koalicionit fitues minimal që mund të ndërtohet me rishpërndarje të votave për të arritur qëllimin e koalicionit por e vogël mbetet mundësia për të siguruar te mira publike.²⁰

Milezi-Fereti, Peroti dhe Rotano (2002) përdorin një sqarim racional për lidhjen e sistemit zgjedhor me aktivitetet e synuara. Ata ndërtojnë një model qytetar-kandidat pa u angazhuar në platformat për përzgjedhje; Sapo të emërohen, politikanët e realizojnë qëllimin e tyre.²¹

---

¹⁹ Geradin, Damien, Anne Layne-Farrar, Jorge Padilla, A., Jorge. "The ex ante auction model for the control of market power in standard setting organizations" 2013

²⁰ Rene Saran, Serrano, Roberto. The evolution of bidding behaviour in private-values auctions and double auctions, 2010

²¹ Maravall, J. M. Accountability and manipulation. In A. Przeworski, S. C. Stokes & B. Manin (Eds.), Democracy, accountability, and representation, 2004, faqe. 145-147

Qytetarët janë heterogjenë përgjatë dy dimensioneve: ata i përkasin tre grupeve shoqërore dhe tre zonave. Në fazën e parë, tre përfaqësues zgjidhen ose nën sistemin e shumicës ose përfaqësimin proporcional. Në fazën e dytë, qeveria është e formuar rastësisht. Duke supozuar se shpërndarja e grupeve shoqërore është e njëjtë në të gjitha fushat, zyrtarët qeveritarë i përkasin të njëjtit grup në sistemin e shumicës. Si rezultat i kësaj, zgjedhësi në secilën fushë zgjedh një përfaqësues të anshëm ndaj politikave të synuara lokale, duke parashikuar që politikat e drejtuara në grupet shoqërore nuk janë të diskutueshme. Në të kundërt, ekziston një përfaqësim proporcional, ku votuesi mesatar preferon një përfaqësues të anshëm ndaj politikave të orientuara socialisht.²²

Në Republikën e Maqedonisë votimi kryhet personalisht në qendrat e votimit në vend ndërsa jashtë vendit votimi kryhet në misionet diplomatike-konsullore. Votimi fillon në orën 7 dhe zgjat pa ndërprerje deri në orën 19:00. Votimi për një person tjetër është i ndaluar, përveç rasteve të parashikuara në Kodin Zgjedhor. Votuesi, i cili nuk është në gjendje të votojë në qendrën e votimit (person i pafuqishëm ose i sëmurë) dhe dëshiron të votojë, duhet të njofton Komisionin Komunal të Zgjedhjeve më së voni tre ditë para ditës së caktuar për votim dhe do të lejohet të votojë fshehurazi në shtëpinë e tij ose spital, një ditë para zgjedhjeve.

Votuesi që ka aftësi të kufizuara fizike ose është analfabet dhe për këtë arsye nuk mund të votojë në mënyrë të pavarur, ka të drejtë të sjellë një person për ta ndihmuar atë gjatë votimit ose të ndihmohet nga një person tjetër nga zgjedhësit e pranishëm. Votuesit që në ditën e votimit janë duke vuajtur dënimin me burg ose janë në paraburgim, votojnë në shtëpitë korrektuese ose në hapësirat e burgjeve, një ditë para ditës së votimit. Votuesit që në ditën e votimit gjenden për punë të përkohshme ose qëndrojnë jashtë vendit votojnë në zyrat diplomatike-konsullore në ditën e votimit një ditë para ditës së zgjedhjeve në Republikën e Maqedonisë.

Procedura për mbrojtjen e të drejtës së votës është e pakontestueshme. Secili parashtrues i listës së kandidatëve në procedurën e votimit mund të bëjë ankesë pranë Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve brenda 48 orëve pas përfundimit të votimit ose publikimit të rezultateve paraprake. Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve është i detyruar të marrë një vendim brenda 48 orëve pas pranimit të ankesës. Çdo zgjedhës të cilit i është cënuar e drejta e votës gjatë zhvillimit të votimit mund të paraqesë ankesë në Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve brenda 24 orëve. Komisioni

---

²² Rene Saran, Serrano, Roberto. The evolution of bidding behaviour in private-values auctions and double auctions, 2010

është i detyruar të marrë një vendim brenda 4 orëve pas pranimit të ankesës. Nëse ankesa refuzohet, kërkuuesi ka të drejtë ankesë në Gjykatën Administrative të Republikës së Maqedonisë. Vendimet e Gjykatës Administrative janë ligjërish të vlefshme dhe nuk mund të parashtrohet ankesë ose mjet tjetër juridik kundër tyre.

3.2. Parimet e përgjithshme mbi zgjedhjet

Komuniteti i themeluar politik, siç është shteti, bazohet në parimet e demokracisë moderne dhe sundimin e ligjit, si dhe në sistemin e vet elektoral, i cili përcaktohet në bazë të normave ligjore. Zgjedhjet e ligjshme dhe të drejta, të organizuara përmes rregullave të përcaktuara qartë, janë baza për legjitimitetin e qeverisë. Rregullat ligjore elektorale që mundësojnë paanshmërinë e procedurës nga administrata zgjedhore, e cila do të ketë integritet dhe aftësi për të mbrojtur të drejtën materiale zgjedhore të aktorëve politikë në zgjedhje, me pjesëmarrje të plotë dhe të barabartë të partive politike, organizatave të shoqërisë civile dhe votuesve për të cilat janë të disponueshme informacione të sakta, në lidhje me zgjedhjet dhe zhvillimet politike, janë një objektiv për të cilin bashkësia shoqërore duhet të synojë. Ato janë të inkuadruara, si në dokumentet ndërkombëtare, ashtu edhe në nivel universal dhe rajonal, por edhe në nivel kombëtar, në kuadër të kushtetutës, ligjeve, rregulloreve dhe rregulloreve të organeve shtetërore, por edhe ato në nivel më të ulët, vendime dhe direktiva që kryhen nga organi zgjedhor për të përmbushur të gjitha situatat që mund të ndodhin në lidhje me çështjet zgjedhore, kodin e sjelljes që mund të ketë një ndikim të rëndësishëm në kulturën politike dhe sjelljen e të gjithë pjesëmarrësve në procesin zgjedhor.²³

Në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë zgjidhen 123 deputetë, prej të cilave 120 deputetë zgjidhen sipas modelit proporcional, ku territori i Republikës së Maqedonisë është i ndarë në gjashtë njësi zgjedhore, në të cilat zgjedhen nga 20 deputetë dhe tre deputetë zgjidhen sipas modelit të shumicës në një raund zgjedhor dhe atë nga një deputet nga tre njësitë zgjedhore jashtë territorit të Maqedonisë si në Evropë dhe Afrikë, Amerikën Veriore dhe Jugore dhe Australi dhe Azi.²⁴

Në gjashtë njësitë zgjedhore në Republikën e Maqedonisë numri i votuesve mund të lëvizë

---

²³ The Electoral Knowledge Network, Electoral Management, <http://aceproject.org/ace-en/topics/em/onePage> shqyrtuar më 10.05.2018

²⁴ Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, Njësitë zgjedhore, <https://www.sobranie.mk/izborni-edinici-93f5c88a-7d52-4253-999c-d8cdfad56aeb.nsp> shqyrtuar më 08.06.2018

më së shumti nga minus 5% deri më plus 5% kundrejt numrit mesatarë të votuesvë në njësinë zgjedhore. Me zgjedhjen e deputetëve, transferohet e drejta e qytetarëve për marrjen e vendimeve nga qytetari tek përfaqësuesi i tij i zgjedhur, karakteristikë kjo e demokracisë indirekte, sepse demokracia direkte ku qytetarët vendosin për veten e tyre është vështirë e realizueshme. Demokracia direkte realizohet më rrallë me iniciativa të caktuara qytetare si referendume etj. Meqenëse demokracia mbështetet në idetë e barazisë dhe lirisë, në rastin e arritjes së një demokracie të ndërmjetme, sistemi me të cilin transferohen vendimet është veçanërisht i rëndësishëm.

Parimet e ligjit zgjedhor përfaqësojnë një rrjedhë të përbashkët të kushtetutës, domethënë, të drejtës së votës. Këto parime jo vetëm që janë të përfshira në legjislacionin zgjedhor të disa shteteve individuale, por gjithashtu përbëjnë një kuadër moral, politik dhe ligjor për praktikën demokratike zgjedhore. Parimet e ligjit zgjedhor janë: e drejta e përgjithshme për të votuar; të drejta të barabarta të votimit; të drejtën për të votuar; e drejta për të votuar fshehurazi; e drejta për zgjedhje të drejtpërdrejta.

KAPITULLI i II-të

1 Votimi i përgjithshëm

1.1. Rregulla dhe përjashtime

Të drejtë vote ka çdo person i cili është i regjistruar në çertifikatën e listës zgjedhore dhe posedon letër njoftim ose pasaportë. Me rëndësi është të përmendet se akti i votimit bëhet personalisht. Pas mbërritjes në qendrën e votimit, qytetarit së pari i kontrollhet gishti i djathtë me një llambë UV për të parë nëse ka gjurmë të llakut të pangjyrë, pastaj kontrollohen dokumentet e identifikimit dhe më pas nënshkruhet në çertifikatën e listës zgjedhore. Më pastaj anëtari i këshillit zgjedhor i jep votuesit fletën e votimit e cila në anën e përparme duhet të vuloset me vulë. Para se te drejtohet votuesi drejt paravanit për votim ai spërkatet në gishtin e madh me llak UV pa ngjyrë. Përveç kartës së identitetit ose pasaportës së vlefshme për votim, nuk pranohen dokumente të tjera si patentë shoferi, kartelë shëndetësore ose karta e identifikimit të studentëve. Një risi në Kodin Zgjedhor në Republikën e Maqedonisë është ekzistenca e një foto të votuesve. Sipas udhëzimeve të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve (KSHZ), në përcaktimin e identitetit personal, zgjedhësi është i detyruar të paraqesë para komisionit zgjedhor mënyrën në të cilën ai është paraqitur në fotografinë e dokumentit të identifikimit personal. Përfaqësuesit e paraqitësve të listës dhe vëzhguesit e akredituar mund të monitorojnë nga afër identifikimin e votuesit.²⁵

Nëse konstatohet se votuesi nuk ekziston në çertifikatën e Listës së Votuesve, anëtarët e komisionit zgjedhor janë të detyruar ta dërgojnë atë në njësinë rajonale të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve dhe të vizitojnë faqen e internetit <https://izbirackispsiok.gov.mk/> për të kontrolluar nëse është i/e regjistruar në Listën e Votuesve dhe nëse është në cilin vendvotim mund të votojë.

Votohet prapa kutisë së votimit, duke rethuar numrin rendor para paraqitësit të listës së kandidatëve, detyrimisht me një stilolaps kimik me ngjyrë të kaltërt. Nëse një votues gabon ai nuk mund të marrë tjetër fletë votimi. Fletën e votimit duhet palosur dhe e njejta duhet të futet në kutinë e votimit. Komisioni zgjedhor nuk duhet të lejon që votuesi ta lëshon qendrën e votimit pa e futur fletën e votimit në kuti.

---

²⁵ Kodi Zgjedhor, Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 40/06

Pas një kuti votimi lejohet të ketë një votues, përveç rasteve kur një votues ka nevojë për ndihmë. Personat me aftësi fizike dhe analfabet sipas Kodit Zgjedhor kanë të drejtë të thërrasin një person i cili do t'i ndihmojë ata gjatë votimit.

Ndalohet votimi familjar dhe në grup dhe votimi në emër të të tjerëve. Në fakt, shkelja e fshehtësisë së votës është një krim në Republikën e Maqedonisë. Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë garanton të drejtën e fshehtësisë së votuesve. Është i ndaluar votimi familjar dhe në grup dhe votimi në emër të ndonjë personi tjetër. Anëtarët e Komisioneve Zgjedhore janë të detyruar të parandalojnë përpjekjet e mundshme për të shkelur fshehtësinë e votimit. Votimi familjarë dhe në grup si dhe votimi në emër të të tjerëve nënkuptojnë shkelje të ligjit zgjedhor dhe janë bazë për shkelje të fshehtësisë së votimit dhe kjo mund të rezultojë me anulim të zgjedhjeve.

Një anëtar i një organi zgjedhor që vepron në kundërshtim me dispozitat e Kodit Zgjedhor mund të dënohet për kundërvajtje dhe një gjobë në vlerë prej një mijë deri në tre mijë euro në kundërvlerë në denarë. Gjobë në shumë prej 750 deri 2,250 euro në kundërvlerë në denarë për kundërvajtje do të shqiptohet ndaj një personi fizik i cili voton për disa persona ose voton në emër të një personi tjetër.

Votimi në qendrën e votimit mund të ndërpritet nëse është prishur rendi dhe i njeiti nuk mund të vazhdon për deri sa nuk arrihen kushtet për të vazhduar, në rast të katastrofave natyrore dhe rrethanave të tjera të jashtëzakonshme, në qoftë se qasja në vendvotim nuk sigurohet nga policia, dhe ka pasur nevojë për të dhe nëse policia është thirrur dhe nuk iu ka përgjigjur thirrjes. Askush nuk duhet të shkojë i armatosur në qendrën e votimit përveç anëtarëve të policisë. Policia mund të hyjnë në vendvotim vetëm nëse thirren nga Komisioni Zgjedhor dhe kur vërejnë një shkelje serioze të rendit dhe të qetësisë.

1.2. Lista e zgjedhësve

Stabiliteti i listës së zgjedhësve do të thotë se ekziston një procedurë e përhershme e regjistrimit dhe azhurimit të informatave të votuesve, pavarësisht se kur do të organizohen zgjedhjet. Kur një emër regjistrohet në listën zgjedhore i njeiti mbetet aty deri sa të ndryshohen rrethanat që kanë të bëjnë me ushtrimin e së drejtës së votës. Një mënyrë e tillë e mbajtjes së listës së zgjedhësve dhe azhurimin e rregullt duhet të bëhet në mënyrë të vazhdueshme, me çka

mundësohet që periudha nga shpallja e deri në mbajtjen e zgjedhjeve të mos jetë veçanërisht e gjatë, pasi në atë rast nuk duhet të ketë shumë korrigjime dhe adaptime të listës së votuesve me faktet ekzistuese.

Lista e votuesve në Republikën e Maqedonisë azhurohet rregullisht. Ajo zbatohet për të gjitha zgjedhjet që zhvillohen, si në nivel kombëtar dhe në nivelin e vetëqeverisjes lokale. Qytetarët të cilët janë të regjistruar në të mund të përdorin të drejtën e tyre për të votuar në zgjedhjet parlamentare, presidenciale dhe lokale. Lista zgjedhore në Republikën e Maqedonisë menaxhohet nga Ministria e Drejtësisë. Lista zgjedhore mbahet sipas regjistrit të shtetasve në formën e një regjistri të zgjedhësve me përpunim automatik të të dhënave në medium magnetik. Organi që mban Listën zgjedhore ka për qëllim të analizojë të dhënat nga kjo listë dhe të marrë masa për të siguruar saktësinë e të dhënave. Nëse duhet të bëhet një analizë e listës së zgjedhësve pas përfundimit të së njëjtës dhe shihet se në disa segmente është e pasaktë, bëhet ndryshimi i listës së zgjedhësve, fshirja, plotësimi ose korrigjimi i të dhënave.²⁶

Të dhënat të cilat përpunohen në vazhdimësi në listën e zgjedhësve kanë të bëjnë me arritjen e moshës madhore, vdekjes, humbjes së aftësive të punës dhe ndryshimit të vendit të banimit.

Lista e votuesve duhet të jetë transparente në mënyrë që qytetarët të jenë në gjendje të përcjellin ndryshimet në të, në veçanti për të kontrolluar saktësinë e të dhënave në lidhje me statusin e tyre dhe duke kërkuar futjen e të dhënave të reja.

Megjithatë, në këtë kontekst, është e nevojshme të merret në konsideratë Ligji për Mbrojtjen e të Dhënave Personale, i cili në një mënyrë kufizon shfaqjen e të dhënave personale, duke penguar kështu shfaqjen publike dhe transparencën e listës zgjedhore. Qytetarët megjithatë mund të kontrollojnë nëse janë të regjistruar në listën zgjedhore dhe nëse të dhënat e tyre janë të sakta. Parashtruesi i listës zgjedhore pas shpalljes së listës zgjedhore ka të drejtën e inspektimit dhe të drejtën për të kërkuar ndryshimin e listës zgjedhore.

Lista zgjedhore është një dokument publik dhe përmbajtja e saj paraqet dëshmi se një person i caktuar fizik i regjistruar në këtë listë ka të drejtën e votës. Ekziston prezumimi i saktësisë së listës së zgjedhësve kështu që të gjithë ata që janë pjesë e saj kanë të drejtën e votës,

---

²⁶ Komisioni Shtetëror Zgjedhor, Lista Zgjedhore, <https://izbirackispisok.gov.mk/> shqyrtuar më 12.04.2018

ndërsa ata qytetarë që nuk janë në këtë listë, pavarësisht ekzistencës së tyre si banorë të përhershëm, nuk mund të përdorin këtë të drejtë në procesin e votimit.

1.3 Paraqitja e kandidaturave

Sipas Kodit Zgjedhor të Republikës së Maqedonisë, njihen disa terminologji që i referohen procesit të paraqitjes së kandidatëve gjatë zgjedhjeve. Përkatësisht, "Paraqitësit e Listës" janë partitë politike të regjistruara ose koalicionet e tyre të regjistruara në Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve, një grup votuesish dhe deputetësh. "Kandidati" është shtetas i Republikës së Maqedonisë i caktuar nga komisioni kompetent zgjedhor në pajtim me këtë Kod, për të cilin do të votohet në zgjedhje. "Kandidati i pavarur" është kandidat për zgjedhjen e Presidentit të Republikës, anëtar i parlamentit, kryetar i bashkisë ose anëtar i këshillit i cili mbështetet nga një "grup votuesish".²⁷

Lista e kandidatit apo kandidatëve paraqitet në formën e përshkruar nga Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve. Kur paraqitësi i listës së kandidatit apo kandidatëve është një parti politike, ai/ajo duhet të paraqesë një certifikatë regjistrimi nga gjykata kompetente. Kur paraqitësi i listës së kandidatëve apo kandidatit është një koalicion, ai/ajo duhet të dorëzojë një kontratë. Kur paraqitësi i listës së kandidatëve ose kandidatëve është një grup zgjedhësish, duhet të dorëzohet numri i mjaftueshëm nënshkrimeve i paraparë me ligj.²⁸ Domethënë, kur paraqitës i listës së kandidatëve për deputetë është një grup zgjedhësish është e nevojshme për të mbledhur të paktën 1.000 nënshkrime të votuesve të regjistruar në certifikatën e Listës zgjedhore në njësisë zgjedhore. Kur paraqitës i listës së kandidatëve për deputetë është një grup i votuesve nga njësitë zgjedhore për votim jashtë vendit është e nevojshme për të mbledhur të paktën 1000 nënshkrime të votuesve të regjistruar në certifikatën e këtyre zonave para zyrtarëve të misionëve diplomatike dhe konsullore apo zyrat konsullore në një formë të përcaktuar nga Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve.²⁹

Komisioni Shtetëror, gjegjësisht, Komisioni Komunal i Zgjedhjeve, gjegjësisht, Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit pas pranimit të listës së kandidatëve, përcakton nëse lista është

---

²⁷ Kodi Zgjedhor, Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 40/06

²⁸ Ibid, Neni 65

²⁹ Ibid, Neni 61

paraqitur brenda afatit të caktuar dhe është hartuar në përputhje me dispozitat e këtij Kodi. Nëse Komisioni Shtetërorë, gjegjësisht, Komisioni Komunal i Zgjedhjeve, gjegjësisht, Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit konstaton se ka parregullsi të caktuara në listë, ai do të ftojë përfaqësuesin e autorizuar të parashtruesit të listës, përkatësisht deputetin e parë të nënshkruar në listën e kandidatëve, për të eliminuar parregullsitë brenda 48 orëve nga marrja e listave. Nëse Komisioni Shtetërorë, gjegjësisht, Komisioni Komunal i zgjedhjeve, gjegjësisht, Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit konstaton se lista është paraqitur brenda afatit të përcaktuar dhe është hartuar në përputhje me dispozitat e këtij Kodi, nëse parregullsitë ose lëshimet e identifikuara, paraqitësit e listës i kanë hequr brenda afatit të përcaktuar me ligj.³⁰

Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve me short përcakton rendin e kandidatëve në listën e kandidatëve ose renditjen e listave të kandidatëve, dhe ky numër është i njëjtë në të gjitha njësitë zgjedhore ose në komuna, përkatësisht në komunën ku nuk do të ketë përfaqësuesin e tij, numri përkatës i parashtruesit të listës duhet të lihet jashtë dhe numri i mbajtësit të ardhshëm duhet të shkruhet në vendin e tij pa lënë hapësirë. Lista e kandidatëve për anëtarët e këshillit dhe lista e kandidatëve për kryetar të komunës, të paraqitur nga i njëjti paraqitës, u jepet numër i njëjtë rendor në të gjitha komunat.³¹

Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve listën e vetme të kandidatëve të përcaktuar për zgjedhjen e Presidentit të Republikës e publikon, më së voni 25 ditë para ditës së mbajtjes së zgjedhjeve në "Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë". Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve në shtypin ditorë publikon listat e përcaktuara të kandidatëve për deputetë në njësitë zgjedhore, njëri prej të cilave është në gjuhën e komunitetit të cilin e flasin së paku 20% të qytetarëve në Republikën e Maqedonisë, më së voni 23 ditë para ditës së caktuar për mbajtjen e zgjedhjeve. Komisioni Shtetëror Zgjedhor përmes Ministrisë së Punëve të Jashtme, brenda 48 orëve, i paraqet në zyrat diplomatike-konsullore listat e përcaktuara të vetme me qëllim të shpalljes publike.³²

---

³⁰ Ibid, Neni 67

³¹ Ibid, Neni 68

³² Ibid, Neni 69

2 Votimi i barabartë

2.1 Të drejtat për votim të barabartë

Votimi i barabartë në përgjithësi mund të përkufizohet si një mundësi për të gjithë të zgjedhin (e drejta aktive e votimit) ose të zgjidhen (e drejta pasive e votimit). Kufizimi i kësaj të drejte, nga aspekti i të drejtës së përgjithshme për të votuar, mund të bazohet në moshën, shtetësinë dhe vendbanimin. Heqja e aftësisë për të zgjedhur dhe për t'u zgjedhur mund të përcaktohet me ligj.³³

Si e drejta zgjedhore aktive ashtu edhe ajo pasive kërkojnë një minimum të caktuar të moshës madhore. Momenti i arritjes së moshës madhore merret shpesh si një moment për arritjen e kushteve të moshës madhore për dikë që të zgjedhë dhe të zgjidhet, megjithëse një kufi më i lartë i moshës madhore mund t'u kërkohej dikujt që të marrë një kandidaturë për një post më të lartë, si President shteti dhe të ngjashme.

Legjislacionet zgjedhore i një numri të madh vendesh përcaktojnë se një nga kushtet për të drejtën e votës të individit është të jetë shtetas i vendit në të cilin zhvillohen zgjedhjet. Megjithatë, ekziston një tendencë për shtetasit e huaj që jetojnë në një vend të caktuar për një periudhë më të gjatë kohore, për të u dhënë të drejta për të marrë pjesë në jetën publike në nivel lokal, gjë që në thelb është një rekomandim nga Këshilli i Evropës përmes Konvokimit.

Kusht për të drejtën e votimit mund të jetë gjithashtu detyrimi i zgjedhësit për të pasur një vend qëndrim të përhershëm. Lidhur me zgjedhjet lokale dhe rajonale, përcaktimi i një afati të caktuar si dhe nevoja për mbajtësin e së drejtës për të jetuar në një vend të caktuar është e pranueshme ndërsa më e gjatë vetëm nëse është në interes të një pakice kombëtare. Në një numër më të madh shtetesh, qytetarët e atij vendi që jetojnë jashtë shtetit gjithashtu kanë të drejtë të zgjedhin dhe të zgjidhen. Në këtë mënyrë, theksohet dimensionin e barazisë. Në raste të caktuara të parashikuara me ligj, në bazë të një vendimi të shqiptuar nga gjykata, mund të vjen deri te mohohimi i të drejtave politike, si dhe heqja e së drejtës për të votuar. Kjo do të ndodhë nëse qytetari është në një gjendje të caktuar të aftësisë së kufizuar mendore, ose nëse ai është përgjegjës për kryerjen e një krimi të rëndë.

Edhe nëse një person arrin moshën madhore, ka shtetësi dhe vend qëndrim në shtet, dhe

---

³³ Министерство за Труд и Социјална Политика, Скопје, 2011, Информација во врска со заклучокот на Влада на Република Македонија за наодите од анализата за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот, Скопје, Ноември, 2011

nuk ka kryer asnjë vepër penale që mund të jetë bazë për privimin e të drejtave politike, as nuk është i paaftë mentalisht, mund të ndodhë që të mos mund të ushtron të drejtën e tij për të votuar për arsye se nuk është regjistruar në listën e zgjedhësve. Më tutje, saktësia e listës së zgjedhësve ndikon drejtpërdrejt në realizimin e parimeve, secili ka të drejtën të zgjedhë ose të zgjidhet. Në bazë të kësaj, lista e zgjedhësve duhet të azhurohet rregullisht të paktën një herë në vit.

2.2 Fuqia e barabartë e votës

Të drejtat e barabarta të votimit dhe mundësitë e barabarta nënkuptojnë se secili votues ka një dhe vetëm një votë ndërsa aty ku sistemi zgjedhor siguron më shumë se një votë për votuesit, në këtë rast secili votues ka të njëjtin numër votash. Në shoqëritë e reja demokratike, është e ndaluar që zgjedhësi të ketë më shumë se një votë, si dhe të votojë në vende të ndryshme në të njëjtën kohë. Në këtë rast, bëhet fjalë për barazinë numerike të votave.³⁴

Ky parim gjithashtu nënkupton fuqi të barabartë votimi. Kjo nënkupton që të gjitha vendet e votimit duhet të shpërndahen në mënyrë të barabartë territoriale. Nëse zgjedhjet mbahen në më shumë se një njësi elektorale, kufijtë e zonave zgjedhore duhet të përcaktohen në mënyrë të tillë që në dhomat e ulëta të përfaqësojnë popullatën, duhet që përfaqësimi të jetë i barabartë në të gjitha pjesët e territorit në dhomat përfaqësuese. Kjo vlen për zgjedhjet rajonale dhe lokale. Rishpërndarja e vendeve në zona duhet të bëhet në një periudhë të caktuar, për shembull 10 vjet, dhe atë jashta periudhës së zgjedhjeve, me qëllim të garantimit të fuqisë votuese. Me këtë rast, përsëri përcaktohen kufijtë e njësive zgjedhore dhe kjo duhet të bëhet në mënyrë të paanshme, pa asnjë dëm për interesat e pakicave kombëtare, me konsultimin e ekspertëve të anëtarëve të komisioni të cilët kryejnë përcaktimin e kufijve të rinj në mesin e të cilëve gjenden gjeografë, sociologë, përfaqësues të pakicave kombëtare, duke pasur kështu edhe një konsensus më të gjerë midis partive relevante politike. Korrigjimi bëhet në bazë të numrit të banorëve ose numrit të zgjedhësve të mbrojtur. Në qoftë se ky parim nuk respektohet, arrihet një gjeometri zgjedhore e cila mund të jetë aktive dhe shpërndarja shkakton pabarazi në përfaqësim gjatë zbatimit, ose gjeometri pasive, kur në atë periudhë kohore shpërndarja territoriale mbahet e pandryshuar në

---

³⁴ Alvarez, R. M., Hall, T. E., & Trechsel, A. H. Internet Voting in Comparative Perspective: The Case of Estonia. PS: Political Science and Politics (42), 2009, 498

vendet përfaqësuese në njësitë zgjedhore. Nëse në një shtet është i pranishëm sistemi zgjedhor i shumicës dhe rihartimi ose ricaktimi i kufijve të njësive zgjedhore bëhet pa kritere gjeografike, administrative apo historike, por në bazë të mbështetjes së pritëshme, mundet seriozisht të favorizohet një parti politike ose kandidat.³⁵

2.3. Shanse të barabarta

Të drejtat e barabarta të votimit nuk mund të garantohen nëse nuk garantohet barazia e palëve dhe kandidatëve. Ajo kryesisht i referohet qasjes së shtetit drejt fushatës zgjedhore, e cila duhet të jetë neutrale. Nuk duhet të bëhet asnjë preferencë, apo favorizim, aq më pak as gjatë prezantimit mediatic veçanërisht nga ato media të cilat financohen nga buxheti i shtetit, dhe as në aspektin e financimit të partive dhe fushatave politike nga buxheti i shtetit. Barazia mund të vendoset në mënyrë precize, e që nënkupton se të gjitha partitë politike të trajtohen në mënyrë të barabartë, pavarësisht nga forca e tyre në trupin përfaqësues.

Të drejtat e barabarta të votimit nuk mund të arrihen nëse financimi i partive politike, kandidatëve dhe fushatave të tyre nuk kryhet në mënyrë transparente.

2.4. Barazia dhe pakicat kombëtare

Të drejtat e barabarta të votimit mbrohen nëse pakica kombëtare dhe ato parti politike që përfaqësojnë të njëjtën dhe mbrojnë interesat e tyre kanë trajtim të posaçëm sipas rregullave të përcaktuara. Ajo i referohet kryesisht vendeve të garantuara në parlament ose në mënyrë të veçantë përcakton numrin e vendeve në parlament lidhur me suksesin e zgjedhjeve. Kuorumi për hyrjen në Dhomën e Përfaqësuesve mund të zbatohet për pakicën kombëtare. Nga ana tjetër, egzistojnë shumë konventa dhe deklarata ndërkombëtare të detyrueshme për mbrojtjen e të drejtave të pakicave, veçanërisht në lidhje me përkatësinë kombëtare, si për kandidatin ashtu edhe për votuesin. Kështu rregullat e vendosura nuk duhet të shihen si favor i pakicave kombëtare në veçanti në fushën e shkeljes së barazisë së të drejtës për të votuar por përkundrazi duhet të kuptohen si afirmim. Një raport i ngjashëm egziston edhe gjatë përcaktimit të numrit minimal të gjinive më pak të përfaqësuara nëpër listat zgjedhore. Qëllimi është të krijohet një balancë gjinore në organet përfaqësuese.³⁶

---

³⁵ Nestas, L. H., Building Trust in Equal Voting. Bergen: University of Bergen, Department of Informatics, 2010

³⁶ Ibid, faqe. 113

2.5. Barazia gjinore

Politika e barazisë gjinore dhe fuqizimi i grave është një nga parimet themelore të demokracisë dhe rendit shoqëror. Barazia gjinore në vend, është e garantuar nga Kushtetuta si akti më i lartë juridik në vend dhe si një e drejtë themelore e njeriut është një nga objektivat më të rëndësishme dhe me prioritetet për Republikën e Maqedonisë. Duke punuar drejt qëllimit të arritjes së barazisë gjinore, dhe adresimit të pabarazive ekzistuese shumë shpesh nënkupton një punë ndryshe për burrat dhe gratë, pasi që vlen të theksohet se burrat dhe gratë shpesh kanë nevoja dhe prioritetet të ndryshme, ata përballen me pengesa të ndryshme, kanë aspirata të ndryshme dhe kontribuojnë në zhvillimin e mënyrave të ndryshme. Në këtë kontekst, gratë do të krijojnë barazi kur do të mund të punojnë në emrin e tyre, me një zë të fortë për të siguruar që pikëpamjet e tyre të dëgjohen dhe të merren parasysh. Kjo do të thotë përmirësimin e përfshirjes së grave dhe burrave në konsultim dhe vendimmarrje në të gjitha nivelet.

Pjesëmarrja e plotë dhe e barabartë e grave në të gjitha sferat e procesit politik është e rëndësishme për çdo demokraci. Barazia midis grave dhe burrave është një nga të drejtat dhe liritë themelore në sistemin kushtetues të Republikës së Maqedonisë. Strategjia për barazi gjinore nga viti 2013, pjesëmarrjen e grave në politikë e vlerëson si qëllim kryesor. Pjesëmarrja e grave në pozita udhëheqëse në nivel kombëtar dhe lokal është një fokus i rëndësishëm për zhvillimin e politikave globale. Korniza ligjore sugjeron një kuotë minimale prej 40% për gratë në listat për zgjedhjet parlamentare dhe lokale. Por kjo shifër në të ashtuquajturën gjini të dytë është e vështirë të arrihet.³⁷

Me qëllim të promovimit të përfshirjes së grave në proceset vendimmarrëse në nivel kombëtar dhe lokal në legjislacionin në Republikën e Maqedonisë, u aplikuan masa afirmative (kuota). Ligji për zgjedhjen e deputetëve (2002), Ligji për vetëqeverisje lokale (2004) përmbanin një kuotë prej 30% të pjesëmarrjes të të dy gjinive në listat e kandidatëve për zgjedhjen e deputetëve dhe këshilltarëve. Megjithatë, kjo nuk ishte e mjaftueshme për të rritur dhe promovuar pjesëmarrjen e grave, futja e kuotave në legjislacion nuk dha rezultatin e pritur. Prandaj, u kërkua një zgjidhje e re ligjore, e cila do të kontribuonte në një përfaqësim edhe më të madh të grave në Parlament dhe në Këshillat e njësive të vetëqeverisjes lokale. Në këtë drejtim, në vitin 2006, me miratimin e Kodit Zgjedhor, ligjvënësi parasheh një dispozitë (neni 64 paragrafi 5) me të cilin në listat e kandidatëve për zgjedhjen e deputetëve dhe këshilltarëve në komuna dhe qytetin e Shkupit,

---

³⁷ Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Strategjia për Barazi Gjinore 2013-2020, Shkup, Janar, 2013

në listën e paraqitur të kandidatëve nga çdo tre vende një vend do t'i përkasë gjinisë më pak të përfaqësuar.

Nëse kjo dispozitë nuk respektohet nga paraqitësit e listës, atëherë Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve (Komisioni Komunal i Zgjedhjeve) do të refuzojë listën e kandidatëve të paraqitur. Duke futur këtë dispozitë në Kodin Zgjedhor, u bë një hap përpara në avancimin e pjesëmarrjes së grave në proceset vendimmarrëse. Nëse kjo dispozitë ligjore respektohet, ndoshta pjesëmarrja e grave në këshillat dhe proceset vendimmarrëse do të ishte mbi 30%.

Prania e organizimit politik të grave sipas Programeve dhe Statuteve të Partive politike jo vetëm që siguron vendosmërinë politike të grave, por gjithashtu ka për detyrë të promovojë pjesëmarrjen e grave në proceset vendimmarrëse dhe qeverisëse në nivel lokal, gjë që kërkon një qasje serioze dhe në atë drejtimin marrjen e aktiviteteve konkrete. E rëndësishme është çështja se sa partitë politike lejojnë pjesëmarrjen e grave në organet dhe instancat tjera të partisë dhe sa partitë politike respektojnë kuotat ligjore për pjesëmarrjen e grave në listat e kandidatëve për zgjedhjet lokale dhe parlamentare. Në të vërtetë, kjo duhet të mundësojë praninë e gruas në skenën politike, përfshirjen e saj aktive në proceset vendimmarrëse dhe të menaxhimit në nivel lokal dhe nacional, dhe kështu promovimin e aktivizmit të grave në nivel lokal dhe nacional.

3 Votimi i lirë

3.1. Liria e votuesve për të formuar opinionin e tyre

Një nga parimet e zgjedhjeve demokratike është, parimi i votimit të lirë, i cili përfshin dy aspekte, një që i referohet lirisë së formimit të opinionit dhe një tjetër që i referohet lirisë së shprehjes. Aspekti i parë, formimi i lirë i opinionit, është liria nga ndikimi i shtetit në krijimin e një qëndrimi politik. Në këtë qëllim, ekziston rreziku që shteti të abuzojë me mediat publike, propagandën, mos respektimin e detyrimit për t'u përmbajtur nga shkelja e të drejtave për protesta paqësore në vende publike, si dhe mos favorizimi i partive dhe kandidatëve individualë në aspektin e financimit të politikave dhe aktiviteteve të tyre nga buxheti i shtetit. Nga ana tjetër, autoritetet shtetërore duhet t'u lejojnë votuesve të njihen me kandidatët dhe listat e kandidatëve, për shembull, duke publikuar në vendet publike listën e kandidatëve. Të gjitha informatat në lidhje me kandidaturat duhet gjithashtu të shpallen në gjuhën e pakicave kombëtare. Liria e

votuesve për të formuar një opinion në fakt thyhet me blerjen e votave.³⁸

Liria e shprehjes është më e rëndësishmja në mesin votuesvë. Në mënyrë që zgjedhësi të shpreh qëndrimin e tij ndaj kandidatit, vetë procedura e votimit duhet të jetë e thjeshtë dhe të respektohet saktësisht. Votimi, si rregull, ushtrohet në qendrën e votimit ku votuesi jep votën e tij në një listë të deklaruar për një kandidat, zakonisht duke plotësuar numrin përpara listës ose kandidatit në listën e votimit që është përgatitur paraprakisht dhe si rrjedhim futjen e fletëvotimit në kutinë e votimit. Të gjitha këto aktivitete realizohen në mjedise të paracaktuara. Pra në kushte të paracaktuara dhe sipas rregullave të paracaktuara realizohen si votimi i rregullt njëashtu edhe, votimi me postë, me anë të mjeteve elektronike, votimi nga një person i autorizuar, votimi me kuti të lëvizshme, votimi jashtë vendit etj. Secila prej këtyre mënyrave, qoftë një mënyrë e rregullt ose e veçantë e votimit, duhet të sigurojë kushte të përshtatshme që votimi të jetë i sigurt, i fshihet dhe i siguruar. Nuk duhet të lejohen votuesit të përballen me presione, frikësim ose mashtrim, qoftë nga individë apo nga vetë shteti, për të përcaktuar vullnetin e votimit të vërtetë.³⁹

Shteti është i detyruar të parandalojë dhe të ndëshkojë çdo vjedhje zgjedhore. Me qëllim që të përcaktohet saktësia e rezultateve të votimit, është e nevojshme të përcaktohet numri i atyre që kanë votuar dhe numri i listave të votimit në kutinë e votimit. Ata që kanë votuar, dmth. Ata që kanë marrë listat e votimit dhe i kanë regjistruar ato, nënshkruajnë një çertifikatë nga lista e zgjedhësve. Shtypja dhe nënshkrimi i fletëve të votimit duhet të kryhet në mënyrë të tillë që të mund votuesit ti identifikojë ato dhe në këtë mënyrë të zbatojë parimin e shprehjes së lirë të zgjedhjeve, dmth, fshehtësinë e votimit. Andaj që nga momenti kur zgjedhësi merr fletëvotimin, askush, përveç zgjedhësit, nuk duhet të jetë në kontakt me të. Pas hapjes së qendrës së votimit, fletët e votimit duhet të shfaqen publikisht. Fletvotimet nuk duhet të shënohen përpara votimit, dhe as nuk mund të korrigjohen pas hapjes së kutisë së votimit nga anëtarët e këshillit zgjedhor. Listat e votimit që janë të papërdorshme nuk mund të vendosen në qendrën e votimit.

Përfaqësuesit e partive të ndryshme politike dhe kandidatëve duhet të jenë të pranishëm në vendvotime, dhe të njejtit duhet të përfaqësojnë një barazpeshë të qëndrimeve politike. Është detyra e tyre të kryejnë dhe mbikëqyrin procesin e votimit. Më shpesh, deri te grabitja zgjedhore vjen pikërisht në procedurën e votimit, siç është "votimi familjar". Në këtë lloj të votimit, një anëtar i familjes që ka ndikimin më të madh, të njejtën ua imponon edhe anëtarëvetë tjerë të

³⁸ Nelson, Janai, Fair Measure of the Right to Vote: A Comparative Perspective on Voting Rights Enforcement in A Maturing Democracy, New York, St. John's University, June, 2010

³⁹ Ibid, faqe. 78

familjes, kur duhet të rrethojnë fletën e votimit. Nëse ata që i organizojnë zgjedhjet në vendvotim përcjellin situatën dhe nuk lejojnë prezencën e të tjerëve përpos atyre që janë të paraparë, me çrast sigurojnë konfidencialitet, atëherë ky lloj i parregullsisë nuk do të lejohej.

Një mënyrë tjetër për të vjedhur në kushte zgjedhore është i ashtu quajtur "Treni bullgar". Kjo është një metodë e njohur për blerjen e votave që do të thotë se votuesit i japin fletë votim të mbushur para se të hyjnë në vendvotim, dhe më pastaj nga qendra e votimit nga po i njejtë votues nxirret jashtë vendvotimit një fletvotim bosh dhe për këtë i njejtë merr ndonjë kompensim. Në fletën e re përsëri rethohet numri i dëshiruar dhe i njejtë i i jepet zgjedhësit tjetër i cili pajtohet të përsërisë metodën e njejtë. Kjo mënyrë e mashtrimit zgjedhor mund të parandalohet duke e kontrolluar votuesin se a e ka futur fletën e votimit në kuti ose tenton që të njejtën ta nxjerr jashtë vend votimit.

Numërimi i votave që duhet të bëhet në vendvotim duhet të jetë transparent në mënyrë që anëtarët e këshillave zgjedhore dhe përfaqësuesit e kandidatëve dhe mediat mund të ndjekin nga afër numërimin si dhe dhe të kenë qasje në të dhënat e procesverbaleve. Transferimi i rezultateve tek organi qendror zgjedhor duhet të jetë e tillë që procesverbali nga qendra e votimit të jetë autentik, për shembull, nëpër mjetë skanimit ose duke dërguar një faks, ndërsa më mirë është që një kopje e procesverbalit nga vendvotimi të nënshkruhet nga të gjithë anëtarët e komisionit zgjedhor dhe të vuloset në mënyrë adekuate. Është e rëndësishme të theksohet se sanksionet duhet të zbatohen dhe të aplikohen për çdo vjedhje zgjedhore.

3.2. Liria e votuesve për të shprehur dëshirën e tyre dhe lufta ndaj mashtrimit elektoral

Liria e mendimit dhe e shprehjes është një e drejtë që është nën mbrojtjen ndërkombëtare dhe si e tillë është propaganduar në akte ndërkombëtare që mbrojnë të drejtat dhe liritë e njeriut. Bën pjesë në ato të drejta politike që mund të shprehen me anë të fjalës, shkrimit, fotografisë ose ndonjë mënyrë tjetër me ndihmën e së cilës është e mundur të shprehin qëndrimin, mendimin, vendosmërinë, idenë si dhe kërkesën e tyre të lirë. Liria mund të kufizohet vetëm me ligj, nëse është e domosdoshme për të mbrojtur të drejtën ose reputacionin e qytetarëve të tjerë, për të ruajtur shëndetin ose moralin, që është karakteristike e së drejtës demokratike, si dhe për mbrojtjen e sigurisë kombëtare.

Liria e medias i referohet mundësisë së krijimit të gazetave dhe mjeteve të tjera të informimit publik pa miratimin paraprak nga shteti. Censura ose ndonjë kufizim për të përhapur informata dhe ide nëpërmjet masmediave është i ndaluar, përveç nëse ato janë përdorur për të bërë thirrje njerëzve të tjerë në përmbysjen e dhunshme të Kushtetutës përmes rendit të vendosur dhe shkeljes së integritetit territorial të shtetit, luftë propaganduese ose nxitje të dhunës, urrejtjes racore, fetare ose kombëtare, diskriminimit apo armiqësisë.⁴⁰

Vullneti i lirë, paralelisht me të drejtën për të raportuar, ka për qëllim marrjen e informacionit të plotë në lidhje me faktet që janë me rëndësi publike, si dhe duke vepruar në bazë të tyre. Detyrimi i referohet mjeteve të informimit publik. Nga ana tjetër, ekziston një detyrim për organet shtetërore dhe organizatat që u janë dhënë autorizime publike për të siguruar qasje për çdo qytetar të interesuar në të dhënat që janë me rëndësi për atë.

Vullneti i lirë i votimit do të thotë që të gjithë qytetarët që kanë fituar kushtin e moshës madhore, aftësi për të ndërmarrë veprimtari ligjore juridike, veçanërisht në marrëdhëniet midis shtetit dhe qytetarit, gëzojnë të drejtën aktive dhe pasive të votimit pa diskriminim.

Është e rëndësishme të përmendet edhe mundësia e lirisë së shoqërimit në drejtim të formimit të partive politike, të cilat janë një mekanizëm për artikullimin dhe drejtimin e vullnetit politik, qëndrimeve dhe mendimit të votuesve. Anëtarët e partive politike, dhe sidomos liderët e tyre, duke promovuar ideologjinë e tyre partiake, si dhe kandidatët për pozitat më të përgjegjshme në shtet, vetëqeverisje lokale, etj. Animojnë qytetarët dhe krijojnë vendosmërinë e tyre politike. Qytetarët mund të organizojnë dhe krijojnë shoqata pa miratimin paraprak dhe me një shkresë në një regjistër të caktuar. Shoqatat sekrete dhe paramilitare janë të ndaluara. Gjykata Kushtetuese mund të ndalojë shoqatat, veprimtaria e të cilëve ka për qëllim shkeljen e rendit kushtetues, shkeljen e të drejtave të njeriut dhe të drejtave të pakicave, si dhe ngritjen e urrejtjes fetare, etnike dhe kombëtare.

---

⁴⁰ European Council, The Right To Vote, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Vote_ENG.pdf shqyrtuar më 09.06.2018

3.3. Në përgjithësi

Sistemi zgjedhor rregullohet kryesisht nga normat e përmbajtura në kushtetutën e vendit. Ato paraqiten në formën e parimeve dhe procedurave zgjedhore që i referohen procesit të përgjithshëm zgjedhor dhe normave të së drejtës materiale zgjedhore. Një pjesë e madhe e rregullave dhe procedurave janë të karakterit ndërkombëtar, kështu që zbatimi i tyre në kushtetutën e vendit bëhet pjesë integrale e rendit kombëtar. Çështjet zgjedhore që nuk rregullohen me rregullat kushtetuese rregullohen me ligj, më së shpeshti ata që i referohen "procedurës së zgjedhjeve", domethënë sundimit të ligjit zgjedhor procedural. Nuk ka përcaktime të qarta lidhur me atë se cilat rregulla të ligjit zgjedhor dhe vetë procedurën zgjedhore duhet të përfshihen në kushtetutë dhe cilat në normat ligjore. Ndonjëherë në Kushtetutë posaçërisht thuhet se disa çështje që ndikojnë në zgjedhje do të rregullohen me ligj. Duke pasur parasysh se është një çështje që merret me çështje të caktuara që bien në një fushë që duhet të rregullohet nga një kushtetutë, sepse në bazë të vullnetit të shprehur në zgjedhje dalin organet më të larta shtetërore. Përveç kësaj qasje, për të shmangur ndryshimet e karakterit manipulues dhe qëllimeve tjera, mund të futen ndalesa të ndryshme lidhur me rishikimin e normave të ligjeve zgjedhore në vitet kur janë zgjedhjet ose një periudhë tjetër para mbajtjes së zgjedhjeve, si dhe ndalimin e vlefshmërisë së normave që janë ndryshuar për zgjedhjet e para pasuese.⁴¹

3.4. Procedurat e votimit

Aktet nenligjore që i sjell qeveria, një ministri kompetente, një komision zgjedhor në nivel shtetëror zakonisht përcaktojnë detaje të caktuara teknike në lidhje me zbatimin e vetë procesit zgjedhor. Në këtë rast, ligji përcakton përmbajtjen e çështjeve që trajtohen me akt nënligjor. E drejta zgjedhore e përcaktuar edhe me Kushtetutën e shtetit (Republika e Maqedonisë) është që çdo qytetar i moshës madhore dhe i aftë për punë ka të drejtë të zgjedhë dhe të zgjidhet, gjë që nuk do të thotë që individit në zgjedhje ka fuqinë për të votuar. Për të ushtruar këtë të drejtë për zgjedhje, është e nevojshme që qytetari të regjistrohet në listën e zgjedhësve. I cili është një mjet për regjistrimin dhe evidentim të votuesve, një dokument publik që shërben vetëm për mbajtjen e shënimeve. Legjitimiteti i zgjedhjeve dhe procedura e zgjedhjeve varet nga angazhimi i organeve zgjedhore dhe qartësia e listës zgjedhore, të azhuruar rregullisht, publike dhe në dispozicion për korrigjim.

---

⁴¹ Активни за демократија, Избирачко право, http://www.prvpatglasam.org.mk/?page_id=13 10.06.2018

3.5. Votimi me postë ose me ndërmjetës në rethana të caktuara

Votimi me postë duket ndryshe në shtete të cilat janë të varura nga kërkesa e votimit, të drejtat e votimit dhe opsionet e tjera të votimit. Votimi me postë paraqitet në katër kategori:⁴²

- Votimi i arsyeshëm në mungesë. Ky opsion restriktiv e kufizon votimin me postë vetëm për ata votues të cilët mund të japin arsye se përse ata kanë nevojë për një votim të tillë, dhe me pastaj ata marrin një fletëvotim në këtë mënyrë. Arsyet e pranueshme ndryshojnë por në përgjithësi autoritetet vlerësojnë se pse votuesit nuk mund të shkojnë në votime në ditën e zgjedhjeve.
- Mungesë e paarsyeshme nga votimi. Kjo është faza e parë e një sistemi më të gjerë të votimit me postë, që eliminon arsye si një kusht që sugjeron një votim më kufizues me postë. Në këto juridiksione, secili votues mund të kërkojë një votim në mungesë me anë të postës, si dhe ta kthejë fletëvotimin përmes postës në mënyrë që të jetë i vlefshëm. Për arsye se praktika bëhet më e zhvilluar, një numër i madh i votuesve kanë mundësinë të kërkojnë fletëvotime me postë për secilin cikël zgjedhor, gje e cila do të fillojë të rrisë presionin ndaj zyrtarëve të zgjedhjeve për shkak të përpunimit të mijera fletave të votimit.
- Mungesa e vazhdueshme Listave të votimit. Mungesa e Listave të votimit e zgjeronë votimin me postë elektronike edhe më tej, duke dërguar automatikisht fletët e votimit për të gjithë votuesit që kërkojnë të marrin fletëvotime në këtë mënyrë dhe atë për çdo cikël zgjedhor. Kjo punë rezulton në uljen e të dhënave për administratorët dhe në masë të madhe përmirëson efikasitetin në zyrën e zgjedhjeve. Shtetet me votim në mungesë të vazhdueshme ende lejojnë që çdo votues të kërkojë një votim për zgjedhje të caktuara, dhe këto vende kryejnë mirëmbajtje rutinore të listave për të siguruar që votuesit të marrin votat e tyre në këtë mënyrë duke dëshiruar që kjo mënyrë të vazhdojë.
- Votimi ekskluziv me postë. Këto shtete nuk kanë fare qendra tradicionale të votimit dhe të njëjtit zhvillojnë zgjedhjet vetëm përmes votimit me postë. Oregoni është shteti i parë në Shtetet e Bashkuara të Amerikës që ka kryer zgjedhje përmes postës, ndërsa Uashingtoni dhe Kolorado gjithashtu i furnizojnë të gjithë votuesit e regjistruar me një mundësi për të votuar me postë përpara ditës së zgjedhjeve.

---

⁴²Europski Parlament, Izborni Postupak http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.3.4.pdf shqyrtuar më 09.06.2018

Vendi ku votuesit jetojnë përcakton mënyrat me të cilat një person mund të kërkojë të votojë, domethënë të marrë dhe të kthejë fletëvotimin. Ligjet e votimit rregullohen nga aftësia e një votuesi për të bërë kushtet e duhura dhe për të siguruar numërimin e votave. Ekzistojnë politika që mund të zbatohen për të punuar brenda këtij realiteti të ri duke mbajtur një alternativë të gjallë për t'i ridrejtuar të gjithë votuesit në zgjedhje në një ditë të vetme zgjedhore.

Për të siguruar më mirë dorëzimin dhe kthimin e votave, votuesit kanë nevojë që të:⁴³

- Njohin afatin për të kërkuar dhe kthyer fletën e votimit;
- Të shohin të gjitha opsionet për kthimin e fletëvotimit;
- Të rishikojnë kohën e caktuar për të mbledhur fletëvotimin në mënyrë që të sigurohet kthimi me kohë i të njejtit;
- Votuesit mund të kërkojnë zarfe për kthimin e fletëvotimit, për të siguruar që zgjedhësi të plotësojë kërkesat nëpër mjet kutisë postare;
- Është e nevojshme të ndiqen të gjitha udhëzimet dhe të sigurohen nënshkrime dhe informacione të tjera të nevojshme;
- Vendosja e adresës së duhur postare nëse është e nevojshme;
- Kontakte të rregullta me zyrën zgjedhore lokale për asistencë votimi.

3.6. Votimi në ushtri

Një numër i madh vendesh duan që ushtarët e tyre të votojnë, por shpesh ata janë të pamundësuar të bëjnë këtë. Përveç mundësisë së votimit në mungesë të cilën disa vende e lejojnë, personeli ushtarak i vendosur jashtë vendit shpesh thjeshtë nuk mund të marrë pjesë në zgjedhje. Për pjesën më të madhe të historisë amerikane, personeli ushtarak nuk ka mundur të voton. Ligjet dhe kushtetutat e shteteve shpesh kufizojnë personelin ushtarak për pjesëmarrje në procesin e votimit. Qëndrimet për votim nga ana e ushtarëve filluan të ndryshojnë kur Lufta Civile në SHBA, thirri një numër të madh qytetarësh për shërbimin ushtarak - por ky veprimi u përmirësua nga politika partiake.⁴⁴

---

⁴³ Europski Parlament, Izborni Postupak http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.3.4.pdf shqyrtuar më 09.06.2018

⁴⁴ Voting Rights of the Military, <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/204229904> shqyrtuar më 15.05.2018

Lufta civile në Shtetet e Bashkuara ishte modeli i parë ku kishte një numër të madh trupash të vendosur gjatë zgjedhjeve presidenciale. Politikanët në të dy anët ishin të bindur se ushtria do të votonte për komandantin kryesor, Abraham Lincoln, një republikan. Si rezultat i kësaj, shumica e shteteve me guvernatorë dhe legjislatura republikane kanë miratuar ligje që lejojnë ushtarët të votojnë, ndërkohë që shumica e shteteve të udhëhequra nga demokratët nuk e kanë bërë këtë.

Megjithatë, edhe sot, një numër i madh shtetesh besojnë se në këtë mënyrë fletët e votimit do të nxisnin mashtrime elektorale.

Marrja e votës me vendosjen e personelit ushtarak është e vështirë. Legjislacioni federal në Shtetet e Bashkuara ka nxitur ngadalë shtetet që të sigurojnë kushtet e përshtatshme që fletët e votimit të jenë në dispozicion para zgjedhjeve dhe që fletët e votimit të zbrazëta mund të dërgohen në mënyrë elektronike. Pasi që duhet kohë për të marrë një fletëvotim nga dikush në një zonë lufte ose nga një anije në det. Vendimet e shteteve në këtë kontekst i referohen disa aspekteve: kthimi i fletëve të votimit me faks, me postë ose me mjete elektronike.

Votimi në ushtri në Republikën e Maqedonise është parapare në nenin 113 i cili parasheh qe: (1) Zgjedhësit të cilët në ditën e votimit nuk ndodhen në vendin e vendbanimit të tyre për shkak të shërbimit ushtarak ose nëse janë në stërvitje ushtarake, votojnë në njësinë ushtarake, organizatën, institucionin ushtarak. (2) Zgjedhësit të cilët në ditën e votimit ndodhen në vuajtje të dënimit me burg apo janë në paraburgim, votojnë në entet ndëshkuese-korrigjuese. (3) Komisioni komunal i zgjedhjeve e ka për detyrë që menjëherë pas pranimit të listave të zgjedhësve nga paragrafi (1) dhe (2) të këtij neni, t'ua dërgojë njësive ushtarake, organizatave, institucioneve, njësive si dhe enteve ndëshkuese-korrigjuese ku zgjedhësit janë në kryerje të shërbimit ushtarak ose janë në stërvitje ushtarake, përkatësisht në vuajtje të dënimit me burg apo në paraburgim. (4) Për zgjedhësit nga paragrafët (1) dhe (2) të këtij neni, zgjedhjet i realizon këshilli zgjedhor nga pika më e afërt e vendvotimit ose një këshill i veçantë zgjedhor në përputhje me këtë Kod dhe udhëzimin e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve, një ditë para ditës së caktuar për zgjedhje, ndërsa për votimin njoftohen edhe përfaqësuesit e paraqitësve të listave për shkak të pranisë së tyre në procesin e votimit. (5) Për votimin nga paragrafi (4) të këtij neni, këshilli zgjedhor përpilon procesverbale të veçanta. (6) Procesverbalet dhe materiali zgjedhor pas përfundimit të votimit u dërgohen komisioneve përkatëse komunale të zgjedhjeve.

3.7. Metodat e votimit mekanik dhe elektronik

Largësia e zyrave diplomatike dhe konsullore është fajtori më i madh për interesin e ulët të votuesve në diasporë. Njerëzit duhet të kalojnë distanca të largëta për të votuar, ndërsa në të njëjtën kohë mënyra elektronike e komunikimit është e përditshme, kështu që i njejtë paraqet mënyrë ideale të votimit. Janë zhvilluar debatet publike të shumta në mes të ekspertëve në lidhje me metodën e votimit elektronik, kryesisht si rezultat i mungesës së besimit në rezultatet e votimit elektronik. Në këtë mënyrë, kursehen koha dhe shpenzimet e votuesve për regjistrim, dhe në të njëjtën kohë numri i votave nga diaspora do të rritet.⁴⁵

Në këtë kontekst, bëhet fjalë për përmirësimin e procesit zgjedhor. Mundësia e votimit elektronik, si dhe mënyra të tjera alternative të votimit, janë vendosur në vazhdimësi për analizë në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë, por është e nevojshme që për të njëjtin të ketë vullnet dhe konsensus nga partitë politike. Një rrethanë lehtësuese për votuesit e diasporës do të ishte një makinë elektronike, ku skanohen dokumentet personale dhe pastaj zgjidhet një kandidat nga lista e propozuar dhe pas votimit programi kompjuterik mbyllet.

Republika e Maqedonisë jashtë kufive të saj ka gjithsej 44 ambasada dhe konsullata dhe rreth gjashtëdhjetë zyra diplomatike në të cilat janë të hapura qendra të votimit. Komisionet zgjedhore në diasporë përbëhen nga tre punonjës të Ministrisë së Punëve të Jashtme, dhe secili prej tyre ka nga një zëvendës anëtarë gjatë zgjedhjeve.

3.8. Numërimi

Përmes procesit të votimit, votuesi shpreh qëndrimin e tij politik. Është e nevojshme që zgjedhësi të jetë i lirë, nga ofertat e kandidatëve, votën e tij ta jep me qëllim që i njejtë të kontribuon për fitoren e kandidatit apo listës përkatëse. Pas përfundimit të votimit, organi që drejtpërdrejt kryen votimin do të vazhdojë me rregullimin e rezultateve të votimit. Kjo përfshin përcaktimin e numrit të saktë të votave të pranuar nga një listë e caktuar e kandidatëve ose një kandidati individual (varësisht nga lloji i zgjedhjeve), numri i zgjedhësve të regjistruar në regjistrin zgjedhor për territorin (vendvotimi) dhe numri i zgjedhësve që kanë votuar në atë vendvotim.

---

⁴⁵ Nore, H. Open Source Remote Electronic Voting . Vienna: The Ministry of Local and Regional Development, 2010

Gjithashtu është e nevojshme të përcaktohet numri i fletëvotimeve të pavlefshme. Në rast se Komisioni Zgjedhor përcakton që numri i fletëve të votimit në kutinë është ndryshe nga numri i votuesve që kanë votuar, e gjithë kjo krijon bazë për anulimin e zgjedhjeve në atë vendvotim. Rezultatet e konfirmura paraqiten në procesverbalin zyrtar. Përveç të dhënave në lidhje me numrin e fletvotimeve të marra, numrin e fletvotimeve të papërdorura, numrin e fletëvotimeve të pavlefshme dhe fletëvotimet e vlefshme, shënohen edhe mendimet dhe vërejtjet e anëtarëve të këshillit zgjedhor, përfaqësuesit e paraqitësve të listave zgjedhore, si dhe të dhëna tjera që mund të ndikojnë në vlefshmërinë e procedurës së zgjedhjeve në atë vendvotim. Procesverbali i punës së këshillit zgjedhor nënshkruhet nga të gjithë anëtarët e këshillit zgjedhor dhe njëra prej mostrave i dorëzohet organit qendror që administron zgjedhjet. Një nga mostrat e procesverbalit në lidhje me punën e Komisionit Zgjedhor vendoset në vendin ku është bërë votimi me qëllim që të jetë i qashtë për publikun. Është e rëndësishme që të ketë një pasqyrë të detajuar të votuesve që kanë votuar në vendvotim, numri total i listave të votuesve të paraqitura në komisionet zgjedhore, numrin e përgjithshëm të listave të votimit të papërdorura, numrin e përgjithshëm të listave të votimit të pavlefshme, numrin e përgjithshëm të votave të vlefshme për çdo listë zgjedhore. Në bazë të këtyre procesverbaleve të detajuar, rezultatet përfundimtare përcaktohen dhe publikohen në mënyrë të ligjshme.⁴⁶

Rezultatet e votimit në vendvotim mblidhen dhe verifikohen nga ana e këshillit zgjedhor dhe procedura e numërimit është si vijon, numërohen fletëvotimet e papërdorura dhe pas numërimit, së pari shëputet këndi i djathtë i anës së poshtme dhe mandej futen në zarf të veçantë i cili mbyllet, vulloset dhe mbi të shënohet numri i vendit zgjedhor dhe numri i përgjithshëm i fletëvotimeve të papërdorura; - hapet kutia e votimit dhe fillon numërimi i votave; - verifikohet numri i përgjithshëm i votuesve të cilët kanë votuar dhe janë nënshkruar ose që kanë vënë vetëm shenjën e gishtit në ekstraktin e listës zgjedhore; - me short caktohet një anëtar i cili do t'i nxjerrë dhe hapë fletëvotimet një nga një nga kutia e votimit dhe do t'ia japë kryetarit të këshillit të zgjedhjeve; - fletëvotimi u tregohet të gjithë anëtarëve të këshillit të zgjedhjeve; - këshilli i zgjedhjeve verifikon nëse fletëvotimi është i vlefshëm ose jo dhe për cilën listë të kandidatëve përkatësisht për cilin kandidat është votuar; dhe - regjistrohet vota e dhënë, ndërkajfletëvotimi vihet në vend përkatës dhe mandej nga kutia e votimit nxirret fletëvotim i ri.

---

⁴⁶ Hill, I. David; B. A. Wichmann; D. R. Woodall (1987). Algorithm 123 — Single Transferable Vote by Meek's Method. The Computer Journal. 30 (2): 277–281

3.9. Transferimi i rezultateve

Çdo liste zgjedhore i takon një numër mandatesh që është proporcional me numrin e votave të fituara. Është kusht që kandidatët nga një listë e caktuar të jenë deputetë pasi që fitojnë një përqindjeje të caktuar të votave nga numri i përgjithshëm i votave të zgjedhësve në bazë të pragut të caktuar të votimit apo votuesve të regjistruar.

Shpërndarja e mandateve bëhet në varësi të llojit të sistemit zgjedhor. Ekzistojnë disa modele të sistemeve zgjedhore, ndër të cilat:

- Sistemi zgjedhor i shumicës relative;
- Sistemi zgjedhor i shumicës absolute;
- Sistemi zgjedhor proporcional me një njësi zgjedhore;
- Sistemi zgjedhor proporcional me më shumë njësi zgjedhore;
- Sistem zgjedhor proporcional me votim preferencijal;
- Sistemi i barabartë zgjedhor;
- Sistemi zgjedhor kompensues;
- Sistemi i përzgjedhur proporcional i personalizuar.

Në Republikën e Maqedonisë, për shpërndarjen e mandateve të deputetëve praktikohet, "një sistem përfaqësimi proporcional në kuadrin e D' Hondtit që nënkupton sistemin e koeficientit më të madh nga votat e fituara. Kjo do të thotë se mandatet shpërndahen në mënyrë që numri i përgjithshëm i votave që secila listë zgjedhore i ka fituar ndahet me numrin një dhe përfundimisht me numrin 250. Koeficientët e fituar shpërndahen sipas madhësisë ndërsa parasyshë merren koeficientët më të mëdha. Secila listë zgjedhore merr aq mandate sa koeficiente bien në të. Një sistem i tillë i shpërndarjes së mandateve lejon që partitë politike që përfaqësojnë pakicë të marrin një numër të caktuar të vendeve në parlament që është proporcional me fuqinë e tyre politike në elektorat. Te sistemi zgjedhor me shumicë të votimit, zgjedhjet zhvillohen në po aq njësi zgjedhore sa ka përfaqësues të popullit. Në njësinë zgjedhore, fituesi është kandidati që siguron më shumë vota se tjetri (sistemi i shumicës relative). Në këtë rast, në parlament hyjnë fituesit e njësisve zgjedhore. Ndodh që partitë që kanë humbur zgjedhjet në njësitë zgjedhore edhe pse kanë mbështetjen tek elektorati, ose nuk kanë përfaqësues fare në parlament, ose kanë më pak mandate kundrejt mbështetjes së votuesve. Sistemi i shumicës është më afër popullit sepse ata votojnë për një person të caktuar.

Sistemi proporcional është më pak i kuptueshëm, në këtë sistem është e nevojshme të futet votimi preferencial në mënyrë që votuesit të kenë të drejtën për të renditur kandidatët në listat zgjedhore në të cilat ata vendosin të japin votën e tyre. Në këtë mënyrë, votuesit shprehin rëndësinë e kandidatëve ndaj të cilëve ata përcaktohen dhe marrin mundësinë që të ndikojnë drejtpërdrejt se kush do të jetë përfaqësues i popullit dhe përfaqësues i tyre, dhe me vetë këtë të krijojnë edhe një organ legjislativ.

Tabelë simuluese sistemi D' Hondt

	Partia A	Partia B	Partia C	Partia D
Vota të Fituara	30.000	26.000	18.000	13.000
Vendi i parë	30.000	26.000	18.000	13.000
Vendi i dytë	15.000	26.000	18.000	13.000
Vendi i tretë	15.000	13.000	18.000	13.000
Vendi i katërt	15.000	13.000	9.000	13.000
Vendi i pestë	10.000	13.000	9.000	13.000
Vendi i gjashtë	10.000	8.666	9.000	13.000
Vendi i shtatë	10.000	8.666	9.000	6.500
Vendi i tetë	7.500	8.666	9.000	6.500
Mandate të fituara	3	2	2	1

*Tabelë simuluese gjatë përpunimit të rezultateve dhe shpërndarjes së mandateve sipas formulës së D' Hondtit

4 Votimi i fshehtë

Votuesi ka të drejtën dhe detyrimin për të votuar fshehtë. Liria e votuesit duhet të mbrohet nga represioni që mund të merret nga ata që e kuptojnë se për kend ka votuar. Votuesi, nëpërmjet fshehtësisë së votës, mbrohet nga presioni, por vetë votuesi nuk duhet të ushtrojë presion me votimin e tij transparent dhe në veçanti, ai nuk duhet t'i bëjë presion anëtarëve të familjes sepse "votimi familjar" është shkelje e lirisë së votimit.

Kjo është arsyeja pse ekziston një detyrim i votimit individual në mënyrë që të shmanget kontrolli i ndërsjellë i votuesve dhe kështu të mbrohet liria dhe shprehja e qëndrimit politik në kushtet të votimit. Është e drejtë që qytetari mos të votojë. Rrallë janë sistemet zgjedhore në të cilat qytetarëve u imponohet detyrimi për të votuar. Që zgjedhja e votuesit të mbetet e fshehtë, është e domosdoshme që të mbahen të fshehta informacionet për të cilët ai ka votuar, gjegjësisht. Listat lidhur me atë se kush për kend ka votuar të mos publikohen.

Në pajtim me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë, e drejta e votës është e barabartë për të gjithë qytetarët dhe realizohet me votim të fshehtë. Sekret i votimit do të thotë se askush në asnjë mënyrë nuk duhet ta kuptojë se si dikush tjetër e ka realizuar të drejtën e tij të votimit.⁴⁷

Kjo mënyrë e fshehtë e votimit ushtrohet duke votuar prapa kutisë së votimit (paravanit) dhe duke e paluar në mënyrë adekuate fletën e votimit. Në fakt, për shkelje të fshehtësisë së votimit, parashihet edhe dënimi me burg, që do të thotë se ky është një krim dhe seriozisht duhet marrë parasysh sanksionet për të njëjtën gjë. Ata që njohin proceset e votimit e dinë se kur shkojnë pas paravanit, ata kanë liri të plotë për të bërë zgjedhjen e tyre, pa e ditur askush.

Zakonisht keqpërdoren votat e qytetarëve të cilët nuk kanë dalë për të votuar. Kjo është arsyeja pse është mirë të dilet dhe të ushtrohet e drejta për të votuar pavarësisht se cila do të jetë zgjedhja e qytetarit. Gjatë ushtrimit të votës është e rëndësishme të theksohet se personat përgjegjës nuk duhet ta lexojnë publikisht emrin tuaj. Shkelja e të drejtës së votës dënohet në pajtim me ligjin. Një numër i madh i këtyre abuzimeve të ligjit konsiderohen vepra penale dhe sanksionohen konform denimeve të parapara në Kodin Penal. Shteti mendon se në këtë mënyrë askush nuk duhet të abuzojë me të drejtën për të votuar, dhe për këtë arsye parashikon dënime të ashpra. Por realiteti është krejtësisht tjetër. Shumë shpesh, qytetarët nuk e dinë se si mund të shkelen të drejtat e tyre dhe çfarë paraqesin ato, prandaj shpesh nuk e raportojnë shkeljen.

---

⁴⁷ Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë (Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë: me amandamentet e Kushtetutës I-XXX), Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Shkup, 2007

Gjatë shkëljes së të drejtës së votimit, është shumë e rëndësishme që (qytetarët) votuesit të kenë informata të mira se ku të njejtat mund të paraqiten. Një nga institucionet ku mund të paraqitet kjo shkëlje është Avokati i Popullit i Republikës së Maqedonisë, i cili ka zyrat e veta vendore në disa qytete në të gjithë territorin e Maqedonisë dhe në Komisionin Shtetëror Zgjedhor. Përveç kësaj, parregullsitë zgjedhore mund të raportohen edhe tek vëzhguesit zyrtar të zgjedhjeve të cilët do të paraqiten zyrtarisht për vëzhgim të zgjedhjeve, siç është në Republikën e Maqedonisë Asociacioni qytetar MOST.

Shkelja e së drejtës së votës gjithashtu mund të raportohet edhe në polici duke paraqitur një ankesë, sepse policia mbron të drejtat e qytetarëve dhe duhet të veprojë në përputhje me rrethanat gjatë shkëljes së tyre. Prandaj është mirë që qytetarët të informohen mirë për të drejtat e tyre para fillimit të fushatave zgjedhore dhe ditën e zgjedhjeve me qëllim që të mbledhin të gjithë informacionet e nevojshëm për mbrojtjen e të drejtës së votës. Arsyeja pse njerëzit shpesh kanë frikë të mos kuptohet zgjedhja e tyre gjatë votimit është sepse ata mendojnë se do të mund të dënohen, dmth do të mund të humbin ndonjë përfitim që aktualisht gëzojnë.

Fshehtësia e së drejtës së votës nënkupton një formë votimi që siguron anonimitet të plotë. Kjo formë e votimit nuk mund të kontrollohet nga organet shtetërore, partitë politike apo subjekte të tjera. Nëpërmjet fshehtësisë së vete zgjedhjeve, ofrohen dy karakteristika reth zgjedhjeve, përkatësisht pavarësia e votuesve në votim dhe ndershmëria në zgjedhje. Vetëm zgjedhjet e fshehta duhet të karakterizohen si zgjedhje të lira dhe të ndershme.

4.1. Votimi i drejtpërdrejtë

Një nga parimet që përbëjnë bazën e zgjedhjes së përfaqësuesve të popullit është se trupi përfaqësues zgjidhet në zgjedhje të drejtpërdrejta, si në nivel kombëtar ashtu edhe atë lokal. Zgjedhje të drejtpërdrejta janë "një formë e sistemit zgjedhor në të cilin qytetarët (votuesit), duke përdorur drejtpërdrejt dhe personalisht të drejtën e tyre për të votuar, i zgjedhin përfaqësuesit e tyre në organet përfaqësuese (qendrore, rajonale, lokale), dhe organet e tjera qeveritare (p.sh. Presidenti i Shtetit). Në vendet ku ka dy dhoma përfaqësuese, të paktën për njërën prej tyre, deputetët duhet të zgjidhen drejtpërdrejt.

E drejta për të votuar në ditët e sotme ka disa nga karakteristikat e saj që përcaktojnë përmbajtjen dhe thelbin e saj, siç janë përgjithësia, barazia, drejtshmëria dhe fshehtësia e së drejtës për të votuar.

Zgjedhja ndërmjetsuese e deputetëve ose e kryetarit të shtetit kryhet nëpërmjet elektorëve të zgjedhësve të cilët janë të zgjedhur drejtpërdrejt nga qytetarët. Një shembull i një sistemi të tillë janë Shtetet e Bashkuara të Amerikës.⁴⁸

Zgjedhjet duhet të mbahen pas një periudhe të caktuar kohore, e cila zakonisht është katër deri në pesë vjet. Afati maksimal nuk duhet të kalojë 7 vjet për zgjedhjen e përfaqësuesve në parlament.

Për formimin e rregullave zgjedhore me rëndësi janë faktet shoqërore që paraqesin përcaktuesit e karakterit politik, kulturor dhe historik të shoqërisë brenda së cilës ato përbëhen. Pajtueshmëria e rregullave zgjedhore, trashëgimia shoqërore dhe mjedisi politik në të cilin krijohen institutet dhe procedurat e karakterit zgjedhor në shumë raste mund të ndikojnë në legjitimitetin e qeverisë së zgjedhur.

Përgjithësia e të drejtës së votës nënkupton të drejtën e qytetarëve për të zgjedhur dhe për t'u zgjedhur në organet shtetërore, nëse janë qytetarë të rritur dhe nëse kanë aftësi për punë. Vota e përgjithshme përfshin dy komponentë: votim aktiv dhe pasiv. E drejta e votës aktive është e drejta e qytetarëve për të zgjedhur përfaqësues në qeverisjen e shtetit duke plotësuar disa kushte. Një nga kushtet që një qytetar të përdorë këtë të drejtë aktive zgjedhore është se duhet të ketë mbushur moshën 18 vjeçare dhe, të ketë fituar aftësi për punë. Nga ana tjetër, e drejta e votës pasive nënkupton të drejtën e qytetarëve për t'u zgjedhur në organet shtetërore, pavarësisht nëse bëhet fjalë për anëtarë të këshillit komunal, kryetar komune, përfaqësues të parlamentit, kryetar të shtetit etj.

Barazia në të drejtën e votës nënkupton vlerën e barabartë të votave të anëtarëve të organit zgjedhor, pavarësisht nga pozita e tyre shoqërore, gjinia, niveli i arsimimit ose ndonjë karakteristikë tjetër. Kjo veçori e së drejtës për të votuar kuptohet më mirë nëpërmjet parimit "një njeri - një votë". Barazia e të drejtës së votës ka të bëjë edhe me të drejtat aktive dhe pasive të votimit. Në këtë kuptim, qytetarët janë të barabartë në votim dhe në të drejtën për t'u zgjedhur në organet shtetërore.

Drejtshtmeria e së drejtës për të votuar do të thotë që qytetarët drejtpërsëdrejti zgjedhin përfaqësuesit e tyre në organet shtetërore. Zgjedhja bëhet me votimin e qytetarëve në vendvotim në bazë të regjistrimit të tyre në listat zgjedhore. Mospërmbyllja e të drejtës së votës nënkupton mungesën e ndërmjetësimit ndërmjet qytetarëve dhe zgjedhjen e përfaqësuesve të tyre. Kjo veçori

---

⁴⁸ Hofer-Jaronicki, Katerina, Voting and Participation in Direct Democracies, University St. Gallen, Berlin, 2015

e së drejtës për të votuar është zbatimi i menjëhershëm i të drejtës aktive të votimit në zgjedhjen specifike të një personi të caktuar për një përfaqësues kombëtar.

4.2. Shpeshmëria e zgjedhjeve

Pasojat e zgjedhjeve të parakoshme (të shpeshta) janë më të mëdha se përfitimet për politikanët, sepse ato do të ndikojnë negativisht në agjendën dhe aspiratat ndërkombëtare të vendit. E gjithë kjo sjell me vete ndarjen e shumë mjeteve financiare për të promovuar masa të reja, punësime dhe një standard më të mirë jetese. Në të vërtetë, zgjedhjet e shpeshta më së shumti janë dëshmi se vendi është vazhdimisht në një krizë politike.

Në rastin e Republikës së Maqedonisë, e gjithë kjo mund të rezultojë në pamundësinë për të zbatuar një agjendë serioze për integrimet evropiane rreth të cilës faktorët politikë duhet të arrijnë konsensus dhe duhet të zbatohen së paku në baza afatmesme. Në kontekstin e lartpërmendur, në zgjedhje të shpeshta, ndrohet edhe kuadri, gjë që shtin në humbjen cilësisë së personelit të krijuar më parë nga cila do qeveri e mëparëshme. Zgjedhjet e shpeshta dhe të parakohshme gjithashtu ndikojnë negativisht në politikën e jashtme, sepse dërgojnë një mesazh tek faktori ndërkombëtar që ata kanë të bëjnë me politikanë të papjekur.

Rregulli dhe vlerësimi i përgjithshëm është se zgjedhjet e shpeshta kur vijnë si rezultat i shkurtimit të mandatit të deputetëve të zgjedhur reflektojnë shenja të paqëndrueshmërisë politike në vend. Kjo ka të bëjë me paqëndrueshmërinë e cila nuk lejon në rrethana të caktuara, me një përbërje parlamentare, të realizohen politikat të cilën qeveria i zbaton për një periudhë kohore. Pikërisht për këtë qeveria kërkon një mandat të ri. Me një mocion mosbesimi në parlament, gjë e cila është një justifikim nga qeveria për dështimin për të zbatuar politikat e saja dhe shenjë e mos perputhjes së politikës aktuale me interesat e shtetit. Këto probleme të përjashtimeve të caktuara, si paaftësia e qeverisë për të zbatuar politikat e shpallura botërsisht zgjidhen me dorëheqjen e qeverisë dhe duke zgjedhur një qeveri tjetër nga përbërja e njejtë parëlamentare.

4.3. Kushtet për zbatimin e parimeve

Sipas Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë, çdo qytetar i cili arrin moshën 18 vjeçare e fiton të drejtën e votës.⁴⁹ E drejta për të votuar është e barabartë, e përgjithshme dhe e drejtpërdrejtë dhe ushtrohet në zgjedhje të lira me votim të fshehtë. Askush nuk mund të thërrasë votuesin në përgjegjësi për shkak të votimit, dhe as të kërkojë nga ai të thotë se për kend ka votuar apo nuk ka votuar. Çdo zgjedhësi të cilit i është shkelur e drejta për të votuar në procedurën për mbajtjen e votimit mund të paraqesë kundërshtim në Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve brenda 24 orëve nga shkelja e kryer. Gjithashtu votuesit të cilit i është shkelur e drejta për të votuar në procesin e zbatimit të votimit, mund të paraqet kundërshtim deri tek Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve në afat prej 24 orësh me postë të rekomanduar, ndërsa koha e dorëzimit të kundërshtimit llogaritet nga koha e dorëzimit të dërgesës në postë. Pasi të pranoj kundërshtimin, brenda 4 orëve, Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve është i detyruar të marrë një vendim. Kundërshtimet dorëzohen në formë të shkruar dhe përmbajnë: vendin, kohën, përshkrimin e shkeljes së kryer, kryerësit dhe provat në të cilat parashtruesi thirret; emri mbiemri dhe nënshkrimi i parashtruesit ose, përfaqësuesi i autorizuar dhe kutia postare elektronike për marrjen e shkresave.

Kundërshtimet (Ankesat) mund të paraqiten edhe në formulare të veçanta të përcaktuara nga Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, të botuara në "Gazetën Zyrtare" dhe në faqen e internetit të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve. Nëse kundërshtimi miratohet në bazë të provave të listuara në ankesë dhe të përcaktuara nga Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, do të mirret vendim me të cilin konfirmohet se zgjedhësit i është shkelur e drejta për të votuar në mënyrë që e njejta i është pamundësuar ta ushtrojë. Nëse është konstatuar se votuesit i është shkelur e drejta e votës me një veprim të caktuar të këshillit zgjedhor, Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve me një vendim për të cilin vendosë në lidhje me kundërshtimin e parashtruar do ta detyrojë këshillin zgjedhor që ta lejon votuesin për të ushtruar të drejtën e votës nëse procesi i votimit është në vijim.

Nëse zgjedhësi nuk është i kënaqur me vendimin e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve, mundet që vendimin e organit të shkallës së parë gjegjësisht Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve të parashtrorë ankesë në Gjykatën Administrative brenda 24 orëve pas pranimit të vendimit. Gjykata Administrative është e detyruar të marrë vendim brenda 48 orë pas pranimit të ankesës në mënyrë që të mund të konfirmojë ose ndryshojë vendimin.

---

⁴⁹ Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë (Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë: me amandamentet e Kushtetutës I-XXX), Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Shkup, 2007

4.4. Respektimi i të drejtave themelore

Organizimi i zgjedhjeve konkurruese do të thotë se ata duhet të jenë të lirë dhe të drejta. Zgjedhjet vlerësohen në bazë të dy kriterëve: nëse ato janë të lira dhe të drejta. Që një parë zgjedhje të vlerësohen si të lira dhe të drejta, duhet të plotësohen disa kushte në tre fazat e procesit zgjedhor:⁵⁰

- para ditës së zgjedhjeve;
- në ditën e zgjedhjeve dhe;
- pas ditës së zgjedhjeve.

Kushtet më të rëndësishme që duhet të përmbushen para ditës së zgjedhjeve që ato të konsiderohen të lira janë:⁵¹

- ekzistimi i lirisë së fjalës dhe liria e mediave, ekzistenca e lirisë së shoqërimit;
- ekzistimi i lirisë së tubimit;
- ekzistimi i lirisë së kandidimit, domethënë e drejta e të gjithë atyre që dëshirojnë të paraqesin një kandidaturë.

Kushtet më të rëndësishme që duhet të përmbushen para ditës së zgjedhjeve që ato të konsiderohen të drejta janë:⁵²

- Pranimi i përgjithshëm i rregullave të zgjedhjeve;
- Rregullat zgjedhore që do të garantojnë barazinë e të gjithë konkurrentëve në procesin zgjedhor;
- Organe zgjedhore jo-partiake dhe të pavarura;
- Egzistimi paanshmërisë dhe pavarësinë e autoriteteve të përfshira në zbatimin dhe kontrollin e procesit zgjedhor;
- Njësi zgjedhore që garantojnë barazinë e të drejtës për të votuar
- Listë reale votuesish;
- Qasja e barabartë e kandidatëve në media gjatë fushatës;

---

⁵⁰ Mainwaring, S., Introduction. In S. Mainwaring & C. Welna (Eds.), *Democratic accountability in Latin America* (pp. 3-33). Oxford: Oxford University Press, 2003

⁵¹ Ibid, faqe. 56

⁵² Ibid, faqe. 58

- Media të paanshme për të siguruar informacione reale, të pakontestuar dhe pa-propagande politike për votuesit;
- Mos egzistimi i keqpërdorimit të fondeve buxhetore për një fushatë të një partie të caktuar politike;
- Mos abuzim të funksioneve shtetërore për qëllime partiake;
- Rregulla të drejta për financimin e fushatave zgjedhore, të cilat do të ofrojnë mundësi të barabarta për kandidatët në garën zgjedhore.

Në kontekstin e shkeljes së të drejtave të votës, në veçanti fshehtësinë e votimit, kërkesat më të rëndësishme që duhet të plotësohen në ditën zgjedhjeve janë liria e votuesve të hedhin votën e tyre të lirë pa kërcënime, presione, abuzime dhe pa ryshfet. Në këtë pikëpamje, në drejtim të mbështetjes së nevojës për konfidencialitetin e votës, veçanërisht e rëndësishme është prania e vëzhguesve të akredituar dhe përfaqësuesit e autorizuar të kandidatëve në të gjitha vendvotimet, mundësia për të monitoruar punën e organeve zgjedhore dhe kryerja e votimit në një mënyrë të përcaktuar me ligj. Gjithashtu kusht shumë i rëndësishëm që duhet të plotësohet pas ditës së zgjedhjeve që ato të mirren në konsideratë si të lira është që të gjithë pjesëmarrësit në procesin zgjedhor pa presion të mund të paraqesin kundërshtimet e tyre për mbrojtjen e të drejtës zgjedhore.

Kusht edhe më i rëndësishëm që duhet të përmbushet pas ditës së zgjedhjeve që ato të konsiderohen të drejta dhe se njëherit nuk ka pasur shkelje të fshehtësisë së votimit, është egzistimi i mjeteve juridike për mbrojtjen e të drejtës së votës.

4.5. Nivelet normative dhe qëndrueshmëria e së drejtës zgjedhore

Zgjedhjet kryesisht janë të rregulluara nga Kushtetuta e vitit 1991 dhe Kodi zgjedhor i vitit 2006. Kushtetuta përcakton të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, duke përfshirë edhe mbrojtjen e të drejtave të pakicave, ndërkohë që Kodi Zgjedhor në përgjithësi siguron një bazë të fortë për zhvillimin e zgjedhjeve demokratike. Kodi Zgjedhor nga miratimi deri në ditët e sotme, ka pësuar ndryshime pozitive, shumë prej të cilave janë në përputhje me rekomandimet e mëparshme të OSBE/ODIHR dhe Komisionit të Këshillit të Evropës për Demokraci nëpërmjet drejtësisë (Komisioni i Venecias), në veçanti ato që lidhen me ndarjen e shtetit dhe të partisë, dhe rregullat e financimit të fushatës.

Megjithatë, mbeten disa mangësi të cilat lidhen me një numër të aspekteve të legjislacionit, përfshirë kufizimet e panevojshme për regjistrimin e kandidatëve të pavarur, si dhe të drejta të kufizuara të mjeteve juridike. Në vitin 2017 në Kodin Zgjedhor, u futën dy amendamente të rëndësishme: u ndryshua mbajtja e zgjedhjeve lokale nga maji deri në tetor, dhe parlamenti ishte i autorizuar për të ndryshuar përbërjen e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve. Rregullorja e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve plotëson aspekte të ndryshme të legjislacionit zgjedhor. Megjithatë, disa rregulla janë aprovuar ose ndryshuar vonë, dhe disa janë në kundërshtim me legjislacionin. Këta faktorë së bashku janë një sfidë për integritetin e procesit zgjedhor.

4.6. Garancitë procedurale

Mbajtja e procesit zgjedhor kontribuon në forcimin e besimit në procesin demokratik. Zgjedhjet zhvillohen në një mjedis garues, me kandidatët që në përgjithësi mund të zhvillojnë një fushatë pa kufizime, duke rrespektuar plotësisht liritë themelore. Megjithatë, ndodh shpesh që gjatë fushatës të ket pretendime kredibile për blerjen e votave, presion mbi votuesit dhe raste të izoluara të dhunës.

Në përgjithësi, është e nevojshme që mediat të sigurojnë mbulim të paanshëm për kandidatët, si dhe të mbështesin mundësinë e debatit politik. Në bazë të kësaj, përkundër sfidave organizative, administrata zgjedhore duhet të sigurojë që votuesit të mund të ushtrojnë të drejtën e tyre për të votuar. Dita e zgjedhjeve është e nevojshme për të funksionuar siç duhet, pa regjistrimin e parregullsive procedurale.

Korniza ligjore që është e nevojshme për të siguruar procesin zgjedhor, është e rëndësishme ti siguroj të drejtat dhe liritë themelore, duke përfshirë edhe mbrojtjen e të drejtave të pakicave, si dhe të paraqesë një bazë solide për zhvillimin e zgjedhjeve demokratike. Edhe pse ndryshimet që po ndodhin gjatë viteve të fundit janë kthyer në një numër rekomandimesh nga OSBE/ODIHR dhe Evropa, megjithatë ende egzistojnë disa mangësi të caktuara, duke përfshirë kufizimet mbi regjistrimin e kandidatëve të pavarur dhe të drejtave të kufizuara për mbrojtje ligjore. Rishikimi vonueshëm i Kodit Zgjedhor i cili rezultoi në një ndryshim të përbërjes së Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve (KSHZ), është në kundërshtim me praktikën e mira ndërkombëtare. Në përgjithësi, edhe pse egziston mundësia që KSHZ-ja të administrojë zgjedhjet, nuk duhet të ket ndërhyrje të panevojshme në punën operationale të tij. Rregullorja e KSHZ-së

nuk duhet të jetë në kundërshtim me legjislacionin. Takimet e KSHZ duhet të jenë të hapura për vëzhguesit, dhe vendimet materiale nuk mund të merren në seanca të mbyllura.⁵³

Në veçanti është i rëndësishëm sistemi i verifikimit elektronik (online) dhe personal i listës së zgjedhësve. Në këtë mënyrë krijohen kushte për rritjen e besimit në integritetin e listës së zgjedhësve dhe përfshirjen më të madhe të procesit.

Legjislacioni kërkon një rregullim gjithëpërfshirës të fushatës dhe në përgjithësi të ofrojë një terren të barabartë për një garë zgjedhore. Fushata e partive politike është e nevojshme për t'u zhvilluar në një mjedis ku liria themelore e tubimit dhe shprehjes respektohet në përgjithësi. Është veçanërisht e rëndësishme që rregullorja për financimin e fushatës të sigurojë transparencë të plotë.

Marrëdhëniet ndëretnike në Republikën e Maqedonisë luajnë një rol veçanërisht të rëndësishëm gjatë zgjedhjeve. Gjegjësisht, disa parti politike po përpiqen të fitojnë vota edhe përmes linjave etnike. Mbi këtë bazë, nuk duhet të lejojmë fushata konfrontuese mes kandidatëve që i përkasin komunitetit të njëjtë apo komunitetit tjetër. Gjegjësisht, korniza ligjore është e nevojshme të sigurojë mbrojtje të plotë ligjore në rast se paraqitet mundësia për blerjen e votave, presion mbi votuesit, votimi familjarë ose në grup si dhe cenimi i fshehtësisë së votimit. Në këtë kontekst egzistojnë shërbime të OSBE/ODIHR dhe Kongresi i autoriteteve lokale dhe rajonale të Këshillit të Evropës ku mund të kërkohet një nivel të besimit në administratën zgjedhore dhe gjykatave që të veprojnë në mënyrë të paanshme ndaj rasteve të lidhura me zgjedhjet.

4.6.1. Organizimi i zgjedhjeve nga një organ asnjës

Me qëllim të promovimit të demokracisë, ka organe neutrale të cilët në të shumtën e rasteve paraqiten si vëzhgues ndërkombëtar të cilët bëhen një shtyllë kyç në sigurimin e stabilitetit të zgjedhjeve dhe për të parandaluar shkeljen të fshehtësisë së votimit. Në fakt, vëzhguesit ndërkombëtarë janë aktive pas Samitit që u mbajt në Stamboll në vitin 1999, kur të gjithë shtetet anëtare të OSBE-së vendosën që në zgjedhjet e tyre nacionale të ftojnë vëzhgues ndërkombëtarë, duke bërë të ditur se vëzhgimi i zgjedhjeve mund të luajë një rol të rëndësishëm në rritjen e besimit në procesin zgjedhor. Me vendosjen e vëzhguesve të zgjedhjeve demonstron një mbështetje e qartë për procesin demokratik dhe gjithashtu mund të ndihmojë shtetet pjesëmarrëse

---

⁵³ OSBE, Zyra për institucione demokratike dhe të drejta të njeriut, Misioni vëzhgues i zgjedhjeve, Raporti periodik, Shkup, Tetorë, 2017

të OSBE-së në arritjen e qëllimit të tyre për mbajtjen e zgjedhjeve të rregullta në përputhje me angazhimet e OSBE-së.⁵⁴

Gjatë zgjedhjeve ushtrohen të drejtat themelore të njeriut, ose më saktësisht të drejtat civile dhe politike, andaj vëzhgimi i zgjedhjeve kontribuon në promovimin dhe mbrojtjen e këtyre të drejtave. Zgjedhjet e rregullta përfaqësojnë një konkurrencë politike që zhvillohet në një mjedis të karakterizuar nga besimi, transparenca dhe llogaridhënia dhe që u lejon votuesve të zgjedhin, në bazë të njohurive të tyre të mëparshme, midis alternativave të ndryshme politike. Parakushtet për një proces të vërtetë demokratik zgjedhor janë liria e shprehjes dhe mediat e lira; lirinë e tubimit dhe lirinë e lëvizjes; sundimi i ligjit; respektimi i të drejtës për të formuar parti politike dhe kandididimit për funksione publike; mosdiskriminim dhe të drejta të barabarta për të gjithë qytetarët; liria nga frikësimi; dhe një gamë të gjerë të të drejtave dhe lirive të tjera themelore të njeriut, për të cilat shtetet anëtare të OSBE-së janë zotuar për mbrojtjen dhe promovimin e tyre.

4.6.2 Vëzhgimi i zgjedhjeve

Kodi Zgjedhor parashikon që vëzhguesit civilë dhe ndërkombëtarë të kenë qasje në të gjitha fazat e procesit zgjedhor ndërsa kodi i sjelljes i Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve bën thirrje për paanshmëri dhe mosndërhyrje në procesin zgjedhor. Në një proces në kohë dhe gjithëpërfshirës Komisioni Shtetëror Zgjedhor akrediton organizatat vëzhguese civile dhe ndërkombëtare, gjë e cila kontribuon në transparencën e procesit zgjedhor. Vëzhguesit e shoqërisë civile vlerësojnë përgatitjet zgjedhore dhe zhvillimin e fushatës në të gjithë vendin, gjë e cila siguron vlerësimin jopartiak të zgjedhjeve. Pavarësisht nga kjo, është e rëndësishme që të egzistojnë kushtet për shtytjen e iniciativës së qytetarëve për të ndihmuar njerëzit me aftësi të kufizuara për të ushtruar të drejtat e tyre të votimit.

Vëzhgimi i zgjedhjeve rrit përgjegjësinë dhe transparencën, duke rritur kështu besimin e opinionit vendas dhe ndërkombëtar në proces. Megjithatë, nuk duhet të konsiderohet se vetëm prezenca e vëzhguesve ndërkombëtarë do të kontribuojë në legjitimitetin apo besueshmërinë e procesit zgjedhor. Megjithëse prania e vëzhguesve mund të tregojë nevojën për të monitoruar procesin, prap se prap mendimi për zgjedhjet do të formohet në bazë të konkluzioneve të vëzhguesve të procesit dhe duke u bazuar në metodologjinë e përcaktuar nga institucionet kompetente.

---

⁵⁴ OSBE, Doracak për vëzhgimin e zgjedhjeve, Shkup, Misioni vëzhgues i OSBE-së në Shkup, 2015

Qëllimi përfundimtar i Misionit të ODIHR-it (Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut) është të vlerësojë deri në çfarë masash procesi zgjedhor ka ndodhur dhe a është në përputhje me angazhimet e OSBE-së të përcaktuara në dokumentin e Kopenhages nga viti 1990 dhe, me legjislacionin vendor si dhe me principet tjera për zgjedhje demokratike. Gjithashtu, legjislacioni vendorë vlerësohet në përputhje me përmbushjen e këtyre angazhimeve dhe korniza ligjore e zgjedhjeve duhet të pasqyroj në tërësi këto angazhime.

Zgjerimi i aktiviteteve të vëzhgimit të zgjedhjeve gjatë dy dekadave të fundit ka qenë i lidhur drejtpërdrejt me tendencën korresponduese drejt demokratizimit që ekziston në nivel global. Për këto arsye, vëzhgimi i zgjedhjeve është një aktivitet që kryhet kryesisht në mbështetje të demokracive të reja dhe vendeve në tranzicion drejt demokracisë.

Edhe pse fokusi i vëzhgimit të zgjedhjeve kryesisht është vënë në demokracitë e reja dhe vendet në tranzicion nje ashtu edhe demokracitë më të avancuara mund të kenë dobi nga vëzhgimi apo vlerësimi i zgjedhjeve të tyre nga ana e ekspertëve ndërkombëtarë. Vëzhgimi i zgjedhjeve është një aktivitet civil. Megjithatë, është e mundëshme që vëzhgimi i zgjedhjeve të realizohet edhe në situatat pas konflikteve të armatosura, gjë e cila kryhet në varësi të faktit nëse mjedisi është i sigurt mjaftueshme për vëzhguesit dhe ekspertët e zgjedhjeve në mënyrë që ata të mund të punojnë në një mjedis po aq të sigurt, gjë e cila është e nevojshme për zbatimin efektiv të procesit zgjedhor. Në thelb, vlera e vëzhgimit të zgjedhjeve mohohet nëse kryhet sipas rregullave strikte të sigurisë, duke përfshirë edhe sigurinë e armatosur.

Me qëllim që monitorimi të jetë efektiv, një rol veçanërisht të rëndësishëm ka edhe qeveria vendase që duhet ti mundësojë Misionit për Vëzhgim të Zgjedhjeve në kohë ti zbatojë obligimet e veta, dhe në veçanti:⁵⁵

- Vendosja e misionit në kohën e duhur për të qenë në gjendje të vëzhgojnë të gjitha fazat e procesit zgjedhor;
- Të vendosë sipas vlerësimit të vet për numrin e vëzhguesve të nevojshëm për funksionimin e misionit;
- Të marrin akreditimin për vëzhguesit e tyre përmes një procedure të thjeshtë dhe jodiskriminuese;

---

⁵⁵ OSBE, Zyra për institucione demokratike dhe të drejta të njeriut, Misioni vëzhgues i zgjedhjeve, Raporti periodik, Shkup, Tetor, 2017

- Të sigurojë në kohë të gjithë informacionin e nevojshëm lidhur me procesin zgjedhor nga autoritetet kompetente të qeverisë në të gjitha nivelet;
- Të zhvilloj takime me kandidatët, anëtarë të të gjitha partive politike, përfaqësues të shoqërisë civile, si dhe me individë të tjerë sipas vlerësimit të tyre;
- Të jenë në gjendje të udhëtojnë lirshëm në të gjitha rajonet e vendit gjatë procesit zgjedhor në ditën e mbajtjes së zgjedhjeve pa ndonjë kufizim ose njoftim paraprak;
- Të ketë qasje të pandërprerë në të gjitha vendvotimet, komisionet zgjedhore dhe në qendrat e numërimit dhe grumbullimit në të gjithë vendin; dhe
- Të mund të japë deklarata publike. Aty ku nuk egzistojnë këto rrethana, rrënjësisht mohohen kushtet për monitorim efektiv.

4.6.3 Një sistem i efektshëm apelimi

Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit, Zyra Shtetërore e Revizionit dhe Gjykata Administrative vendosin për ankesat dhe apelet lidhur me zgjedhjet, ndërsa gjykatat themelore kanë juridiksion mbi rastet civile dhe penale. Një numër i bashkë biseduesve i informojnë vëzhguesit ndërkombëtarë se ata nuk kanë besim në administratën zgjedhore dhe gjykatave që të veprojnë në mënyrë të paanshme me rastet që kanë të bëjnë me zgjedhjet. Grupet e interesit nuk duhet të kenë të drejtë të kufizuar për të kërkuar mjete juridike për shkeljet që kanë të bëjnë me fushatën, e cila është gjithashtu në kundërshtim me detyrimet ndërkombëtare. Votuesit dhe grupet e qytetarëve është e nevojshme që të kenë një të drejtë të pakthyeshme për të kundërshtuar parregullsitë dhe mundësinë për të apeluar rezultatet e zgjedhjeve.

Secili paraqitës i listave të kandidatëve në procesin e votimit, numërimit dhe nxjerrjes së rezultateve të votimit mund të dorëzoj kundërshtim (ankesë) deri te Komisionit Shtetëror i Zgjedhjeve në Republikën e Maqedonisë në afat prej 48 orësh pas përfundimit të votimit, dmth pas rezultateve paraprake. Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve është i detyruar të zgjidhë ankesën brenda 48 orëve pas marrjes. Kundër vendimit të komisionit, mund të paraqitet ankese në Gjykatën Administrative, brenda 24 orëve nga marrja e vendimit. Gjykata Administrative e Republikës së Maqedonisë, për ankesën, është i detyruar të marrë vendim brenda 48 orëve nga pranimi i saj.⁵⁶

⁵⁶ Kodi Zgjedhor, Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 40/06

Çdo votuesi me të drejtë vote që i është cënuar e drejta e votës në procesin e votimit mund të dorëzojë ankesë deri tek Komisionin Shtetëror i Zgjedhjeve në afat prej 24 orësh. Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve është i detyruar të marrë një vendim brenda katër orëve pas pranimit të tij. Kundër vendimit të komisionit, zgjedhësi mund, brenda 24 orëve pas pranimit të dorëzojë ankesë në Gjykatën Administrative të Republikës së Maqedonisë, e cila është e obliguar që brenda 48 orëve pas pranimit të vendosë për të njëjtën. Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve mund përmes detyrës zyrtare ose në bazë të ankesës së dorëzuar, me vendim të anulojë votimin në vendvotim në raste të caktuara të përcaktuara me Kodin Zgjedhor.

Kundër vendimit për anulimin e votimit, ankesa mund të paraqitet në Gjykatën Administrative të Republikës së Maqedonisë brenda 24 orëve pas marrjes së vendimit. Gjykata Administrative e Republikës së Maqedonisë është e detyruar të veprojë sipas ankesës brenda 72 orëve pas pranimit të saj. Rivendosja e vendvotimit në vende ku ajo anulohet mbahet për 14 ditë nga dita e votimit të parë.

4.6.4 Organizimi dhe funksionimi i qendrave të votimit

Në procesin e zbatimit të votimit, sipas Kodit Zgjedhor, funksionon struktura e mëposhtme organizative:

- Komisioni Shtetëror Zgjedhor;
- Komisionet Komunale të Zgjedhjeve dhe Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit;
- Këshillet Zgjedhore;
- Këshillet zgjedhore për votim në përfaqësitë diplomatike dhe konsullore të Republikës së Maqedonisë, përkatësisht zyrat konsullore.

Kryetari dhe anëtarët e organeve zgjedhore kryejnë funksionin e tyre në mënyrë të paanshme, të ndërgjegjshme dhe të përgjegjshme në përputhje me kompetencat e përcaktuara nga Kodi Zgjedhor. Kryetari dhe anëtarët e organeve zgjedhore dhe administrata zgjedhore kanë të drejtën e kompensimit të përcaktuar me një akt të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve.⁵⁷

Gjatë zgjedhjes së anëtarëve të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve zbatohet parimi i përfaqësimit adekuat dhe të barabartë. Në zgjedhjen e anëtarëve të komisioneve komunale të zgjedhjeve, përkatësisht të Komisionit Zgjedhor të qytetit të Shkupit dhe të Këshillave Zgjedhore,

---

⁵⁷ Ibid, Neni 19

në komunat ku së paku 20% e qytetarëve i përkasin komuniteteve të tjera, pasqyrohet parimi i përfaqësimit adekuat dhe të barabartë të të gjitha komuniteteve. Në përbërjen e organeve zgjedhore, secila gjini duhet të përfaqësohet së paku 30%.

Organet zgjedhore mund të punojnë dhe të marrin vendime nëse në mbledhje marrin pjesë shumica e anëtarëve dhe vendimet merren me shumicën e votave të anëtarëve, përveç kur nga Kodi Zgjedhor parashikohet ndryshe. Në mungesë të një anëtari të Komisionit Zgjedhor, përkatësisht Komisionit Komunal Zgjedhor të qytetit të Shkupit apo anëtar i Këshillit Zgjedhor, në seancat e punës marrin pjesë zëvendësit e tyre. Gjatë zhvillimit të zgjedhjeve në punën e Komisioneve Komunale Zgjedhore, përkatësisht Komisioni Zgjedhor i qytetit të Shkupit dhe këshillave zgjedhor në komunat në të cilat së paku 20% e qytetarëve flasin gjuhë zyrtare të ndryshme nga gjuha maqedonase, përveç gjuhës maqedonase dhe alfabetit të saj cirilik, në përdorim zyrtarë është edhe gjuha të cilën e flasin të paktën 20% e qytetarëve në atë komunë.⁵⁸

Parlamenti, Ministria e Drejtësisë, Ministria e Brendshme, Enti Shtetëror i Statistikës, Zyra e Përgjithshme për punë të Përgjithshme pranë Qeverisë dhe njësitë e tyre rajonale, si dhe komunat dhe qyteti i Shkupit janë të detyruar që organeve kompetente për zbatimin e procesit zgjedhor tu sigurojnë kapacitete teknike, dhe kushtet e tjera të punës.

4.6.5 Financimi i zgjedhjeve

Fushata zgjedhore nuk guxon të financohet nga: - mjetet e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë, përveç mjeteve të përcaktuara në nenin 86 paragrafi (2) i këtij kodi; - mjetet nga buxhetet e komunave dhe të qytetit të Shkupit, përveç mjeteve të përcaktuara në nenin 86 paragrafi (2) i këtij kodi; - mjetet nga ndërmarrjet publike dhe institucionet publike; - mjetet nga shoqatat e qytetarëve, bashkësitë fetare, grupet religjioze dhe fondacionet; - mjetet nga qeveritë e huaja, institucionet ndërkombëtare, organet dhe organizatat e shteteve të huaja dhe personat e tjerë të huaj; dhe - mjetet nga ndërmarrja me kapital të përzier ku dominues është kapitali i huaj. Fushata zgjedhore mund të financohet nga: - personat fizikë në lartësi prej 5.000 euro në kundërvlerë me denarë, dhe - personat juridikë në lartësi prej 20.000 euro në kundërvlerë me denarë.

---

⁵⁸ Ibid, Neni 23

Gjatë financimit të fushatës zgjedhore, organizuesi i fushatës zgjedhore mund të shpenzojë më së shumti deri 60 denarë për zgjedhës të regjistruar në njësinë zgjedhore, përkatësisht komunën për të cilën e ka paraqitur listën e kandidatëve, përkatësisht listën e kandidatit.

4.6.6 Siguria e zgjedhjeve

Kontrolli dhe siguria para, gjatë dhe pas votimit, si dhe aktivitetet e të gjithë aktorëve politikë që marrin pjesë në procesin zgjedhor është shumë i rëndësishëm, si në aspektin e mbrojtjes së integritetit dhe legjitimitetit të zgjedhjeve, ashtu edhe për shkak të ushtrimit të respektimit të të drejtave për mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Duke pasur parasysh se zgjedhjet janë shprehje e sovranitetit të qytetarëve - zgjedhës, ata përveç që kanë të drejtë të shprehin lirisht vullnetin e tyre, kanë të drejtë të ndjekin procesin zgjedhor në mënyrë që të mbrojnë të drejtat e tyre zgjedhore, për legjitimitet të pushtetit të zgjedhur, stabilitet politik dhe paqe. Nga aspekti i zgjedhësve, varet nëse ata do të dalin në votime, nëse zgjedhjet do të zhvillohen konform parimeve demokratike, a do të kenë besim në institucionet publike dhe a do të marrin pjesë në konfliktet që mund të lindin për shkak të zgjedhjeve të paligjshme dhe të padrejta. Se ka të bëjë me aktivitet të madh, dhe esencial, flet fakti se kohët e fundit angazhohen si vëzhgues vendas ashtu dhe të huaj.

Vëzhgimi ndërkombëtar i zgjedhjeve paraqet një mbledhje sistematike, gjithëpërfshirëse dhe të saktë të informacioneve lidhur me ligjin, procesin dhe institucionin lidhur me zhvillimin e zgjedhjeve dhe faktorë të tjerë në lidhje me mjedisin e përgjithshëm zgjedhor; analiza të paanshme dhe profesionale për mbarvajtjen e procesit zgjedhor; duke nxjerrë përfundime rreth natyrës së proceseve zgjedhore në bazë të standardeve më të larta të saktësisë së informacionit dhe paanshmërisë së analizës. Qëllimi i monitorimit ndërkombëtar të zgjedhjeve është një vlerësim i paanshëm dhe i saktë i vlefshmërisë së procesit zgjedhor. Mundësohet promovimi i tij, parandalon mashtrimet dhe parregullsitë dhe jep rekomandim për dhënien e një përgjigjeje që ngrihet me rastin e çështjeve zgjedhore. Në anën tjetër, kontribuon në fitimin e besimit në mesin e opinionit në lidhje me zgjedhjet dhe institucionet zgjedhore, pjesëmarrja e votuesve në zgjedhje duke zvogëluar antagonizmin e mundshëm politik, që mund të prishin demokratizimin e procesit dhe një minimum të kulturës politike. Përfitim nga kjo më tutje kanë si qytetarët në shtetin ku mbahen zgjedhjet njeashtu edhe gjithë komuniteti ndërkombëtar, duke pasur parasysh se në çdo rast do të

vendoset rendi i vërtetë demokratik. Autoriteti dhe besnikëria e autoritetit zgjedhor për shumë arsye do të "luhatet" nëse ka një vlerësim të kualifikuar negativ.⁵⁹

Vëzhgimi i saktë dhe i paanshëm ndërkombëtar kërkon një metodologji të besueshme dhe bashkëpunim me autoritetet shtetërore të vendeve që kryejnë zgjedhjet, partitë politike dhe organizatat lokale që merren me monitorimin e zgjedhjeve, si dhe të gjithë qytetarët. Kjo bëhet gjatë periudhës parazgjedhore, zgjedhore dhe paszgjedhore në një mënyrë gjithëpërfshirëse dhe në bazë të vëzhgimit dhe analizës afatgjatë. Ajo i referohet proceseve specifike dhe çështjeve të tilla si përcaktimi i kufijve të zonave zgjedhore, regjistrimi i zgjedhësve, përdorimi i teknologjisë elektronike dhe mekanizmat e funksionimit për vendosjen e një ankese.

Vëzhgimi shqyrton kushtet që kanë të bëjnë me të drejtat e votimit si e drejta për të zgjedhur ose për të kandiduar, në radhë të parë, a bëhen diskriminime, vështirësime dhe respektim i të drejtave zgjedhore, dhe nuk merret me rezultatin e zgjedhjes, por me një të drejtë, e cila saktë duhet të transferohet në kohë në Komisionin Qendror të Zgjedhjeve, si dhe rezultatet të publikohen në mënyrë transparente. Në mënyrë që të ruajë kredibilitetin e misionit ndërkombëtar të vëzhgimit ata nuk duhet të pranojë mjete financiare, as përkrahje infrastrukturore nga qeveritë e vendeve të zgjedhjeve të cilëve janë duke u vëzhguar, në rast nëse kjo kërkohet, atëherë duhet të publikohen burimet e financimit të saj. Zbatimi i vëzhgimit duhet të realizohet duke respektuar sovranitetin e vendit në të cilin organizohen zgjedhjet.

Ligjet vendore dhe vendimet e autoriteteve shtetërore duhet të respektohen. Organet që kryejnë zgjedhjet, po ashtu duhet të respektohen nga ana e misioneve ndërkombëtare për vëzhgim, por nga ata do të kërkohet bashkëpunim në lidhje me ushtrimin e veprimtarisë së vëzhgimit. Nga misionet ndërkombëtare të vëzhgimit pritet që publikisht të shpallin praninë e tyre, të jenë të sakta dhe të paanshme, për opinionin të paraqesin rezultatet e tyre, konkluzionet dhe të japin rekomandimin e duhur në qoftë se ata mendojnë se opinioni mund të përmirësojë procesin zgjedhor.

Kontrolli dhe mirëmbajtja e sigurisë në procesin zgjedhor dhe mundësimi i votimit më së miri vërehet në raportin përfundimtarë ku në mënyrë analitike, tërësisht prezantohen anomalitë e perceptuara, gjetjet, konkluzionet dhe rekomandimet. Një shtet që ka pranuar ngritjen e një

---

⁵⁹ Deklaratë mbi parimet ndërkombëtare të vëzhgimit të zgjedhjeve dhe Kodin e sjelljes për vëzhguesit ndërkombëtar të zgjedhjeve, Kombet e Bashkuara, Nju Jork, 2005

sistemi efektiv të kontrollit dhe sigurisë, si nga ana e organeve të saj ashtu dhe nga misionet vëzhguese kanë obligim të caktuar në lidhje me këtë. Nga një aspekt formal, duke mundësuar qasje të imponueshme në të gjitha fazat e procesit zgjedhor, teknologji, garancion qasës të imponuar për të gjithë personat e përfshirë në procesin zgjedhor, garancion në procesin e lirisë së lëvizjes për anëtarët e misionit në të gjithë vendin, garancion të mundësisë për dhënien e deklaratave, mos-ndërhyrje në çështjet kadrovike të stafit të misionit, duke u përmbajtur nga çdo presion mbi anëtarët e misionit nga vendi pritës.

Qytetarët kanë të drejtë të garantuar ndërkombëtarisht për t'u bashkuar me OJQ-të dhe për të marrë pjesë në çështje publike në vendin e tyre. Nëpërmjet këtyre formave të organizimit, qytetarët ndjekin të gjitha proceset që kanë të bëjnë me zgjedhjet, në veçanti funksionimin e teknologjisë zgjedhore, qendrat e numërimit dhe objekteve të tjera zgjedhore, transportin e fletëvotimeve dhe materialeve të tjera.

Një lloj kontrolli që vendoset brenda sistemit zgjedhor është kontrolli i financimeve reale të fushatave dhe aktiviteteve politike të partive politike dhe kandidatëve. Duke pasur parasysh se Agjencia Kundër Korrupsionit monitoron financiarisht partitë politike në veprimtarinë e saj, gjithashtu ajo kërkon raporte për shpenzimin e fondeve në fushatën zgjedhore. Me qëllim që e gjithë kjo të kontrollohet në jetën reale, disa aktivitete regjistrohen dhe në bazë të kësaj mund të përcaktohen shpenzimet aktuale të fushatës.

Ligjshmërinë e zgjedhjeve dhe procedurave zgjedhore e kontrollojnë organet për zbatimin e zgjedhjeve dhe organet e tjera shtetërore të cilët marrin pjesë në zbatimin e ligjeve, ligjshmërinë e akteve dhe angazhimeve të caktuara. Me anë të kontrollit tentohet të parandalohet ose eliminohet shkelja e ligjit zgjedhor dhe procedurave zgjedhore që mund të ndodhë në mënyra të ndryshme, duke mos zbatuar ligjet zgjedhore dhe rregullat tjera nga autoritetet kompetente, jo azhurimi i listave zgjedhore, shkelja e normave që rregullojnë përdorimin e mediave dhe burimeve financiare, blerja e votës, ushtrimi i presionit dhe frikësimi i votuesve, votimi familjar dhe vjedhje të tjera zgjedhore deri tek keqpërdorimi i burimeve shtetërore për qëllime të fushatës.

KAPITULLI i III-të

1. Veprat penale kundër zgjedhjeve dhe votimeve

Në një kapitull të veçantë të Kodit Penal të Republikës së Maqedonisë, janë të rregulluara dhe parapara aktet kundër zgjedhjeve dhe votimit në vend. Ky grup i veprave penale përbën një sistem të brendshëm, andaj në këtë pjesë përfshihen shkeljet e mëposhtme: parandalimi i zgjedhjeve dhe votimeve, cënimi i së drejtës zgjedhore, shkelja e lirisë së shprehjes së votuesve, abuzim i së drejtës për të votuar, ryshfeti në zgjedhje dhe votim, shkelja e konfidencialitetit të letrave, shkatërrimi i materialit zgjedhor, mashtrimi në zgjedhje dhe keqpërdorimi i fondeve për financimin e fushatës zgjedhore.

Kodi Penal, kundër zgjedhjeve dhe votimeve parasheh nëntë vepra penale të tilla si: **1)** parandalimi i zgjedhjeve dhe votimit, **2)** shkelja e të drejtës së votës, **3)** shkelja e lirisë së shprehjes së votuesve, **4)** shpërdorimi i së drejtës së votës, **5)** ryshfeti gjatë zgjedhjeve dhe votimit, **6)** shkelja e sekretit të votimit, **7)** shkatërrimi materialeve zgjedhore, **8)** mashtrimet zgjedhore, **9)** keqpërdorimi i fondeve për financimin e fushatës zgjedhore. Për të gjitha këto krime parashihen dënime prej së paku 3 deri në 5 vjet burg.

Në ndryshimet në Kodin Penal nga viti 2009 dhe prill 2011 janë parashikuar akte të reja dhe masa të reja. Nenin 96-b në Kodin Penal plotësohet me një ndëshkim dytësorë (indirekt) – ndalohet përdorimi i fondeve nga buxheti i Republikës së Maqedonisë për partitë politike, denim ky që mund tu shqiptohet personave juridik që e kanë keqpërdorur veprimin e tyre dhe ekziston rreziku në të ardhmen për të përsëritur veprimin. Një ashtu ne nenin 165-a parashihet një vepër penale e re "Abuzimi i mjeteve për financimin e fushatës zgjedhore". Domethënë, me ndryshimin e paragrafit 2 të kësaj vepre nga prilli 2011, janë zgjeruar ndjeshëm elementet e përgjegjësisë, pikërisht në lidhje me fondet për financimin e fushatës zgjedhore.⁶⁰

Për personin përgjegjës ne subjektin juridik parashihet dënim me burg prej të paktën 5 vjetësh nëse nuk paraqet donacionet apo mjetet e tjera për financimin e fushatës zgjedhore, do të parandalojë mbikëqyrjen mbi financimin, nuk do të dorëzojë një raport financiar ose do të japë të dhëna të rreme dhe jo të plota dhe do të paguaj mjete në kundërshtim me qëllimin e financimit të fushatës zgjedhore si dhe do të abuzoj me autorizimin e dhënë. Neni 165-b parashikon shqiptimin e detyrueshëm të dënimit "Ndalimi i kryerjes së profesionit, veprimtarisë ose detyrës" nga 1 deri

⁶⁰ Kodi Zgjedhor, teksti integral, 2011, Gazeta zyrtare nr. 27

në 10 vjet kryerësit të një vepre penale kundër zgjedhjeve dhe votimit, në përputhje me kushtet e parashikuara në nenin 38-b të Kodit Penal.

Ndryshimet në Kodin Penal janë në përputhje me ndryshimet dhe plotësimet në Kodin Zgjedhor, ku janë regjistruar rekomandimet e fundit nga raporti përfundimtar i misionit vëzhgues të OSBE/ODIHR për zgjedhjet e zhvilluara në vitin 2008 dhe 2009, si dhe mendimi i Komisionit të Venecias ku theks të veçantë është vënë në financimin e fushatës zgjedhore. Ndër ndryshimet më kryesore janë futja e detyrimit për të dorëzuar raporte periodike financiare nga organizatori i fushatës zgjedhore dhe atë në ditën e njëmbëdhjetë nga dita e fillimit të fushatës zgjedhore dhe një ditë pas përfundimit të fushatës zgjedhore. Ata janë të detyruar të dorëzojnë raportet financiare tek Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, Komisioni Shtetëror për ndalimin e Korrupsionit si dhe Enti Shtetërorë për Revizion. Për herë të parë, vendoset detyrim që enti shtetërorë për revizion të filloj një procedurë kundërvajtëse ose brenda 30 ditëve të ngrej padi penale deri te prokurori kompetent publik nëse konstatohen parregullsi në raporte.

2. Vështirime të përgjithshme

Një nga parakushtet themelore për sundimin e ligjit dhe të së drejtës për të praktikuar demokracinë në shtetet moderne paraqet e drejta zgjedhore. E drejta për të votuar, së bashku me të gjitha karakteristikat, metodat, teknikat e përzgjedhjes, përbëjnë një kusht pa të cilin një shtet nuk mund të deklarohej si demokratik. Përmes zbatimit dhe respektimit të së drejtës për të votuar, të dyja anët e fenomenit, legjitimitetit dhe ligjshmërisë janë përmbushur. Legjitimiteti përfaqëson pëlqimin e shumicës së popullsisë së votuesve në politikat e qeverisë, politikat e ndjekura nga partitë politike në pushtet. Nga ana tjetër, ligjshmëria është e lidhur ngushtë me mbajtjen korrekte dhe të ligjshme të zgjedhjeve. Problemi i veçantë është parregullsia zgjedhore që pengon procesin zgjedhor. Inkriminimi i akteve të caktuara si vepra penale kundër zgjedhjeve dhe votimit në Kodin Penal të Republikës së Maqedonisë justifikohet nga rëndësia e zgjedhjeve si një nga përfaqësuesit më karakteristikë të demokratizimit.⁶¹

---

⁶¹ Габеров, М., Казнено правни аспекти на изборите и изборниот процес во Република Македонија, Скопје, 2015

2.1 Pengimi i të drejtës së zgjedhjeve dhe votimeve

Me inkriminimin e veprës penale parandalimi i krimit të zgjedhjeve dhe votimit në nenin 158 të Kodit Penal është bërë përpjekje për të kryer eliminimin e parandalimit të dhunshëm të zgjedhjeve dhe votimit. Vepra llogaritet e kryer nga ai që me përdorimin e forcës, kërcënimit serioz ose në ndonjë mënyrë tjetër parandalon apo pengon zgjedhjet ose votimin, ose pengon dhe ndalon përcaktimin dhe shpalljen e rezultateve të votimit. Nëse analizohet mirë ekzistenca ligjore e kësaj vepre mund të shihet se mbrojtja shkon edhe më larg për dallim nga vetëm parandalimi i parregullsive zgjedhore dhe votimit, por perkundrazi në inkriminimin ligjor nënvizohen parandalimi ose pamundësimi i shpalljes së rezultateve zgjedhore.

Shkelja e lirisë së përcaktimit të votuesve njëashtu është paraparë si krim kundër zgjedhjeve dhe votimit në Republikën e Maqedonisë (neni 160 i Kodit Penal). Si objekt mbrojtës në këtë vepër penale paraqitet liria e përcaktimit të votuesit e cila shprehet me anë të aftësisë së tij për tu kandiduar ose jo, të del në votime ose jo, si dhe për kend të votojë. Mbrojtja e kësaj lirie të përcaktimit të votuesve është një parakusht për të siguruar dhe kryer zgjedhje të lira, të drejta dhe demokratike në një shoqëri.

Kjo vepër penale kryhet me paramendim dhe kryerësi mund të jetë çdo person. Si masë ndëshkuese ndaj kësaj vepre penale Kodi Penal parasheh dënime me burg nga 6 muaj deri në 5 vjet për veprën penale themelore nga paragrafi 1 ku thuhet se ai që përdor forcën, kanosjen seroze, ose në ndonjë mënyrë tjetër e pamundëson ose pengon rrjedhën e zgjedhjeve dhe votimeve. Ndërsa dënim më i rëndë me burg nga 1 deri në 10 vite ju shqiptohet kur vepra penale kryhet në mënyrë të organizuar ose në zonat e dy ose me shume njësi lokale. Në këtë rast dënimi është i njëjtë si për organizatorët ashtu edhe për anëtarët e tjerë të organizatës.⁶²

2.2 Keqpërdorimi i të drejtës zgjedhore

Objekt mbrojtës në veprën penale (keqpërdorimi i të drejtës zgjedhore, nenit 161 i Kodit Penal shfaqet sistemit zgjedhor. Sistemi zgjedhor në tërësi mund të funksionojë dhe përfaqësojë vullnetin e qytetarëve dhe votuesve vetëm në qoftë se në votime marrin pjesë subjekte, persona me të drejtë vote, ose sipas ligjit, personat që kanë mbushur moshën 18 vjeçare dhe që kanë aftësi

---

⁶² Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme, faqe 59, Tetovë 2007

të plotë të punës. Vetë inkriminimi i kësaj vepre penale është përfaqësuar nga dy forma dhe atë, votimi për një person tjetër ose duke votuar me shumë se një herë.

Kjo vepër penale konsiderohet se është kryer kur ndokush voton në emër të ndonjë personi tjetër ose edhe pse ka votuar tenton të votojë për herë të dytë. Kjo vepër penale kryhet me dashje dhe kryerësi i kësaj vepre penale mund të jetë çdo person. Për këtë vepër penale është paraparë dënim me gjobë ose dënim me burgim deri në 1 vjet.⁶³

2.3 Cënimi i fshehtësisë së votimit

Nëpërmjet veprës penale (cënimi i fshehtësisë së votimit) Neni 159 i Kodit Penal në pjesën ku kryhet mbrojtja kundër veprimeve të pamundësimit të ushtrimin të kësaj të drejte sigurohet mbrojtja e së drejtës zgjedhore aktive dhe pasive. Në këtë vepër, është karakteristike ajo që inkriminimi ka për qëllim procedurën zgjedhore, përkatësisht procedurën për regjistrimin e kandidatëve dhe votuesve, ku votuesit i hiqet e drejta për të zgjedhur, për t'u zgjedhur ose për të votuar.

Nëse marrim parasysh faktin se votimi duhet të bëhet në fshehtësi të plotë, atëherë është i arsyeshëm inkriminimi që ka të bëjë me shkeljen e fshehtësisë së votimit (neni 163 i KP).⁶⁴ Për të mbajtur zgjedhje të lira, të drejta dhe demokratike në një shtet, fshehtësia e zgjedhjeve duhet të respektohet në pakufi, fshehtësia paraqet supozim themelor për mbajtjen zgjedhjeve të tilla. Mbrojtja e fshehtësisë së zgjedhjeve dhe votimit i referohet disa aspekteve, si mbrojtja e rezultatit të votimit dhe mbrojtja e rrethanave, si dhe për cilin dhe si ka votuar personi që ka të drejtën për të votuar.

Neni 163 i Kodit penalë të Republikës së Maqedonisë objekt mbrojtës së kësaj vepre penale parasheh marrëdhëniet e vendosura për të siguruar fshehtësinë e votimit të cilat janë të mbrojtura me legjislacionin penal. Parimi i fshehtësisë së votës vjen në shprehje në aspektin e mbrojtjes së rezultatit të votimit, si dhe për atë se për kend ka votuar personi me të drejtë vote. Kjo vepër penale kryhet me dashje dhe kryerës i kësaj vepre penale mund të jetë çdo person.⁶⁵

---

⁶³ Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme, faqe 62, Tetovë 2007

⁶⁴ Kodi Zgjedhor, „Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014 и 199/2014

⁶⁵ Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme faqe 63 Tetovë 2007

3. Mashtrimet zgjedhore dhe korrupsioni gjatë zgjedhjeve dhe votimit

Me inkriminim të ryshfetit gjatë zgjedhjeve dhe votimit bëhet inkriminim i ryshfetit aktiv dhe pasiv (neni 162 i Kodit Penal). Ryshfeti aktiv përfshin ofrimin, dhënien ose premtimin e një dhurate ose përfitim tjetër personal për një person me të drejtë vote, me qëllim që ta bindë atë, të mos ushtrojë apo të ushtrojë të drejtën për të votuar në një kuptim të caktuar. Ndërsa ryshfeti tjetër pasiv kryhet nga një person me të drejtë vote që do të kërkonte për vete ndonjë dhuratë apo përfitim tjetër për të kryer, ose për të mos kryer të drejtën e votës në një kuptim të caktuar. Si objekt i mbrojtjes për këtë krim, përcaktohet sistemi zgjedhor, i cili në thelb kërkon vendim-marrje të paanshme nga qytetarët lidhur me çështjet që kanë të bëjnë me zgjedhjet dhe procesin zgjedhor.

Shkatërrimi i materialit zgjedhor njëashtu parashikohet si vepër penale kundër zgjedhjeve dhe votimit (neni 164 i Kodit Penal). Kuptimi i këtij inkriminimi është në mbrojtjen, sigurinë dhe besueshmërinë e materialit zgjedhor që shërben si dëshmi e ligjshmërisë së zgjedhjeve apo votimit. Në kuadër të fushëveprimit të materialit zgjedhor mund të dorëzohen materialet e mëposhtme që i referohen drejtpërdrejtë zgjedhjeve dhe votimit, një dokument, një libër ose një listë që shërben për zgjedhjet ose votimin, një listë zgjedhore, një fletëvotim, procesverbale të komisionit zgjedhor etj.

Si objekte mbrojtës për veprën penale mashtrim zgjedhor (Neni 165 i Kodit Penal) shfaqet sistemi zgjedhor, objektiviteti i procesit zgjedhor për të siguruar fitoren e zgjedhjeve të atij që ka marrë më së shumti vota, duke deklaruar rezultatin e vërtetë të atij që ka fituar shumicën e votave në procesin zgjedhor ku vendimmarrëse mund të jetë edhe vetëm një votë. Gjithashtu, përmes këtij inkriminimi mbrohet edhe, e drejta e votës që mund të cënohet, e cila mund të arrihet me sekuestrimin e një ose më shumë fletëvotimeve. Si rezultat i ekzekutimit të veprimeve që përbëjnë ekzistencën ligjore të kësaj vepre penale arrihet deri te dëmtimi serioz i procesit zgjedhor dhe të drejtës për të votuar si, falsifikimi i fitores zgjedhore gjegjësisht falsifikimi i rezultateve zgjedhore në përgjithësi.

Ligji penal parashikon gjithashtu veprën abuzimi i mjeteve për financimin e fushatës zgjedhore (neni 165-a). Organizatori i fushatës i cili nuk e raporton burimin e financimit do të parandalojë mbikëqyrjen mbi shpenzimin e fondeve, nuk do të paraqesë një raport financiar, do ti

tejkalon kufizimet e lejueshme ligjore në shumën e fondeve ose, dhe të përdor fondet të paligjshme do të dënohet me burgim prej së paku 5 vjet.

Njëashtu dënim me burg prej së paku 5 vjet është parashikuar edhe për personin përgjegjës të subjektit juridik, donatori i cili nuk do të paraqesë donacionet, duke siguruar fonde më të larta se sa parashikon ligji, nuk do të dorëzon raport financiar osë jep informacione jo te sakta për donacionet dhe do të pamundësojë organin e autorizuar në mbikqyrjen e financimit të fushatës zgjedhore. Dënim me burg deri në 3 vjet është parashikur edhe për atë i cili në fshehtësi do të jep donacion për ndonjë fushatë zgjedhore të huaj ose fushatë në të cilën edhe vete merr pjesë me një shume më të lartë e cila e tejkalon maksimumin ligjor. Kur këta keqpërdorime bëhen nga persona juridik parashihet dënim në të holla. Këto abuzime gjithashtu përfshijnë ndalimin e kryerjes së profesionit, veprimtarisë ose detyrimin dhe ndalimin e përdorimit të fondeve për financimin e partive politike.

Kapitulli i IV-të

1. Hulimtimi Empirik

Republika e Maqedonisë paraqet një zonë veçanërisht interesante për të analizuar ecurinë e procesit zgjedhor në kuadër të zgjedhjeve të drejta dhe të lira, pa asnjë mundësi egzistuese paraprake të shkeljes dhe cënimit të së drejtës së votës. Shtrirja e rrethanave që është tipike për këtë vend dhe njëkohësisht e dallon atë nga vendet e tjera Evropiane është ndjekja e balancit multi-etnik, i cili në një masë kontribuon edhe për tensione plotësuese dhe situata konflikti.

E njëjta gjë i referohet shpesh kushteve të ndryshme socio-kulturore në mesin e rritjes dhe zhvillimit të popullsisë në pjesë të ndryshme të vendit, gjë që lejon një perceptim të ndryshëm të ushtrimit të së drejtës së votës, si dhe procedurën e përgjithshme për zgjedhjen e përfaqësuesve të popullit në organet përfaqësuese.

Nga ana tjetër, është veçanërisht e rëndësishme të shihet gjendja e brendshme dhe aspektet e administrimit të administratës të angazhuar në zhvillimin e procesit zgjedhor brenda organeve zgjedhore që janë kompetente për këtë procedurë. Sinkronizimi i brendshëm dhe respektimi i specifikave socio-kulturore që qeverisin në rajonet e ndryshme të Republikës së Maqedonisë është një sfidë e veçantë për institucionet dhe organet kompetente për zhvillimin e procesit zgjedhor. E gjithë kjo rrjedh nga nevoja që nevojitet për të promovuar në vazhdimësi, fushate që do të kuptohet siç duhet nga popullata në fjalë, me qëllim të parandalimit të shkeljeve të të drejtave zgjedhore, në veçanti të drejtës për respektimin e fshehtësisë së votimit, gjë që konsiderohet thelbësore dhe vendimtare.

Aftësia për të analizuar këtë raport në mënyrë plotësuese është prezantuar gjatë realizimit të hulumtimit empirik në vijim, me qëllim të shihet disponimi si dhe njohuritë e fituara në lidhje me të drejtat dhe detyrimet e qytetarëve për të marrë pjesë në procesin zgjedhor. Në këtë mënyrë, përftohet një pasqyrë e plotë dhe reale në lidhje me analizën e çështjeve, por gjithashtu përpilohen konkluzione dhe rekomandime të përshtatshme për përmirësimin e procesit zgjedhor.

Hulumtimi empirik në këtë punim të magjistraturës paraqitet nëpërmjet të dhënave të marra nga pyetësi i anketues 1. Koncepti bazë metodologjik në hulumtimin empirik ka për qëllim të testojë hipoteza të veçanta mbi analizat dhe komentet e të cilave përfundimisht testohen hipotezat kryesore dhe të përgjithshme.

Hulumtimi përfshin një grup të synuar prej 100 të anketuarish që marrin pjesë rregullisht në procesin zgjedhor. Të dhënat sublimohen në bazë të përgjigjeve të fituara në hulumtim dhe përzgjidhen në drejtim të provimit të hipotezave specifike dhe të përgjithshme brenda hulumtimit.

Sa i përket të dhënave demografike në kuadër të këtij hulumtimi, janë marrë të dhënat e mëposhtme:

1) Gjinia

Meshkuj	Femra
54	46

2) Mosha

nga 18-29 vite.	nga 30-49 vite.	50 vite. dhe më shumë
31	49	20

3) Përkatësia etnike

Maqedon	Shqiptar	Turk	Rom	Të tjerë
44	24	9	8	15

4) Niveli arsimorë

Filllore	Mesme	E larte	Magjistër/doktor shkence
/	35	46	19

5) Gjithsej stazh pune

deri ne 5 vite	nga 5-10 vite	nga 11-20 vite	mbi 20 vite
19	24	44	13

Anketa është realizuar ndaj një grupi qytetarësh të caktuar në një periudhë kohore nga 15.03.2018 – 01.04.2018

1.1. Testimi i hipotezave

1.1.1. Testimi i hipotezës specifike (të veçantë) 1

Hipoteza e parë e veçantë që do të testohet është: " Nëse ka një fushatë efikase dhe efektive për të drejtat e votuesve brenda shoqërisë, konform dispozitave të Kodit Zgjedhor, në atë rast zvogëlohen në masë të madhe mundësitë e shkeljes së fshehtësisë së votimit ".

Hipoteza u testua në një grup të synuar prej 100 të anketuarish në territorin e Republikës së Maqedonisë.

Kjo hipotezë është testuar nëpërmjet përgjigjeve të pyetjeve:

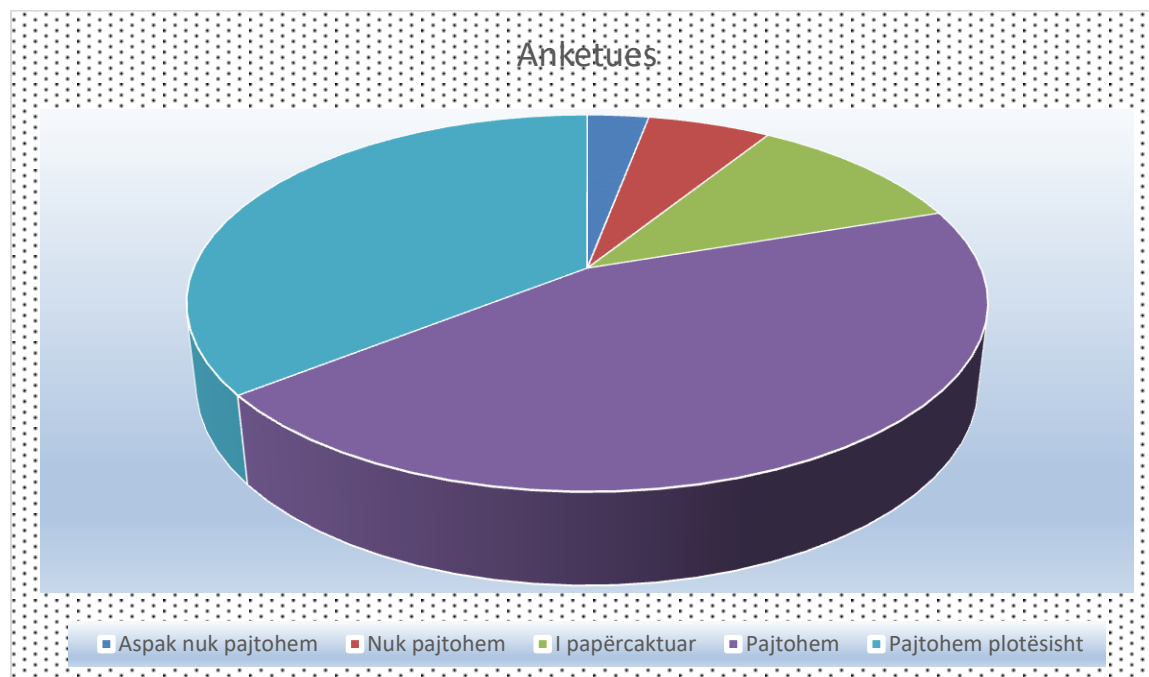
- Numër 5 nga pyetësi anketues nr. 1, ku thuhet: "Vlerësoj se është e nevojshme të bëhen përpjekje shtesë në kuadër shoqëror për informimin e qytetarëve për të drejtat e tyre të votimit për të parandaluar abuzimet zgjedhore".
- Numër 6 nga pyetësi anketues nr. 1, ku thuhet: "Fushatat që synojnë edukimin e popullsisë për të drejtat e tyre të votimit nuk janë mjaft të efektshme, sepse ato nuk janë mjaft të përmbytshme".

Përgjigje nga pyetjet u morën nga të anketuarit në territorin e Republikës së Maqedonisë dhe në të njëjtën kohë votues të rregullt gjatë procesit zgjedhor në vend.

Në përgjigjet e pyetjeve nuk përfshihet testimi i variablave, por shpërndarja konsiderohet në raport me numrin e përgjithshëm të të anketuarve.

Shpërndarja e përgjigjeve në pyetjen numër 5, pyetësi anketues nr. 1 "Vlerësoj se është e nevojshme të bëhen përpjekje shtesë në kuadrin shoqëror për informimin e qytetarëve me të drejtat e tyre të votimit me qëllim që të parandalohen abuzimet zgjedhore" mund të shihet në Grafikun 1:

Grafiku nr. 1: "Vlerësoj se është e nevojshme të bëhen përpjekje shtesë në kuadrin shoqëror për njohjen e qytetarëve me të drejtat e tyre të votimit me qëllim që të parandalohen abuzimet zgjedhore".

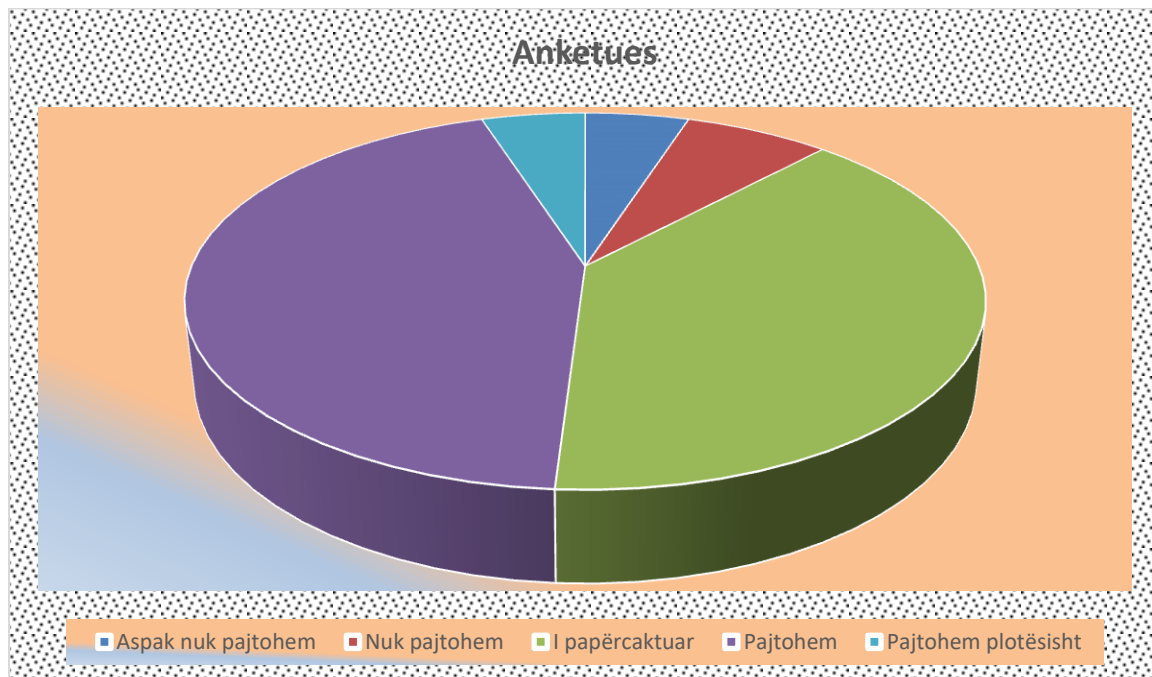

Burimi: Hulumtimi i vetë autorit

Sipas të dhënave të mësipërme ekziston një përqindje e lartë e mbështetjes nga të anketuarit kur bëhet fjalë për të kuptuar se sa është investuar dhe sa duhet investuar për të informuar publikun për të drejtat e votimit për të parandaluar abuzimin e të drejtave të tyre gjatë procesit zgjedhor. Sipas të dhënave të fituara, 80% e të anketuarve pajtohen me pohimin kategoritë: ("pajtohem" dhe "pajtohem plotësisht"), 11% e të anketuarve janë të pavendosur sipas mendimit të tyre dhe 9% e të anketuarve nuk pajtohen me qëndrimin: ("aspak nuk pajtohem" dhe "nuk pajtohem"). Si rrjedhojë, është me rëndësi të veçantë që politika dalëse e vendit të përfaqësohet në një kornizë strategjike për afrimin më të afërt me qytetarët që u duhet të njohin fillimisht të drejtat dhe detyrimet e tyre elektorale dhe për më tepër të dinë se për kend do të japin votën e tyre, në bazë të kompetencave të përcaktuara dhe preferencat e tyre personale. Pikërisht në bazë të kësaj strukture të paraqitur duhet të themelohet fushata për njohjen e hollësishme të qytetarëve me të drejtat e tyre zgjedhore për të parandaluar abuzimin e të njejtave, gjë që më vonë do të reflektohej në përzgjedhjen joreale të kandidatëve të cilët për një mandat të caktuar do të përfaqësonin qytetarët në organet shtetërore përfaqësuese.

- Shpërndarja e përgjigjeve në pyetjen numër 6, pyetësi anketues nr. 1 "Fushatat që synojnë edukimin e popullsisë për të drejtat e tyre të votimit nuk janë mjaft të efektshme, sepse ato nuk janë mjaft përmbajtësore" mund të shihet në Grafikon 2:

Grafiku nr. 2: "Fushatat që synojnë edukimin e popullsisë për të drejtat e tyre të votimit nuk janë mjaft të efektshme, sepse ato nuk janë mjaft përmbajtësore"

Burimi: Hulumtimi i vetë autorit

Grafiku nr. 2 paraqet aspektet e të menduarit të të intervistuarve rreth asaj se sa mendojnë se fushatat që lidhen me edukimin e popullsisë për të drejtat e tyre të votimit, janë efektive apo jo.

Lidhur me shpërndarjen e përgjigjeve, 12% nuk pajtohen me pohimin (kategoritë "aspak nuk pajtohem" dhe "nuk pajtohem"), 39% e të anketuarve janë neutral dhe 49% e të anketuarve pajtohen me paragrafin (kategoritë: "pajtohem" dhe "pajtohem plotësisht"). Si pasojë, ekziston një nivel i ulët i mos përkrahjes së pohimit nga ana e të anketuarve, që do të thotë se votuesit si të anketuar në kuadër të këtij hulumtimi empirik, vlerësojnë se fushatat shtetërore publike nuk janë mjaft të plota, pra ata nuk mbulojnë të gjitha elementet e nevojshme që zgjedhësit të marrin një pasqyre të plotë në lidhje me të drejtat e tyre të votimit, ose ekziston mundësia që vetë fushata të

mos adaptohet sipas mentalitetin të popullatës nga, aspekti socio-kulturore, në mënyrë që e njejta në bazë të nevojës nuk mund të kuptohet.

Përqindja mes të të anketuarve neutralë dhe të anketuarve që mbështesin qëndrimin nuk është shumë e ndryshme (10%), kështu që e njejta aludon ndoshta në mungesë të mjaftueshme se sa fushata ka për qëllim të promovoj procesin zgjedhor dhe të drejtat e votuesve, por edhe sa ato janë efikase dhe efektive. Në bazë të asaj që u tha më sipër, është e nevojshme që në të ardhmen të shihen dobësitë e votuesve nga aspekti i paqartësive të caktuara gjatë kohëzgjatjes së procesit zgjedhor, dhe sipas tyre, duhet të aludohet në promovimin e një fushate të përshtatur.

***

Në bazë të të dhënave të paraqitura në grafikun 1 dhe grafikun 2, të cilat shpjegohen në mënyrë plotësuese, analizohet dhe interpretohet hipoteza e posaçme 1 dhe e njejta vërtetohet si pozitive, pra:

"Nëse ka një fushatë efikase dhe efektive për të drejtat e votuesve brenda shoqërisë, konform dispozitave të Kodit Zgjedhor, në atë rast zvogëlohen në masë të madhe mundësitë e shkeljes së fshehtësisë së votimit ".

1.1.2 Testimi i hipotezës specifike (të veçantë) 2

Hipoteza e dytë që do të testohet thotë: *"Nëse ngritet një nivel më i lartë i vetëdijes për sa i përket mënyrës së arritjes së fitores gjatë zgjedhjeve në bazë të kompetencave të deklaruara nga kandidatët (individët apo partitë politike), në atë rast, pritët parandalim i situatave të shpërdorimit apo abuzimit të së drejtës së votës, në veçanti fshehtësisë së votimit si një e drejtë e pakontestueshme për të votuar ".* Hipoteza u testua në një grup qytetarësh të synuar prej 100 të anketuarish në territorin e Republikës së Maqedonisë.

Kjo hipotezë është testuar nëpërmjet përgjigjeve të pyetjeve:

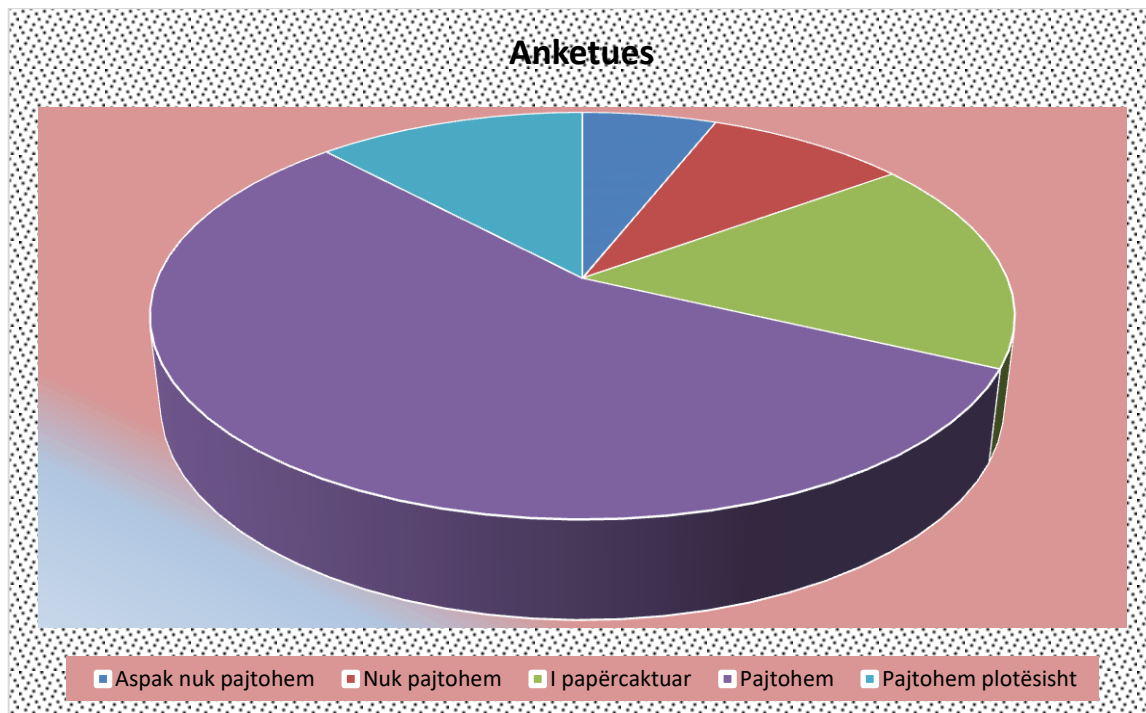
- Numër 7 nga pyetësi anketues nr. 1, ku thuhet: "Vlerësoj se në Republikën e Maqedonisë, kandidatët gjatë zgjedhjeve, sidomos partitë politike, në mënyrë joetike përpiqen të fitojnë me rezultatet e zgjedhjeve"
- Numër 8 nga pyetësi anketues nr. 1, ku thuhet: "Vlerësoj se e drejta për votim të fshehtë shpesh rrezikohet gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë"

Përgjigje nga pyetjet u morën nga të anketuarit në territorin e Republikës së Maqedonisë dhe në të njëjtën kohë votues të rregullt gjatë procesit zgjedhor në këtë vend.

Në përgjigjet e pyetjeve nuk është përfshirë testimi i variablave, por shpërndarja konsiderohet në raport me numrin e përgjithshëm të të anketuarve.

Shpërndarja e përgjigjeve në pyetjen numër 7, pyetsori anketues umër 1 "Vlerësoj se në Republikën e Maqedonisë, kandidatët gjatë zgjedhjeve, sidomos partitë politike, në mënyrë joetike përpiqen të fitojnë me rezultatet e zgjedhjeve" mund të shihet në grafikun numer 3:

Grafiku nr. 3: "Vlerësoj se në Republikën e Maqedonisë, kandidatët gjatë zgjedhjeve, sidomos partitë politike, në mënyrë joetike përpiqen të fitojnë me rezultatet e zgjedhjeve"

Burimi: Hulumtimi i vetë autorit

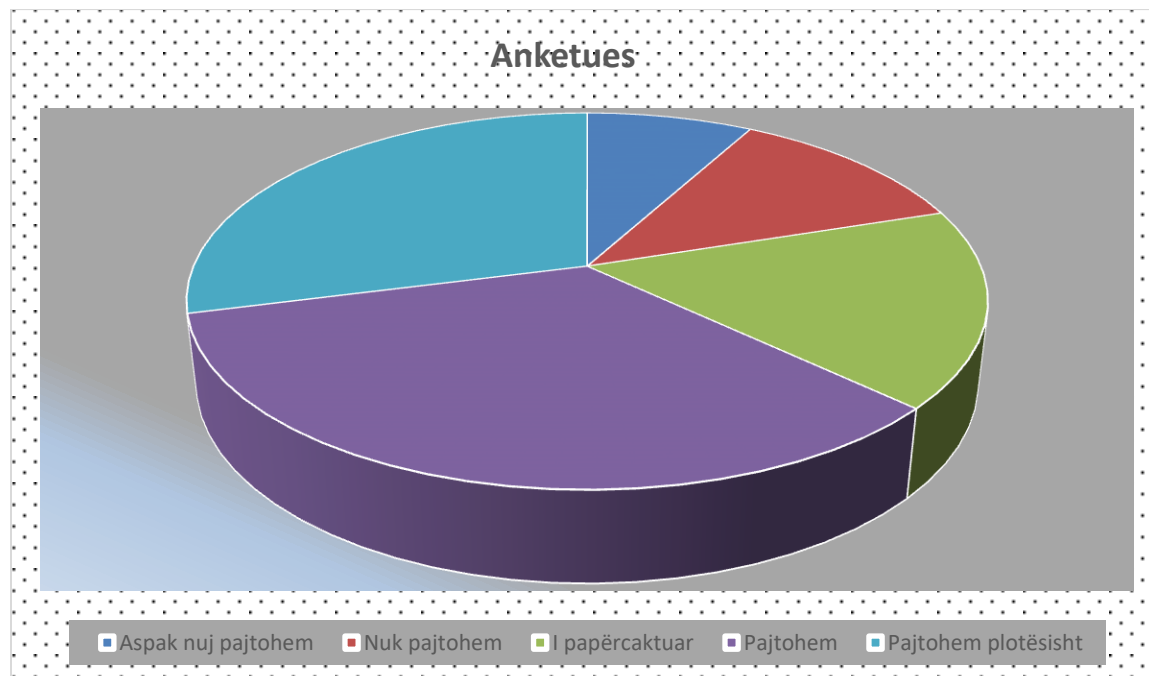
Sipas rezultateve të fituara të paraqitura në Grafikun 3, shihet se në mesin e të anketuarve ka një përqindje të lartë mosbesimi midis kandidatëve në listat zgjedhore, veçanërisht partitë politike, në lidhje me rrugën që ata zgjedhin për të fituar zgjedhjet. Ekziston mundësia që e gjithë kjo të ndodhë për shkak të raporteve përfundimtare të misionëve të vëzhgimit gjatë zgjedhjeve që më së shpeshti kontestohen nga pjesmarrësit në procesin zgjedhor. Më tutje, analiza përcaktohet

në bazë të mëposhtme: 69% e të anketuarve mbështesin pozicionin (kategoritë: "pajtohem" dhe "pajtohem plotësisht") 17% e të anketuarve janë neutralë në lidhje me qëndrimin dhe 14% e të anketuarve nuk pajtohen me pohimin (kategoritë: "aspak nuk pajtohem" dhe "nuk pajtohem").

Në bazë të asaj që u tha më sipër, nevojitet një fushatë serioze për të ndryshuar qëndrimin e popullatës dhe njëkohësisht rivendosjen e besimit tek përfaqësuesit e popullit dhe partitë politike që drejtojnë kandidatët e tyre, veçanërisht në lidhje me mënyrën se si të arrihet fitore gjatë procesit zgjedhor. Vetëm me transparencë, llogaridhënie nga autoritetet zgjedhore, si dhe njohuri për të gjitha aspektet e shkëljes të së drejtës së votës, duke eliminuar mundësinë për ndodhjen e këtyre devijimeve zgjedhore atëherë, mund të pritet një situatë pozitive dhe përmirësim i gjendjes reale në këtë fushë.

Shpërndarja e përgjigjeve në pyetjen rumër 8, pyetsori anketues umër "Vlerësoj se e drejta për votim të fshehtë shpesh rrezikohet gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë" mund të shihet në grafikun nr.4

Grafiku nr.4: „ Vlerësoj se e drejta për votim të fshehtë shpesh rrezikohet gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë"

Burimi: Hulumtimi i vetë autorit

Sipas të dhënave të fituara, të paraqitura në grafikun nr. 4, fitohet një perceptim i qartë lidhur me qëndrimin e të anketuarve lidhur me shkallën e shkeljes të së drejtës për fshehtësi gjatë votimit të votuesve. Ka përsëri një përqindje mbizotëruese në të cilën shumica e të anketuarve pajtohen me konstatimin. Në të vërtetë, 63% e të anketuarve pajtohen me konstatimin (kategoritë: "pajtohem" dhe "pajtohem plotësisht"), 20% e të anketuarve nuk pajtohen me konstatimin (kategoritë: "aspak nuk pajtohem" dhe "nuk pajtohem") dhe 17% e të anketuarve janë të pavendosur. Sipas rezultateve të marra, është e qartë se të anketuarit, të cilët në të njëjtën kohë janë një grup i synuar i votuesve, kanë njohuri se parregullësi zgjedhore ndodhin, veçanërisht në fushën e shkeljes së fshehtësisë gjatë votimit.

Domethënë, e gjithë kjo sugjeron se organet zgjedhore dhe misionet e monitorimit duhet të tregojnë kujdes të madh gjatë zgjedhjeve, me qëllim që të zvogëlohet përqindja e rasteve të abuzimit të votimit gjegjësisht të fshehtësisë së votimit. Gjithashtu, ka nevojë për fushata që paraqesin vetëdije më të madhe në mesin e qytetarëve se ka mundësi për shpërdorim të të drejtës së votës së tyre. Vetëm në këtë mënyrë mund të pritet ulja e manipulimit të qytetarëve, veçanërisht në zonat rurale, me qëllim për të theksuar rëndësinë e secilës votë individualisht, sepse kjo ka një ndikim të madh në ndryshimin e disa politikave për të krijuar një nivel afatgjatë në drejtim pozitiv.

***

Në bazë të të dhënave të përpunuara të paraqitura në Grafikun 3 dhe Grafikun 4, të cilat shpjegohen në mënyrë plotësuese, Hipoteza e veçantë 2 analizohet, interpretohet dhe vërtetohet pozitivisht, pra:

"Nëse ngritet një nivel më i lartë i vetëdijes për sa i përket mënyrës së arritjes së fitores gjatë zgjedhjeve në bazë të kompetencave të deklaruara nga kandidatët (individët apo partitë politike), në atë rast, pritët parandalim i situatave të shpërdorimit apo abuzimit të së drejtës së votës, në veçanti fshehtësisë së votimit si një e drejtë e pakontestueshme për të votuar".

1.1.3 Testimi i hipotezës së përgjithshme (gjenerale)

Hipoteza e përgjithshme që do të testohet thotë: *"Nëse kodi zgjedhor respektohet plotësisht nga autoritetet kompetente për zhvillimin e zgjedhjeve, si dhe nga palët e interesuara dhe publiku, atëherë pritët që të zhvillohen zgjedhje të drejta dhe transparente."*

Hipoteza është testuar në një grup të synuar prej 100 të anketuarve në territorin e Republikës së Maqedonisë.

Kjo hipotezë është testuar nëpërmjet përgjigjeve të pyetjeve:

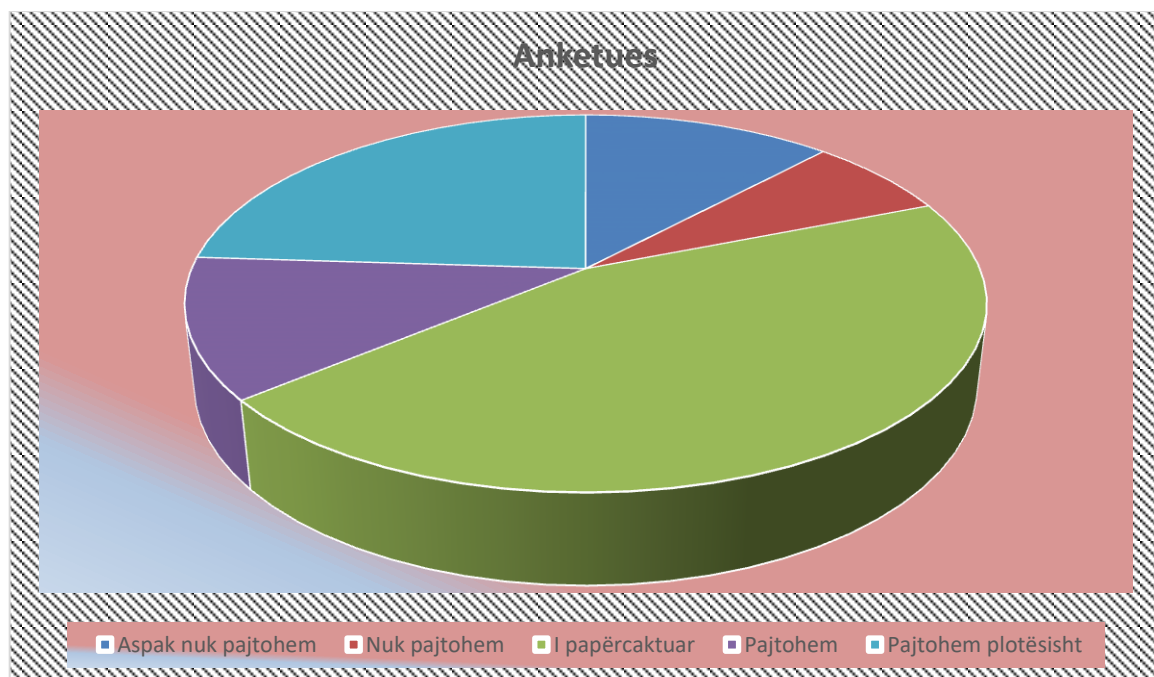
- Numër 12 nga pyetësi anketues nr.1, ku thuhet: “Kodi Zgjedhor është një dokument publik që është i qasshëm për të gjithë qytetarët, por ende nuk ka nivel të lartë të ndërgjegjësimit për nevojën e respektit të plotë të tij, me çrast shpesh evitohen aspekte të rëndësishme të veprimit të tij”

Përgjigje nga pyetjet u morën nga të anketuarit në territorin e Republikës së Maqedonisë dhe në të njëjtën kohë votues të rregullt gjatë procesit zgjedhor në vend.

Në përgjigjet e pyetjeve nuk është përfshirë testimi i variablave, por shpërndarja konsiderohet në raport me numrin e përgjithshëm të të anketuarve.

Shpërndarja e përgjigjeve në pyetjen numër 12, pyetësi anketues numër 1 “Kodi Zgjedhor është një dokument publik që është i qasshëm për të gjithë qytetarët, por ende nuk ka nivel të lartë të ndërgjegjësimit për nevojën e respektit të plotë të tij, me çrast shpesh evitohen aspekte të rëndësishme të veprimit të tij” kjo mund të shihet në grafikun nr.5:

Grafiku nr.5: “Kodi Zgjedhor është një dokument publik që është i qasshëm për të gjithë qytetarët, por ende nuk ka nivel të lartë të ndërgjegjësimit për nevojën e respektit të plotë në të, me çrast shpesh evitohen aspekte të rëndësishme të veprimit të tij”

Burimi: Hulumtimi i vetë autorit

Të dhënat e paraqitura në grafikun 5, janë veçanërisht të rëndësishme sepse ato përfaqësojnë një bazë esenciale për të vërtetuar hipotezën e përgjithshme. Përkatësisht, perceptimi i të anketuarve në lidhje me Kodin Zgjedhor është i një rëndësie të veçantë. Është e rëndësishme të theksohet se Kodi Zgjedhor, mbi të gjitha është, një dokument publik që duhet të jetë i qasshëm për të gjithë qytetarët, por jo vetëm si dokument shpërndarës, por gjithashtu duhet të respektohet plotësisht nga të gjitha institucionet kompetente në mënyrë që të ketë zbatueshmëri reale. Lidhur me këtë çështje, është marrë shpërndarja e përgjigjeve në vijim: 45% e të anketuarve janë të pavendosur në lidhje me konstatimin, 19% nuk pajtohen (kategoritë: "aspak nuk pajtohem" dhe "nuk pajtohem") dhe 36% e të anketuarve pajtohen me konstatimin (kategoritë: "pajtohem" dhe "pajtohem plotësisht"). Sipas kësaj, ekziston një përqindje e lartë e të anketuarve që janë të pavendosur, duke supozuar se nuk kanë informacion të mjaftueshëm të saktë lidhur me çështjet ose nuk dinë ta interpretojnë qëndrimin e tyre. As përqindja e atyre që pajtohen me konstatimin nuk është e papërfillshme (36%). Megjithatë, megjithëse kjo çështje ka ardhur në një pozitë të ndarë, është e qartë se qytetarët nuk e kuptojnë plotësisht përmbajtjen e tij dhe, as që e kuptojnë se në teren ekziston zbatueshmëria e plotë e të njëjtit, dhe kjo gjë në të ardhmen duhet të ndryshohet.

***

Në bazë të të dhënave të paraqitura në Grafikun 5, të cilat shpjegohen në mënyrë plotësuese, Hipoteza e përgjithshme analizohet dhe interpretohet dhe vërtetohet pozitivisht, pra:

"Nëse Kodi Zgjedhor respektohet plotësisht nga organet kompetente për zhvillimin e zgjedhjeve, si dhe nga palët e interesuara dhe publiku, në këtë rast priten zgjedhje të drejtë dhe transparente".

Përfundimi

Me qëllim që zgjedhjet të karakterizohen si të drejta dhe demokratike, në kuadër të së cilave parandalohet shkelja e fshehtësisë së votimit si dhe shkelja e kësaj të drejte, është e nevojshme që të i kushtohet vëmendje të gjithë procesit zgjedhor, si gjatë zgjedhjeve ashtu edhe para dhe pas përfundimit të tyre. Në këtë drejtim, është respektimi i rregullave të sakta mbi procesin zgjedhor në të cilin të gjithë pjesëmarrësit vihen në një pozitë të barabartë, duke garantuar se normat do të respektohen, dhe se rregullat e lojës zgjedhore nuk do të jenë vetëm formale, por reale. Duke u bazuar në atë që u tha më sipër, me qëllim që zgjedhjet të janë baza për ndërtimin e demokracisë nuk është e rëndësishme vetëm ajo që përmban Kodi Zgjedhor, por edhe mënyra se si është aplikuar, gjegjësisht si funksionojnë instrumente të caktuara specifike në praktikë. Ndryshimet në legjislacionin zgjedhor janë hapi i parë, por jo i mjaftueshëm për zgjedhje të drejta. Vullneti i të gjitha palëve pjesëmarrëse në zgjedhje që të përmbahen normave ligjore është baza për zgjedhje të lira dhe për të parandaluar shkeljen e fshehtësisë së votimit. Vullneti i aktorëve politikë të heqin dorë nga të gjitha përpjekjet për të falsifikuar rezultatet e zgjedhjeve përmes akteve të ndryshme të ndaluara, duke filluar nga dhuna zgjedhore nëpërmjet formave të tjera të presionit, deri te mohimi i së drejtës për të votuar me anë të votimit familjar dhe vullneti i autoriteteve kompetente për të dënuar këto përpjekje, janë vendimtare për cilësinë e zgjedhjeve.

Për të siguruar zgjedhje të ndershme, është e nevojshme të ndërtohet një kulturë në të cilën dënohet mosrespektimi dhe mospërfillja e rregullave ligjore. Për më tepër, për të vendosur zgjedhje të ndershme, nevojitet një sistem në të cilin mospërfillja dhe evazioni i rregullave ligjore i nënshtrohet sanksioneve efektive. E gjithë kjo mund të arrihet duke futur një nivel më të lartë të reformave të kërkuara në sistemin politik, ekonomik dhe gjyqësor, dhe ndërtimin e vetëdijes që mbështet vlerat e shtetit ligjorë, e cila do të përmirësojë teknikat për të mbrojtur ato vlera, teknikat që kanë potencial për të krijuar një rrezik të madh për ata që janë duke u përpjekur të shkelin ose anashkalojnë rregullat zgjedhore dhe të ligjeve tjera.

Ushtrimi i rregullave zgjedhore kushtëzohet nga regjistrimi i përhershëm i zgjedhësve. Administrata zgjedhore në format e tyre të veprimit formon dhe azhuron këtë dokument publik i cili gjithashtu është dëshmi e egzistimit të së drejtës zgjedhore. Procedura për udhëheqjen dhe mbajtjen e listave të votuesve është e tillë që vetëm një punë profesionale, të ndërgjegjshme, të

saktë, parimore dhe të kujdesëshme të autoriteteve ofron drejtpërdrejt vlefshmërinë e procedurës zgjedhore. Është e domosdoshme bashkëpunimi dhe komunikim më i mirë ndërmjet autoriteteve që sigurojnë informacionin e nevojshëm për azhurimin e listave zgjedhore.

Qytetarët, votues nuk mund të krijojnë një pozicion të domosdoshëm për situatën politike dhe kandidatët nëse nuk janë të informuar. Ky qëndrim do të ndikojë te dalja e votuesve për të votuar, dhe në atë se kush do të fiton. Marrëdhënia në mes të votuesve dhe institucioneve që janë të detyruara të japin informacion në lidhje me zgjedhjet udhëhiqet nga parimet e transparencës së punës, qasje të barabartë në media, barazia në prezantimin e programeve zgjedhore dhe kandidatëve në media, parimi i raportimit të drejtë dhe të lirë, parimi i raportimit në kohë, të vërtetë dhe të paanshëm për votuesit etj.

Organet që janë të përfshira drejtpërdrejt në zhvillimin e zgjedhjeve kanë një përgjegjësi dhe autoritet të madh në lidhje me atë për të bërë që vullneti zgjedhor të transferohet në mënyrë të përshtatshme në mandate politike. Çdo paaftësi në zgjidhjen e çështjeve zgjedhore ose tendencë për të favorizuar një kandidat ose parti politike çon në shmangien e vullnetit zgjedhor dhe mund të ketë pasojë të gjera për rendin socio-politik të shtetit.

Organet që do të kryejnë punën e administratës zgjedhore në lidhje me organizimin dhe menaxhimin e zgjedhjeve, duke pasur parasysh rëndësinë e zgjedhjeve si një fenomen politik dhe shoqëror, duhet të përpiqen që këtë detyrim ta bëjnë më efikas, më të drejtë dhe më transparent që të paraqet procedurën zgjedhore me një nivel të lartë të legjitimitetit. Vetë përbërja e këtyre organeve dhe mënyra e zgjedhjes së anëtarëve tregon nivelin e demokracisë dhe besimit në shoqëri. Gjendja e kulturës politike, respektit, tolerancës dhe gjendjes materiale në shoqëri do të ndikojë në nivelin e organeve formale të pavarura për kryerjen e zgjedhjeve nga pushteti ekzekutiv. Anëtarët e organeve të administratës zgjedhore duhet të jenë të pacenueshëm, profesionale dhe politikisht neutral.

Lloji i sistemit zgjedhor që është përcaktuar në një sistem politik flet për qëllimin që zgjedhjet të jenë më proporcionale në trupin përfaqësues, ose në të të jenë vetëm fituesit e zonave zgjedhore.

Kontrolli i aktiviteteve të të gjithë aktorëve politikë para, gjatë dhe pas votimit, që marrin pjesë në procedurën zgjedhore është një aktivitet i rëndësishëm, si në aspektin e mbrojtjes së

integritetit dhe legjitimitetit të zgjedhjeve, eshtu edhe në drejtim të realizimit dhe respektimit të të drejtave politike. Në këtë kontroll marrin pjesë dhe bashkëpunojnë, trupat me karakter ndërkombëtar si organizata që nuk janë nën ndikim të pushtetit egzekutiv, njëashtu edhe organe për zbatimin e procedurave zgjedhore që janë të obliguar për të organizuar dhe menaxhuar zgjedhjet në mënyrë ligjore dhe të drejtë.

Qëllimi i këtij punimi është të japë një pasqyrë të qartë në procesin zgjedhor, të drejtat dhe detyrimet zgjedhore, si dhe autoritetet zgjedhore dhe partitë e përfshira në procesin zgjedhor. Është me rëndësi të veçantë për shkak se në këtë mënyrë mund të shihen mundësitë në sistem për keqpërdorimin e ligjeve dhe të drejtës zgjedhore, veçanërisht të fshehtësisë së votës e cila konsiderohet si vendimtare në këtë proces. Në mënyrë që të mbështesë pjesën teorike të punimit, është zbatuar hulumtim empirik në një grup të synuar prej 100 qytetarëve të anketuar, të moshës madhore të cilët jetojnë në Republikën e Maqedonisë dhe rregullisht përdorin të drejtën e tyre për të votuar. Anketa u krye në territorin e Republikës së Maqedonisë në periudhën prej 15.03.2018 - 01.04.2018.

Në bazë të hulumtimit të kryer, të dhënat e përpunuara, analizuara dhe të interpretuara për vërtetimin e hipotezave, u konkludua si më poshtë:

- Nëse kodi zgjedhor respektohet plotësisht nga autoritetet kompetente për zhvillimin e zgjedhjeve, si dhe nga palët e interesit dhe publiku, atëherë pritet që të zhvillohen zgjedhje të drejta dhe transparente.
- Nëse ka një fushatë efikase dhe efektive për të drejtën e votuesve brenda shoqërisë, sipas përmbajtjes së Kodit Zgjedhor, atëherë zvogëlohet në masë të madhe mundësia e shkeljes së fshehtësisë së votimit dhe abuzimit të drejtës zgjedhore.
- Nëse ngritet një nivel më i lartë i ndërgjegjësimit në lidhje me mënyrën e fitimit të fitores gjatë zgjedhjeve në bazë të kompetencave të deklaruara nga kandidatët (individët ose partitë politike), në atë rast pritet parandalimi i situatave që shpërdorin të drejtën e votës, në veçanti cënojnë fshehtësinë e votimit si një e drejtë e padiskutueshme e të drejtës zgjedhore.

Rrjedhimisht, në kuadër të zbatimit të Kodit Zgjedhor në Republikën e Maqedonisë për të parandaluar shkeljen e fshehtësisë së votimit, është e nevojshme të merren parasysh:

- Nevoja e zbatimi të plotë dhe efektiv të Kodit Zgjedhor;
- Nevoja në inkluzivitet (përfshirje) në proces dhe dialog konstruktiv midis kandidatëve dhe partive politike që vendosin listat në mënyrë që të zbatohet qartë, saktë dhe në mënyrë transparente Kodi Zgjedhor;
- Nevojiten rregulla të hollësishme për mediat gjatë fushatave zgjedhore me qëllim që të bëhet promovim transparent në publik;
- Aktivitetet normale politike dhe zhvillimi i fushatave janë të drejta themelore dhe duhet të lejohen dhe inkurajohen në çdo kohë. Nevoja për të rregulluar fushatën lidhet kryesisht me të drejta shtesë dhe qasje në media, rregulla të veçanta për qasje të barabartë, fonde dhe shpenzime nga pjesëmarrësit;
- Zhvillimin e një fushate ndërgjegjësimi në lidhje me përgjegjësinë gjatë votimit të votuesve;
- Intensifikimi i masave ndëshkuese dhe përgjegjësisë penale me qëllim parandalimin e shpërdorimit të së drejtës zgjedhore dhe shkeljes së fshehtësisë së votimit;
- Nxitja e një niveli më të lartë të bashkëpunimit ndërmjet organeve të përfshira në procesin zgjedhor dhe administratën e angazhuar për të parandaluar parregullsitë zgjedhore;
- Nxitja e vetëdijes për raportimin e shkeljes të së drejtës së votës me telefon në momentin e caktuar të ndodhjes në mënyrë që të mirren masa ligjore.

Është e rëndësishme të theksohet se çështjet dhe hulumtimet e treguara teorike dhe praktike në kuadër të këtij punimi ofrojnë mundësi për përpunimin e mëtejshëm të çështjes si dhe arritjen e rezultateve shtesë që mund të përdoren në të ardhmen si drejtime strategjike për formimin e mëtejshëm të përmbajtjes së Kodit Zgjedhor, në përputhje me marrëdhëniet shoqërore, sociale, ekonomike, politike dhe kulturore në një vend të caktuar veprimi.

Zbatimi i pesë parimeve bazë të trashëgimisë zgjedhore Evropiane (zgjedhje universale, te barabarta, te lira, te fshehta, dhe te drejtëpërdrejta) është me rëndësi thelbësore për demokracinë.

Së pari: Ato ndihmojnë demokracinë të shprehet në mënyra të ndryshme, por brenda kufijve të caktuar. Këto kufij rrjedhin kryesisht nga interpretimi i parimeve të lartpërmendura; ky tekst përshkruan rregullat minimale që duhen ndjekur për të zbatuar këto parime.

Së dyti, nuk është e mjaftueshme që ligji zgjedhor (në kuptim të ngushtë) të përbëhet nga rregulla që janë në përputhje me parimet zgjedhore Evropiane: këto parime duhet të vendosen në kontekstin e tyre dhe duhet të garantohet besueshmeria e procesit zgjedhor.

Së treti, duhen respektuar rregullat themelore; qendrueshmeria e rregullave duhet të përjashtojë çdo dyshim për manipulim dhe kuadri procedural duhet të lejojë që rregullat e caktuara të zbatohen në mënyrë të efektshme.

Bibliografia

- Габеров, М., Казнено правни аспекти на изборите и изборниот процес во Република Македонија, Скопје, 2015
- Geradin, Damien, Anne Layne-Farrar, Jorge Padilla, A., Jorge. “The ex ante auction model for the control of market power in standard setting organizations” 2013
- Hejvud, Endru Politika, Beograd, Clio, 2004
- Hill, I. David; B. A. Wichmann; D. R. Woodall (1987). Algorithm 123 — Single Transferable Vote by Meek's Method. The Computer Journal. 30 (2): 277–281
- Hofer-Jaronicki, Katerina, Voting and Participation in Direct Democracies, University St. Galen, Berlin, 2015
- Lijphart, A., Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990, Oxford Scholarship Online, October 2011
- Пајванчих, М. Изборно право, Правни факултет Центар за издавачку делатност Нови Сад, 2018
- Пајванчић, М. Речник основних појмова и термина о изборима, Центар за слободне изборе и демократију, Београд, 2001
- Marković, S.B., Okviri demokratije (O demokratiji), Politika i društvo, Beograd, 2005
- Mainwaring, S., Introduction. In S. Mainwaring & C. Welna (Eds.), Democratic accountability in Latin America (pp. 3-33). Oxford: Oxford University Press, 2003
- Nestas, L. H., Building Trust in Equal Voting. Bergen: University of Bergen, Department of Informatics, 2010
- Nelson, Janai, Fair Measure of the Right to Vote: A Comparative Perspective on Voting Rights Enforcement in A Maturing Democracy, New York, St. John’s University, June, 2010
- Nore, H. Open Source Remote Electronic Voting . Vienna: The Ministry of Local and Regional Development, 2010
- Rein, T., Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems. Oxford: Oxford University Press, 2007
- Rene Saran, Serrano, Roberto. The evolution of bidding behaviour in private-values auctions and double auctions, 2010
- Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme, faqe 59, Tetovë 2007
- Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme, faqe 62, Tetovë 2007

Ismail Zejneli, E drejta penale, pjesa e posaçme, faqe 63 Tetovë 2007
Васовић, В. Гоати, В. Избори и изборни систем, Београд, 1993
Васовић, В., Савремене демократије том 1, Београд, 2006
Шкарик С., Силјановска-Давкова, Г. Уставно право (второ, дополнето и изменето издание), Скопје, Култура, 2009
Alvarez, R. M., Hall, T. E., & Trechsel, A. H. Internet Voting in Comparative Perspective: The Case of Estonia. PS: Political Science and Politics (42), 2009, 497-505.
Duverger, M., Which is the best electoral system?” (в. кај Lijphart, A. Grofman, B. (eds.),

Burime tjera

Активни за демократија, Избирачко право, http://www.prvpatglasam.org.mk/?page_id=13
10.06.2018
Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve, Lista e Votuesve, <https://izbirackispisok.gov.mk/> shqyrtuar më
12.04.2018
European Council, The Right To Vote, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Vote_ENG.pdf
shqyrtuar më 09.06.2018
Europski Parlament, Izborni Postupak http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.3.4.pdf
shqyrtuar më 09.06.2018
Electoral Knowledge Network, Electoral Management, <http://aceproject.org/ace-en/topics/em/onePage> shqyrtuar më 10.05.2018
Јовановски, И., За Изборните Модели, Септември, 2015 <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2015/09/izbornite-modeli.pdf> shqyrtuar më 07.05.2018
Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, njësitë zgjedhore, <https://www.sobranie.mk/izborni-edinici-93f5c88a-7d52-4253-999c-d8cdfad56aeb.nsp> shqyrtuar më 08.06.2018
Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë
<https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/Ustavnizmizmeni.pdf> shqyrtuar më 09/06/2018
Voting Rights of the Military,
<http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/204229904> 15.05.2018
Алексоска Р., Прирачник за избори, Граѓанска асоцијација МОСТ, Скопје, 2010

Deklaratë mbi parimet ndërkombëtare të vëzhgimit të zgjedhjeve dhe Kodin e sjelljes për vëzhguesit ndërkombëtar të zgjedhjeve, Kombet e Bashkuara, Nju Jork, 2005

Choosing an Electoral System: issues and alternatives, Praeger, New York 1984, faqe. 34

Electoral System Design. The New International IDEA Handbook, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2005

Kodi Zgjedhor, Teksti integral, 2011

Kodi Zgjedhor, „Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014 и 199/2014,

Kodi Zgjedhor, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 40/06

Министерство за Труд и Социјална Политика, Скопје, 2011, Информација во врска со заклучокот на Влада на Република Македонија за наодите од анализата за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот, Скопје, Ноември, 2011

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Strategjia për Barazi Gjinore 2013-2020, Shkup, Janar 2013

OSBE, Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut, Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve, Raporti Periodik, Shkup, tetor 2017

OSBE, Doracak i Vëzhgimit të Zgjedhjeve, Shkup, Misioni i Monitorimit të OSBE-së në Shkup, 2015

Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë (Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë: me ndryshimet në Kushtetutë I-XXX), Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Shkup, 2007

Shtojca

Shtojca nr.1

Shënime biografike

Udhëzime: Rrethoni/ngjyroseni konstatimin që ka të bëjë me Ju.

1.Gjinia

Meshkuj	Femra

2. Mosha

nga 18-29 vjet.	nga 30-49 vjet.	50 vite. dhe më shumë

3. Përkatësia etnike

Maqedon	Shqiptar	Turk	Rom	Të tjerë

4. Niveli arsimor

Fillore	Mesme	E lartë	Magjistër / doktor shkence

5. Gjithsej stazh pune

Deri më 5 vite	Nga 5-10 vite	Nga 11-20 vite	Mbi 20 vite

Shtojca nr. 2

Pyetësi anketues nr.1		
Për të vlerësuar nivelin e njohurive për të drejtat e votimit të publikut, me qëllim parandalimin e keqpërdorimit të tyre, në veçanti shkeljen e fshehtësisë së votimit Në tabelë, për çdo konstatim, rrethoni numrin përkatës, sipas mendimit tuaj. Për vërtetësinë e hulumtimit, regjistroni përshtypjet tuaja fillestare. Legjenda: 1⇒.....aspak nuk pajtohem, 2⇒.....nuk pajtohem 3⇒.....i papërcaktuar 4⇒.....pajtohem 5⇒.....pajtohem plotësisht		
1	I njoh të drejtat e mia si qytetarë i barabartë i Republikës së Maqedonisë.	1 2 3 4 5
2	Vlerësoj se sundimi i ligjit në Republikën e Maqedonisë është në nivel të lartë.	1 2 3 4 5
3	Kam vërejtur parregullsi gjatë votimit në vendvotim ku unë ushtroj rregullisht të drejtat e mia zgjedhore.	1 2 3 4 5
4	Kam reaguar ndaj parregullsisë së evidentuar gjatë votimit në qendrën e votimit ku unë votoj.	1 2 3 4 5
5	Vlerësoj se është e nevojshme të bëhen përpjekje shitesë në kuadër shoqëror për informimin e qytetarëve për të drejtat e tyre të votimit për të parandaluar abuzimet zgjedhore.	1 2 3 4 5
6	Fushatat që synojnë edukimin e popullsisë për të drejtat e tyre të votimit nuk janë mjaft të efektshme, sepse ato nuk janë mjaft përmbajtësore.	1 2 3 4 5
7	Vlerësoj se në Republikën e Maqedonisë, kandidatët gjatë zgjedhjeve, sidomos partitë politike, në mënyrë joetike përpiqen të fitojnë me rezultatet e zgjedhjeve.	1 2 3 4 5

8	Vlerësoj se e drejta për votim të fshehtë shpesh rrezikohet gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë.	1 2 3 4 5
9	Ka dallime në elementet sociale dhe kulturore të popullsisë në pjesë të ndryshme të Republikës së Maqedonisë, të cilat shpesh kontribuojnë në moskuptim serioz të procesit zgjedhor.	1 2 3 4 5
10	Kandidatët në listat e votimit tregojnë vetëdijësim se vetëm në bazë të kompetencave të tyre mund të fitojnë rezultate pozitive zgjedhore.	1 2 3 4 5
11	Misionet vëzhguese gjatë procesit zgjedhor në Republikën e Maqedonisë ofrojnë shpresë për arritjen e një niveli të lartë të transparencës dhe llogaridhënies së organeve dhe administratës zgjedhore.	1 2 3 4 5
12	Kodi Zgjedhor është një dokument publik që është i qasshëm për të gjithë qytetarët, por ende nuk ka nivel të lartë të ndërgjegjësimit për nevojën e respektit të plotë të tij, me çrast shpesh evitohen aspekte të rëndësishme të veprimit të tij.	1 2 3 4 5